

Asiantuntijapäätöksenteko ja poliittinen epäluottamus

Häivedemokratian kannatus Suomessa vuosina 2007, 2011 ja 2015

Maarit Intke
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Turun yliopisto
Kevät 2018

Turun yliopiston laatujaarjestelmän mukaan tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

INTKE, MAARIT: Asiantuntijapäätöksenteko ja poliittinen epäluottamus:
Häivedemokratian kannatus Suomessa vuosina 2007, 2011
ja 2015

Pro gradu -tutkielma 103 s., 17 liites.

Valtio-oppi

Huhtikuu 2018

Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitetään, minkälaisena häivedemokratian kannatus näyttäytyy suomalaisessa yhteiskunnassa. Työssä tutkitaan, missä määrin häivedemokratiaa kannatetaan Suomessa vuosina 2007, 2011 ja 2015, eli missä määrin Suomessa on henkilöitä, jotka haluavat päätöksentekijöiksi asiantuntijoita ja yritysjohtajia kansalaisten ja poliitikkojen asemesta ja jotka haluavat pienentää keskustelujen ja kompromissien roolia päätöksenteossa. Tarkastelun kohteena on myös, onko häivedemokratiaa mittaava mittari sisällöllisesti yhtenäinen ja empiirisesti johdonmukainen, vai jakautuuko se aiempien tutkimusten mukaisesti kahtia asiantuntijapäätöksenteon kannatusta ja epäluottamusta politiikkaa kohtaan mittaaviin osiin. Lisäksi tutkielmassa selvitetään, korreloiko häivedemokratiamittari populismia ja elitismia mittaavien mittareiden kanssa. Lopuksi tutkitaan, eroavatko häivedemokratian kannattajat muusta väestöstä sosiodemografisilta taustatekijöiltään ja poliittisilta asenteiltaan ja vaikuttavatko poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutokset häivedemokratian kannatukseen. Aineistona tutkielmassa käytetään eduskuntavaalitutkimuksia vuosilta 2007, 2011 ja 2015 ja analyysimenetelminä käytetään pääkomponenttianalyysia ja binääristä logistista regressioanalyysia.

Tutkielma osoittaa, että häivedemokratian kannatus vaihtelee huomattavasti vuosittain, eikä se vaikuta olevan kiinteä osa suomalaisten poliittisia asenteita. Häivedemokratiamittari ei tutkimustulosten perusteella mittaa vain yhtä taustalla vallitsevaa ilmiötä. Mittari vaikuttaa sen sijaan jakautuvan kahteen ulottuvuuteen, joista toinen mittaa asiantuntijapäätöksenteon kannatusta ja toinen epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan. Lisäksi epäluottamusta mittaava ulottuvuus korreloi populismia mittaavan mittarin kanssa ja asiantuntijapäätöksentekoa mittaava ulottuvuus elitismia mittaavan mittarin kanssa, mikä vahvistaa, että häivedemokratiamittari ei mittaa häivedemokratiaksi nimettävissä olevaa ilmiötä vaan ennemmin muihin asennejoukkoihin kuten populismiin ja elitismiin kuuluvia piirteitä. Koska häivedemokratiamittarin eri ulottuvuudet vaikuttavat liittyvän läheisemmin muihin asenteisiin kuin toisiinsa, ulottuvuudet tulisi jatkossa erottaa toisistaan ja lisätä niihin muita samansuuntaisia asenteita mittaavia muuttujia, jotta taustalla vallitsevat ilmiöt saataisiin mitattua tarkemmin.

Tarvetta jakaa häivedemokratiamittari kahteen osaan vahvistaa regressioanalyysilla saatu tulos, jonka mukaan häivedemokratian eri ulottuvuuksien kannatusta selittää osittain erilaiset tekijät. Asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittää tyytymättömyys demokratian toimivuuteen ja poliittisen oikeiston kannatus, mutta epäluottamukseen politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan yhdistyy erityisesti matala koulutustaso ja heikko poliittinen kiinnittyminen. Poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutoksilla ei ole vaikutusta häivedemokratian tai sen ulottuvuuksien kannatukseen. Tutkielma osoittaa, että häivedemokratia ei ole mielekäs mittari mittaamaan tai käsite kuvaamaan suomalaisten poliittista järjestelmää koskevia näkemyksiä.

Asiasanat: asiantuntijat, elitismi, häivedemokratia, poliittinen luottamus, populismi

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. Näkökulma: Häivedemokratia demokratiateoriana	7
2.1. Häivedemokratian määritelmä	7
2.1.1. Häivedemokratiaa mittaavat väitteet	10
2.1.2. Häivedemokratian kannatusta ennakoivat sosiodemografiset tekijät	12
2.1.3. Häivedemokratian kannatusta ennakoivat poliittiset asenteet	14
2.1.4. Häivedemokratia ja suora demokratia	19
2.1.5. Häivedemokratia, populismi ja elitismi.....	23
2.2. Yhteenveto häivedemokratiasta	28
3. Tutkimusaineisto, -menetelmät ja hypoteesit	33
3.1. Menetelmät	34
3.2. Hypoteesit	38
4. Analyysi	47
4.1. Häivedemokratian kannatus Suomessa	47
4.2. Häivedemokratiamittarin sisäinen yhtenäisyys	51
4.3. Häivedemokratiamittarin suhde populismiin ja elitismiin	60
4.4. Häivedemokratian kannatukseen vaikuttavat tekijät	69
4.4.1. Koko häivedemokratiamittarin kannatusta selittävät tekijät.....	69
4.4.2. Mallien keskinäinen vertailu	76
4.4.3. Häivedemokratian ulottuvuuksien kannatukseen vaikuttavat tekijät	79
4.5. Yhteenveto analyysin tuloksista.....	82
5. Johtopäätökset	84
6. Lopuksi	93
Lähteet	96
Liitteet.....	104

Taulukot

Taulukko 1. Häivedemokratian kannatukseen vaikuttavia ¹ tekijöitä Australiassa (AU), Kanadassa (CA), Suomessa (FI), Alankomaissa (NL), Isossa-Britanniassa (UK) ja Yhdysvalloissa (US).....	29
Taulukko 2. Puhumista ja kompromisseja mittaavien häivedemokratiaväitteiden kannatus. % vastaajista.	48
Taulukko 3. Yritysjohtajien ja itsenäisten asiantuntijoiden kannatus päätöksentekijöinä. % vastaajista.	48
Taulukko 4. Häivedemokratian kannatus. % vastaajista.....	50
Taulukko 5. Muuttujien lataukset häivedemokratiaa esittävälle pääkomponentille vuonna 2007.....	52
Taulukko 6. Muuttujien lataukset ¹ asiantuntijapäätöksentekoa ja epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan esittävälle pääkomponenteille vuonna 2007.....	53
Taulukko 7. Muuttujien lataukset häivedemokratiaa esittävälle pääkomponentille vuonna 2011.....	54
Taulukko 8. Muuttujien lataukset ¹ epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan ja asiantuntijapäätöksentekoa esittävälle pääkomponenteille vuonna 2011.	54
Taulukko 9. Muuttujien lataukset ¹ epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan ja asiantuntijapäätöksentekoa esittävälle pääkomponenteille vuonna 2015.	55
Taulukko 10. Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavan ulottuvuuden kannatus ¹ . % vastaajista.	57
Taulukko 11. Asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan ulottuvuuden kannatus ¹ . % vastaajista.....	57
Taulukko 12. Pääkomponenttien ja koko häivedemokratiamittarin sisäinen konsistenssi.	59
Taulukko 13. Muuttujien lataukset ¹ populismi- ja elitismipääkomponenteille vuonna 2007.	62
Taulukko 14. Muuttujien lataukset ¹ populismi- ja elitismipääkomponenteille vuonna 2011.	63
Taulukko 15. Muuttujien lataukset ¹ populismia, matalaa ulkoista kansalaispätevyyttä ja elitismia kuvaaville pääkomponenteille vuonna 2015.	65
Taulukko 16. Pääkomponenttien ja koko häivedemokratiamittarin sisäinen konsistenssi.	67
Taulukko 17. Häivedemokratian kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2007. Logistinen regressio.....	72
Taulukko 18. Häivedemokratian kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2011. Logistinen regressio.....	74

Taulukko 19. Häivedemokratian kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2015. Logistinen regressio.....	75
Taulukko 20. Keskeisimmät tulokset.	83

Liitetaulukot

Liitetaulukko 1. Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavan ulottuvuuden kannatus.....	104
Liitetaulukko 2. Asiantuntijapäätöksentekoulottuvuuden kannatus.	105
Liitetaulukko 3. Häivedemokratian kannatus.	106
Liitetaulukko 4. Sukupuolimuuttujan jakaumat.	106
Liitetaulukko 5. Ikäluokkamuuttujan jakaumat.	107
Liitetaulukko 6. Koulutustasomuuttujan jakaumat.....	107
Liitetaulukko 7. Poliitikasta kiinnostuneisuus.	108
Liitetaulukko 8. Sisäinen kansalaispätevyys.....	108
Liitetaulukko 9. Ulkoinen kansalaispätevyys.	109
Liitetaulukko 10. Poliittinen tietotaso.	110
Liitetaulukko 11. Puolueisiin samaistuminen.	111
Liitetaulukko 12. Poliittinen ideologia.	111
Liitetaulukko 13. Suoran demokratian kannatus.....	112
Liitetaulukko 14. Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen.	112
Liitetaulukko 15. Perussuomalaisten äänestäminen eduskuntavaaleissa 2007, 2011 ja 2015.	113
Liitetaulukko 16. Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta.	113
Liitetaulukko 17. Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen.	114
Liitetaulukko 18. Tyytyväisyys elämään.	114
Liitetaulukko 19. Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan selittäviä tekijöitä vuonna 2007. Logistinen regressio.	115
Liitetaulukko 20. Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan selittäviä tekijöitä vuonna 2011. Logistinen regressio.	116
Liitetaulukko 21. Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan selittäviä tekijöitä vuonna 2015. Logistinen regressio.	117
Liitetaulukko 22. Asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2007. Logistinen regressio.....	118
Liitetaulukko 23. Asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2011. Logistinen regressio.....	119
Liitetaulukko 24. Asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2015. Logistinen regressio.....	120

1. Johdanto

Onko häivedemokratia systemaattisesti esiintyvä yhtenäinen ilmiö, jota kannattaa Suomessa tietty osa väestöstä? Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan, kannattavatko suomalaiset politiikan häivyttämistä näkymättömiin yhteiskunnasta, onko häivedemokratian kannatus vuodesta riippumatta pysyvä osa suomalaisten poliittisia asenteita ja onko häivedemokratia empiirisesti johdonmukainen ja mielekäs mittari kuvaamaan ihmisten poliittista järjestelmää koskevia näkemyksiä.

Häivedemokratia (*stealth democracy*) on poliittinen järjestelmä, jossa asiantuntijat tai yritysjohtajat tekevät päätökset kansalaisten tai poliitikkojen asemesta ja jossa keskusteluille ja kompromisseille annetaan vähän painoarvoa ja korostetaan sen sijaan päätöksenteon sujuvuutta. Häivedemokratian ovat käsitteenä kehittäneet John Hibbing ja Elizabeth Theiss-Morse tutkiessaan yhdysvaltalaisen suhtautumista hallintoon. Tutkimuksessa selvisi, että yhdysvaltalaiset tukevat demokratiaan kuuluvia peruseriäitteitä, kuten deliberaatiota, kompromisseja ja poliitikkojen tilivelvollisuutta, huomattavasti vähemmän kuin yleisesti oletettiin. Ihanteeksi nykyisen kaltaisen edustuksellisen järjestelmän tai kansaa lisää osallistavan järjestelmään sijaan nousi häivedemokratiaksi nimetty poliittinen järjestelmä. (Hibbing ym. 2002, 11, 143–144, 246–252.) Häivedemokratiassa politiikka häipyä takaa-alalle, siihen kuuluvat konfliktit ja kompromissit eivät näy tai kuulu, ja tavallisten ihmisten ei tarvitse osallistua politiikkaan aktiivisesti.

Maailmalla häivedemokratia on herättänyt viime vuosina keskustelua esimerkiksi Donald Trumpin noustessa Yhdysvaltain presidentiksi liike-elämästä poliittikotautaan sijaan. Trumpin on esitetty saaneen tukea henkilöiltä, jotka uskovat hallitsemisen olevan niin helppoa, ettei sitä pitäisi pilata epätyytyttävillä kompromisseilla tai pitkittää keskusteluilla ja useiden näkökulmien tarkastelulla. Tällaisiin henkilöihin arvellaan vedonneen erityisesti Trumpin lupaus saada asiat muuttumaan, ja Trumpin tyylin ennakoitiin yleisesti lupaavan johtajaa, joka toimii suoraviivaisesti konsensushakuisuuden sijaan. Trumpin kannatus onkin yhdistetty häivedemokratiaan liittyviin piirteisiin, sillä henkilöt, jotka eivät usko keskusteluihin tai kompromisseihin ja eivät pidä vaaleilla valituista edustajista päätöksentekijöinä, pitivät selvityksen mukaan Trumpia parempana vaihtoehtona todennäköisemmin kuin henkilöt, jotka uskoivat edellä esitettyihin demokratiaan kuuluviin piirteisiin. (Hibbing ym. 2016.)

Poliittiset päättäjät ovat myös Suomessa pyrkineet tasoittamaan poliittisia ristiriitoja viime vuosikymmeninä. Esimerkiksi menettelytavat ovat muuttuneet, ja parlamentaarisen valmistelun sijaan päätöksiä tehdään salaisen valmistelun suojassa asiantuntijaryhmissä. Lisäksi poliittisen kentän eri laidoilta kootuissa hallituksissa on jouduttu tasaamaan ideologisia eroja ja päätöksentekoon on tullut yritysmäistä otetta ja asiainhoitajamallia. (Westinen 2013, 17.) Yritysmäinen ote on näkynyt Suomen hallituksen toiminnassa erityisesti viime vuosina. Pääministeri Juha Sipilä on noussut Suomen politiikan huipulle yritysmaailmasta, ja hänen nopeatempoinen, yritysmäinen tapansa johtaa hallitusta on saanut osakseen kritiikkiä. Esimerkiksi Iltalehden (2017) Taloustutkimuksella teettämän kyselyn mukaan 65 prosenttia vastaajista ilmoitti joulukuussa 2016 Sipilän johtamistavan olevan jo liian yritysmäinen.

Vaikka Sipilän yritysmäinen johtamistapa onkin kohdannut kritiikkiä, puoluepolitiikkaa häivyttävälle toimijoille vaikuttaa kuitenkin yhä olevan kysyntää äänestäjien keskuudessa. Sauli Niinistö keräsi vuoden 2018 presidentinvaaleissa yli 60 prosenttia äänistä ja tuli valituksi presidentiksi jo vaalien ensimmäisellä kierroksella ensimmäistä kertaa suoran kaksivaiheisen kansanvaalin historian aikana, ja vaaleissa neljänneksi sijoittui puolestaan Paavo Väyrynen reilun kuuden prosentin ääniosuudellaan. Sekä Niinistö että Väyrynen asettuivat vaaleissa ehdolle heidän taustalleen kerättyjen valitsijayhdistysten kannattajakorttien turvin sen sijaan, että he olisivat asettautuneet ehdolle suoraan jonkin tietyn puolueen ehdokkaana. Tällä tavoin puoluesidonnaisuudet häviävät osittain taustalle luoden kuvaa puolueettomasta, asiantuntijan kaltaisesta toimijasta vailla ideologisia sidonnaisuuksia.

Häivedemokratian tutkimisen tekee ajankohtaiseksi myös viime aikoina käyty keskustelu poliittisen osallistumisen vähenemisestä ja eriytymisestä. Häivedemokratiassa keskeisenä ajatuksena on, ettei kansalaisten tarvitse tai että he eivät edes halua osallistua politiikkaan, vaan päätöksenteko halutaan mieluummin jättää asiantuntijoille ja yritysjohtajille ja poliittisten keskusteluiden ja kompromissien vaimenevan kuulumattomiin (Hibbing ym. 2002, 143). Vertaillen länsimaiden äänestysprosentteja 1970-luvulta nykypäivään Suomi on muuttunut keskiarvoa korkeamman osallistumisen maasta keskiarvoa matalamman osallistumisen maaksi (Wass ym. 2012, 97), ja samanaikaisesti osallistuminen vaikuttaa kasaantuvan sosioekonomisen aseman ja lapsuuden kodin tarjoamien lähtökohtien mukaan (Wass ym. 2016, 185–186, 193).

Jos Suomessakin on henkilöitä, jotka kannattavat häivedemokratiaa, eivätkä ole kiinnostuneita politiikasta tai halua olla missään tekemisissä sen kanssa, on tärkeää tietää, missä määrin tällaisia asenteita esiintyy. Suomessa ja maailmalla on toteutettu

yksittäisiä häivedemokratiatutkimuksia, mutta häivedemokratiaa ei ole analysoitu yhden maan sisällä useampana vuonna samankaltaisia aineistoja ja samoja tutkimuskysymyksiä ja -menetelmiä käyttäen, vaan tarkastelu on enimmäkseen keskittynyt eri maissa saatujen tulosten vertailuun. Häivedemokratian kannatuksen jatkuvuuden tarkastelemiseksi on kuitenkin tärkeää tutkia häivedemokratiaa yhden maan sisällä useamman vuoden ajalta. Yhden maan sisällä tehdyissä tutkimuksissa yhteiskunnan institutionaaliset tekijät pysyvät samanlaisina eivätkä vaihtelee kuten maiden välisissä vertailuissa, ja tällöin häivedemokratian kannatuksen vaihtelua voidaan arvioida paremmin.

Häivedemokratiaa on tutkittu ensimmäisen kerran vasta noin 20 vuotta sitten ja aivan viime vuosina on julkaistu uusia aiheeseen liittyviä tutkimuksia Pohjois-Amerikassa, Euroopassa ja Australiassa. Aiheen tarkempi tutkiminen on tästä huolimatta yhä tarpeen, sillä osa uudemmissa tutkimustuloksista poikkeaa merkittävästi Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002) alkuperäistutkimuksen tuloksista. Hibbing ja Theiss-Morse (2002, 143) ovat alkuperäisessä tutkimuksessaan esittäneet häivedemokratiamittarin muodostuvan neljästä väitelauseesta, jotka mittaavat yhtä yhtenäistä häivedemokratiaksi nimettyä ilmiötä. Myöhemmässä tutkimuksessa on kuitenkin havaittu, että häivedemokratiamittari ei mittaa vain yhtä häivedemokratiaksi nimettävää ilmiötä, vaan se jakautuu kahteen osaan, joista toinen osa mittaa epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan ja toinen tukea asiantuntijapäätöksenteolle (Font ym. 2015, 155–156).

Tästä löydöksestä huolimatta häivedemokratiaa käytetään edelleen tutkimuksissa kuvaamaan ihmisten poliittista järjestelmää koskevia näkemyksiä, eikä häivedemokratiamittarin empiiristä johdonmukaisuutta, saati mittarin empiirisen johdonmukaisuuden ajallista jatkuvuutta ole juuri tarkasteltu myöhemmin. Mittarin empiirisen johdonmukaisuuden tarkastelu on kuitenkin tärkeää, sillä tarkastelun perusteella voidaan arvioida, onko häivedemokratia ylipäänsä mielekäs käsite kuvaamaan ihmisten poliittisia asenteita, vai kuvaako jokin muu käsite niitä tarkemmin. Häivedemokratiamittarin on havaittu jakautuvan kahteen osaan myös toisessa tutkimuksessa, ja tällöin toisen osan on havaittu korreloivan populismia mittaavien muuttujien kanssa ja toisen osan muodostavan oman kokonaisuutensa, jonka tulkittiin mittaavan elitismia (Hawkins ym. 2012, 14–15). Tämä löydös vahvistaa tarvetta tutkia häivedemokratiamittarin empiiristä yhdenmukaisuutta, ja tarkastella, onko häivedemokratia yhtenäinen ilmiö, vai mittaako se häivedemokratian sijaan joitakin muita asenteita, jotka liittyvät esimerkiksi populismiin ja elitismiin.

Häivedemokratian kannatukseen vaikuttavia tekijöitä ei myöskään ole tarkasteltu saman maan sisällä samankaltaisia aineistoja ja samoja tutkimuskysymyksiä ja -menetelmiä käyttäen, vaan tarkastelu on lähinnä keskittynyt maiden väliseen vertailuun. Maan sisäinen vertailu on kuitenkin tärkeää, jotta erilaiset institutionaaliset tekijät eivät vaikuta tuloksiin, ja tuloksia saadaan näin paremmin vertailtua keskenään. Lisäksi tutkimuksissa, joissa on havaittu häivedemokratiamittarin jakautuvan kahteen osaan, on vaille tarkastelua toistaiseksi jäänyt se, vaikuttavatko samat tekijät mittarin eri osien kannatukseen, vai onko mittarin eri osien kannatuksen välillä eroja. Jos häivedemokratiamittari jakautuu useampaan osaan, on tärkeää tutkia, mistä eri osioiden kannatus johtuu.

Poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutosten vaikutusta häivedemokratian kannatukseen ei juuri aiemmin ole tarkasteltu, vaan häivedemokratian kannatusta on pyritty selittämään lähinnä sosiodemografisilla tekijöillä ja poliittisilla asenteilla. Esimerkiksi Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 146) tutkimuksessa häivedemokratian kannatusta selittävän mallin selitysaste oli kuitenkin vain 5 prosenttia. Korkeimman selitysasteen häivedemokratian kannatusta selittävälle mallilleen ovat toistaiseksi saaneet Suomessa tutkimuksensa toteuttaneet Bengtsson ym. (2009, 1042), ja heidän tutkimuksessaan selitysaste oli noin 28 prosenttia.

Vastaajan henkilökohtaiset ominaisuudet eivät aiemmissa tutkimuksissa ole onnistuneet selittämään kovin suurta osaa häivedemokratian kannatuksesta, minkä vuoksi on tärkeää tutkia, liittyykö häivedemokratian kannatukseen ulkoisia tekijöitä, jotka eivät liity vastaajan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Tässä tutkielmassa häivedemokratian kannatusta pyritäänkin selittämään poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutoksilla. Selittäviksi tekijöiksi on valittu perussuomalaisten vaalivoitto ja nousu suurimpien puolueiden joukkoon vuoden 2011 eduskuntavaaleissa sekä vuonna 2008 alkanut talouskriisi. Muuttujien valinta perustuu siihen, että perussuomalaisten vaalivoitto ja talouskriisi ovat selkeitä ja näkyviä muutoksia tutkielman tarkastelun kohteena olevalla ajanjaksolla, ja ne on mahdollista mitata käytettävissä olevalla aineistolla.

Tutkielman tarkastelujaksona ovat vuodet 2007–2015. Tarkastelujakson alkaessa vuonna 2007 elettiin vielä 1990-luvun laman jälkeistä talouskasvun kautta, joka pysähtyi amerikkalaisen sijoituspankin Lehman Brothersin konkurssista vuonna 2008 alkaneeseen kansainväliseen finanssikriisiin. Finanssikriisin rinnalla talouskasvua hidasti vuonna 2009 puhjennut euroalueen velkakriisi, ja Suomi joutui osalliseksi talousongelmaisten euromaiden pelastamiseksi koottaviin tukipaketteihin. (Ruostetsaari 2014, 27, Ruostetsaari 2017, 32.) Ajanjakson puoliväliin sijoittuu puolestaan

perussuomalaisten vuoden 2011 historiallinen vaalivoitto. Puolueen kannatus nousi tällöin 15 prosenttiyksikköä edellisistä eduskuntavaaleista, ja kyseessä oli suurin muutosvoitto peräkkäisissä eduskuntavaaleissa sotien jälkeen. (Borg 2012, 19–20.)

Tarkastelujakson lopussa vuonna 2015 perussuomalaiset onnistuivat yhä haastamaan vanhat suuret puolueet (Westinen 2016, 267) ja nousemaan paikkaluvultaan eduskunnan toiseksi suurimmaksi puolueeksi. Vuonna 2015 Suomen talous puolestaan alkoi vähitellen osoittaa elpymisen merkkejä 2010-luvun alun taantumasta, ja useamman vuoden jälkeen talouden ennakoitaan piristyneen ja bruttokansantuotteen kääntyneen jälleen kasvuun (Tilastokeskus 2016). Tutkielman kohteena olevan tarkastelujakson 2007–2015 välille jää suuria ja selkeitä muutoksia poliittis-taloudellisessa toimintaympäristössä, ja sen vuoksi ajanjaksolla on erityisen otollista tutkia muutosten vaikutusta häivedemokratian kannatukseen ja yleisesti häivedemokratian kannatuksen ajallista pysyvyyttä ja mittarin sisällöllistä yhtenäisyyttä.

Tässä tutkielmassa kiinnostuksen kohteena on tarkastella aiemmissä tutkimuksissa tarkastelua vaille jääneitä häivedemokratian ja häivedemokratiamittarin piirteitä. Tutkielmassa keskitytään häivedemokratian kannatuksen ajalliseen pysyvyyteen, häivedemokratiamittarin sisällölliseen yhtenäisyyteen ja häivedemokratian kannatukseen vaikuttaviin piirteisiin niin sosiodemografisten tekijöiden, poliittisten asenteiden kuin poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutosten näkökulmasta. Tutkielmassa vastataan seuraaviin kysymyksiin:

1. Missä määrin häivedemokratiaa kannatetaan Suomessa vuosina 2007, 2011 ja 2015?
2. Onko häivedemokratia empiirisesti johdonmukainen, sisällöllisesti yhtenäinen mittari?
3. Korreloiko häivedemokratiamittari populismia ja elitismia mittaavien mittareiden kanssa?
4. Ovatko häivedemokratian kannattajat muusta väestöstä erottautuva joukko sosiodemografisilta tekijöiltään ja poliittisilta asenteiltaan?
5. Vaikuttavatko perussuomalaisten kannatuksen nousu ja talouskriisi häivedemokratian kannatukseen?

Tutkielmassa esitellään johdannon jälkeen tutkielman teoreettinen näkökulma eli häivedemokratia, ja tarkastellaan aiempia häivedemokratiatutkimuksia. Näkökulmaa laajennetaan lisäksi häivedemokratian ja suoran demokratian, populismin ja elitismin

välisiin suhteisiin. Tämän jälkeen tutkielman kolmannessa luvussa esitellään tutkimuksessa käytettävät aineistot ja menetelmät sekä esitetään hypoteesit ja teoreettiset perusteet niiden asettamiselle. Analyysi ja tutkimustulokset käsitellään tutkielman neljännessä luvussa, ja lopuksi esitetään johtopäätökset.

2. Näkökulma: Häivedemokratia demokratiateoriana

Demokratia on käsitteenä peräisin kreikan sanasta *demokratia*, joka merkitsee kansanvaltaa. Kirjaimellisesti tulkittuna demokratia tarkoittaa hallintatapaa, jossa tietyssä poliittisessa yhteisössä valta on kansalaisilla, jotka ovat ainakin jollakin tavalla poliittisesti tasa-arvoisia (Held 2006, 1–2). Demokratiassa valta ei kuitenkaan tosiasiallisesti ole aina kansalaisten käsissä, vaan esimerkiksi edustuksellisissa demokratioissa kansalaisilla on suoran vallankäyttöoikeuden sijaan valtaa suhteessa päätöksentekijöihin, sillä he voivat valita päätöksentekijät säännöllisesti toistuvissa vaaleissa ja jättää valitsematta sellaiset edustajat, joiden toimintaan he ovat olleet tyytymättömiä (Setälä 2003, 27).

Tässä tutkielmassa tutkimuskohteena on häivedemokratia. Held jakaa demokratian klassiset muodot neljään ryhmään: klassiseen demokratiaan, republikanismiin, liberaaliin edustukselliseen demokratiaan sekä suoraan demokratiaan. Nämä muodot vaikuttavat sekä toisiinsa että myöhemmin syntyneisiin demokratiamalleihin. (Held 2006, 4–5.) Demokratiateorioista häivedemokratia luokituu Heldin esityksessä eniten edustuksellisen demokratian alle, sillä kyseessä on päätöksentekomenettely, johon kansa ei suoraan osallistu. Häivedemokratian on myös määritelty edustavan elitististä demokratiakäsitystä (Ruostetsaari 2017, 95). Koska häivedemokratiaan kuuluu ajatus asiantuntijoista ja yritysjohtajista mahdollisina päätöksentekijöinä, voidaan häivedemokratia siten Heldin (2006, 5) luokittelun mukaisesti katsoa kuuluvan myös edustuksellisen demokratian alaisuuteen kuuluvan kilpailullisen eliittidemokratian pariin.

2.1. Häivedemokratian määritelmä

Häivedemokratia pohjautuu idealtaan Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 2) mukaan häivelentokoneisiin. Häivelentokoneet hyödyntävät toiminnassaan häivetekniikkaa, jonka avulla kohteen ja sen taustan väliset erot kontrastissa, ääriviivoissa, kuvioinnissa ja säteilyn heijastamisessa pyritään minimoimaan (Kosola ym. 2004, 203). Tarkoituksena on suojata kohde akustisilta, infrapuna- ja ultraviolettialueen sensoreilta (Klemola ym. 1998, 79) ja visuaaliselta, lämpö- tai tutkatiedustelulta minimoimalla esimerkiksi tutkasignaalin sironta tutkan suuntaan (Kosola ym. 2004, 75, 203). Häivedemokratian ajatuksena on näin demokratian häivytyks näkymättömiin muuhun yhteiskuntaan samoin kuin häivelentokoneet tai muut häivetekniikkaa hyödyntävät kohteet sulautuvat havaitsemattomiksi taustaansa nähden ja niin sanotusti minimoida

demokratian lähettämän signaalin pääsy ihmisten tutkiin. Hibbing ja Theiss-Morse (2002, 2) kuitenkin lisäävät, että ihmiset haluavat demokratian ja hallinnon heidän niin vaatiessa kytkevän häiveominaisuudet pois päätä ja tulevan näkyville vastaamaan toiminnastaan.

Häivedemokratia on tarkemmin määriteltynä järjestelmä, jossa hallinnolliset menettelyt eivät näy kansalaisille heidän jokapäiväisessä elämässä, kansalaisilla ei ole jatkuvaa, aktiivista roolia päätöksenteossa, päätöksentekijöitä ei tarvitse vahtia, eikä kansalaisten tarvitse tuottaa syötteitä järjestelmään, elleivät he oma-aloitteisesti halua osallistua politiikkaan. Tavoitteena on, että päätökset tehdään mahdollisimman tehokkaasti, objektiivisesti ja ilman erimielisyyksiä. Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan ihmiset kaipaavat häivedemokratiaa, koska politiikkaa ei pidetä mielenkiintoisena, ja suurin osa ihmisistä on kiinnostunut korkeintaan muutamasta poliittisella agendalla käsiteltävästä asiasta. Lisäksi ihmiset ovat useimmiten kiinnostuneet politiikan avulla saavutettavista lopputuloksista eivätkä keinoista, joilla niihin päästään. Ihmiset ovat tyytymättömiä nykyistä hallintomuotoa kohtaan, mutta tyytymättömyys ei johdu siitä, että he haluaisivat osallistua enemmän vaan siitä, että heidän täytyy osallistua, vaikka he mieluummin eivät osallistuisi. Ihmiset haluavat kuitenkin järjestelmän, jossa hallitus on tarvittaessa mahdollista saada vastuuseen ja kansalaisilla on halutessaan mahdollisuus osallistua politiikkaan. Häivedemokratia mahdollistaa tämän vapauttaessaan kansalaiset tarpeesta seurata politiikkaa, mutta tarjotessa tarvittaessa osallistumismahdollisuuden. (Hibbing ym. 2002, 2, 13, 130–131, 143, 227.) Häivedemokratiassa ihanteena on siis, että demokraattiset menettelytavat ovat olemassa, mutta ne eivät näy jatkuvasti arkielämässä, sillä kansalaiset eivät halua eivätkä ehdi osallistua politiikkaan koko ajan, mutta mahdollisuus osallistua täytyy tarvittaessa olla olemassa.

Atkinsonilla ym. on skeptisempi suhtautuminen häivedemokratiaan, ja he määrittelevät häivedemokratian prosessiksi, jossa kansan tahto saadaan jollakin keinolla ilmaistua ilman, että kansalaiset tuottavat jatkuvasti syötteitä poliittiseen järjestelmään ja valvovat prosessia. Vaikka Atkinson ym. hyväksyvät Hibbingin ja Theiss-Morsen argumentin politiikan vastaisista asenteista, he kyseenalaistavat häivedemokratian käsitteen sen käsitteellisen ja empiirisen yhtenäisyyden puutteen vuoksi ja esittävät, että käsite tulisi rakentaa paremmin, jotta se erottelisi tarkemmin asenteet demokratiaa kohtaan ja asenteet hallintoa kohtaan. (Atkinson ym. 2016, 55–56, 69.)

Neblo ym. sen sijaan kyseenalaistavat Hibbingin ja Theiss-Morsen tulkinnan, jonka mukaan ihmiset pitävät häivedemokratiaa parhaimpana prosessimuotona. He esittävät, että ihmiset tyytyvät häivedemokratiaan vain silloin, kun deliberatiivisia piirteitä sisältävä edustuksellinen demokratia ei ole saavutettavissa. Heidän mukaansa

häivedemokratiaan kuuluvat piirteet, kuten politiikkaan turhautuminen ja halu muuttaa prosesseja, ilmentävät ennemmin motivaatiota muuttaa vallitsevaa tilannetta kuin vastahakoisuutta osallistua ja halua siirtää päätöksentekovalta kokonaan pois. (Neblo ym. 2010, 577–578.) Häivedemokratiaa Hibbingin ja Theiss-Morsen jälkeen tutkineet ovat lisäksi liittäneet häivedemokratian määritelmään esimerkiksi halun saada edustuksellinen demokratia toimimaan paremmin (Bengtsson ym. 2009, 1034), puoluepoliittisten intressien roolin pientymisen päätöksenteossa (Coffé ym. 2014, 2) ja asiantuntijamielipiteiden käytön päätöksentekoprosessissa (Bengtsson ym. 2009, 1032, Coffé ym. 2014, 2).

Edellä esitettyjen kriittisten tulkintojen ohella, joissa valta nähdään siirrettävän kokonaan kansan ulottumattomiin poliittista luottamusta nauttimattomille asiantuntijoille, Hibbingin ja Theiss-Morsen teoriaa on tulkittu myös vähemmän nykyisestä poliittisesta järjestelmästä poikkeavana. Wiberg (2017, 173) on esittänyt häivedemokratian idean pohjautuvan Schumpeterin määritelmään demokratiasta, ja häivedemokratian tarkoittavan kansanvaltaa, jossa kansalaisten osallistuminen rajoittuu päätöksentekijöiden valintaan vaaleissa äänestämällä, kun taas vaalien välisen ajan kansalaiset saavat olla politiikalta rauhassa valittujen poliitikkojen tehdessä päätökset. Schumpeterin määritelmän mukaan demokratia on institutionaalinen järjestelmä, jossa päätöksentekovallan saamiseksi kilpaillaan kansan äänistä. Demokraattinen prosessi on tällöin kilpailu kansan äänistä, ja kansan tehtävänä on pelkkä hallituksen valinta. Demokratia tiivistyy ajatukseen, että kansalla on mahdollisuus hyväksyä tai hylätä ihmiset, jotka hallitsevat heitä. (Schumpeter 1962, 269, 285.) Tällaisia poliittisia järjestelmiä kutsutaan myös minimidemokratioiksi. Minimidemokratiassa demokratia rajoittuu lähinnä kansalaisten mahdollisuuteen osallistua päätöksentekijöiden valintaan äänestämällä säännöllisesti toistuvissa vaaleissa, joissa ehdokkaat ja puolueet kilpailevat päätöksentekovallasta (Setälä 2003, 60).

Wibergin (2017, 173) tulkinnassa Hibbingin ja Theiss-Morsen keskeisenä huomiona häivedemokratiasta korostuu se, ettei kansalaisia vaivata vaalikauden aikana politikoinnilla ja päätöksentekoon osallistumisella, vaan päätökset tekevät edelleen vaaleilla valitut poliitikot, ja kansalaisten tehtävänä on korkeintaan valita päättäjät vaaleissa. Häivedemokratian keskeisin piirre on tällöin se, etteivät kansalaiset halua tai edes ehdi koko ajan osallistumaan politiikkaan, ja järjestelmä vapauttaa heidät tästä siirtäen päätöksenteon tiettyjen henkilöiden tehtäväksi. Hibbing ja Theiss-Morse esittävätkin ihmisten heidän tutkimuksensa mukaan haluavan järjestelmän, jossa edustajat ymmärtävät tavallisia ihmisiä, ja ettei tavallisten ihmisten tarvitse tuottaa syötteitä järjestelmään. Ihmiset haluavat kuitenkin olla varmoja, että politiikkaan

osallistuminen heidän niin halutessaan olisi mahdollista. Tämä on useille ihmisille riittävän demokraattista. (Hibbing ym. 2002, 131.) Tämä näkemys sopii minimidemokratian vaatimuksiin, ja tässä tutkielmassa tukeudutaan toistaiseksi minimidemokratiamallin mukaiseen tulkintaan häivedemokratiasta. Häivedemokratian määritelmään palataan johtopäätösosiossa, jolloin analyysin pohjalta käsitettä voidaan arvioida tarkemmin.

2.1.1. Häivedemokratiaa mittaavat väitteet

Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan häivedemokratiaan kuuluu kolme piirrettä. Ensinnäkään häivedemokratian kannattajat eivät pidä väittelyitä tarpeellisina, ja he korostavat tekoja puhumisen sijaan. Toiseksi häivedemokratian kannattajat eivät pidä kompromisseista, ja kolmanneksi häivedemokratian kannattajat haluaisivat siirtää päätöksentekovallan poliitikoilta muille tahoille, jotka lupaavat olla tehokkaita ja pidättäytyä väittelyistä ja kiistoista. Häivedemokratian kolmea piirrettä mitataan neljällä väitelauseella. Ensimmäistä piirrettä mitataan väitteellä ”Kansanedustajat auttaisivat maatamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi”. Toista piirrettä mitataan väitteellä ”Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä”. Kolmatta piirrettä mitataan kahdella väitelauseella, jotka ovat ”Hallitus toimisi paremmin, jos politiikasta päättäisivät itsenäiset asiantuntijat poliitikkojen ja kansan asemesta” ja ”Hallitus toimisi paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat”. Vastaajan tulee Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan hyväksyä kaksi ensimmäistä väitettä sekä vähintään toinen kolmannesta ja neljännestä väitteestä, jotta hänellä on kaikki kolme häivedemokratiaan kuuluvaa piirrettä ja hänet lasketaan häivedemokratian kannattajaksi. (Hibbing ym. 2002, 143.)

Hibbingin ja Theiss-Morsen mittaria on kuitenkin kritisoitu siitä, etteivät häivedemokratiaa mittaavat väitteet aseta tosiasiasa erilaisia hallintamuotoja vastakkain (Bengtsson 2012, 48). Tutkimusta kritisoidaan myös häivedemokratiaa mittaavien väitteiden epäselvyydestä. Myöhemmässä tutkimuksessa havaittiin esimerkiksi, että väitteen ”Hallitus toimisi paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat” hyväksyvät vastaajat ymmärsivät sen siten, että yritysjohtajien kaltaiset henkilöt olisivat hyviä ehdokkaita julkisiin virkoihin. Ajatuksena vastaajilla ei ollut, että yritysjohtajat suoraan liike-elämästä käsin laatisivat politiikkaa. Tässä ajatuksessa ei näin ole epädemokraattista tai perinteisestä edustuksellisesta demokratiasta poikkeavaa ulottuvuutta toisin kuin Hibbingin ja Theiss-Morsen tulkinnassa. (Neblo ym. 2010, 580.)

Hibbing ja Theiss-Morse esittävät, että ihmiset eivät usko vaaleilla valittujen poliitikkojen voivan tarjota kansalle sellaista edustusta kuin nämä haluaisivat, koska poliittisessa järjestelmässä vallitsee erityisintressien ja rahan vaikutus. Ihmiset haluavat olla vakuuttuneita, että päätöksentekijöiden motivaatio toimia ei ole itsekäs ja heidän omia etujaan palveleva. Tämän vuoksi yritysjohtajia ja itsenäisiä asiantuntijoita pidetään vaaleilla valittuja poliitikkoja luotettavampina ja parempina päätöksentekijöinä, sillä he eivät ole oma-aloitteisesti tavoitelleet valtaa toisin kuin poliitikot. (Hibbing ym. 2002, 156, 161, 220.) Bengtsson ym. kuitenkin huomauttavat, etteivät häivedemokratian kannattajat välttämättä kannata nimenomaisesti epädemokraattisia menettelytapoja, vaan he eivät vain halua osallistua itse. He voivat silti haluta demokraattisten toimintatapojen olevan olemassa ja toimivan paremmin. (Bengtsson ym. 2009, 1034–1035.)

Hibbing ja Theiss-Morse eivät ota kantaa tutkimuksessaan häivedemokratiaa mittaavien muuttujien välisiin suhteisiin, mutta Atkinson ym. ovat havainneet, että häivedemokratiaa mittaavat neljä muuttujaa ovat vain heikosti yhteydessä toisiinsa. Faktorianalyysissä selvisi, että muuttujien taustalla ei vaikuta yksi yhtenäinen ulottuvuus, joka voitaisiin nimetä häivedemokratiaksi, vaan faktoreita muodostuu vähintään kaksi. (Atkinson ym. 2016, 64.) Häivedemokratiamittarin on toisessakin tutkimuksessa esitetty jakautuvan osiin. Tutkimuksen mukaan kansanedustajien toimimista puhumisen sijaan ja kompromisseja käsitelleiden väitteiden miellettiin mittaavan epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan ja yritysjohtajia ja asiantuntijoita päätöksentekijöinä tarkastelevien väitteiden otaksuttiin mittaavan tukea asiantuntijoihin perustuvalle prosessille. (Font ym. 2015, 155–156.) Tämä tulos antaa olettaa, ettei häivedemokratia välttämättä ole yhtenäinen mittari kuten Hibbing ja Theiss-Morsen (2002) tutkimus antaa ymmärtää.

Yhdysvalloissa on myös yritetty luoda häivedemokratiaa paremmin kuvaava mittari, jossa väittämät kompromisseista ja kansanedustajien teoista puheen sijaan on jätetty huomioimatta. Mittariin on sen sijaan lisätty muita asiantuntijavaltaa kartoittavia väitteitä, koska poisjätettyjen väitteiden ei mielletä liittyvän mieltymyksiin poliittisista päätöksentekomenettelyistä. Tämä mittari ei kuitenkaan tuottanut aiempaa luotettavampia tuloksia. Tutkimuksessa esitetään heikkojen tulosten johtuvan siitä, etteivät ihmiset ole tyytyväisiä siihen, miten demokratia toimii, mutta heillä ei myöskään välttämättä ole yksityiskohtaisia mielipiteitä siitä, miten menettelytapoja tulisi muuttaa. (VanderMolen 2017, 694–696.)

Hibbingin ja Theiss-Morsen käyttämän häivedemokratiaindikaattorin rinnalle on Yhdysvalloissa lisäksi kehitetty vaihtoehtoinen ”auringonpaistedemokratiaa” (*sunshine*

democracy) mittaava mittari, jossa alkuperäiset häivedemokratiaväitteet on muutettu saman sisältöisiksi mutta positiivisiksi ilmauksiksi. Esimerkiksi häivedemokratiaväite ”Kansanedustajat auttaisivat maattamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi” on muutettu muotoon ”Kansanedustajien on tärkeä keskustella ja väitellä asioista perusteellisesti ennen suurten poliittisten muutosten tekoa”. Vaikka huomattava vähemmistö on samaa mieltä häivedemokratiaa mittaavien kysymysten kanssa, suuri määräenemmistö on kuitenkin Yhdysvalloissa yhtä mieltä vastaavien positiivisten auringonpaistedemokratiaväitteiden kanssa. (Neblo ym. 2010, 572, 580.)

Auringonpaistedemokratiaa on tutkittu Yhdysvaltojen lisäksi myös Australiassa ja Isossa-Britanniassa, ja molemmissa auringonpaistedemokratian kannattajia on kansalaisten joukossa huomattavasti enemmän kuin häivedemokratian kannattajia (Evans ym. 2013, 11, 18–19, Webb 2013, 756–758). Auringonpaistedemokratiaa ja häivedemokratiaa mittaavat kysymykset mittaavat periaatteessa samoja asioita, mutta auringonpaistedemokratiaa mittaavat kysymykset näyttävät tavoittavan kansalaisten asenteet tarkemmin, koska suurempi määrä ihmisiä hyväksyy auringonpaisteväitteet kuin häivedemokratiaväitteet. Tämä vahvistaa heikkoutta häivedemokratiaindikaattorin kyvyssä mitata kansalaisten demokratia-asenteita laaja-alaisesti.

2.1.2. Häivedemokratian kannatusta ennakoivat sosiodemografiset tekijät

Hibbing ja Theiss-Morse selittävät tutkimuksessaan häivedemokratian kannatusta sosiodemografisilla tekijöillä ja poliittisilla asenteilla. Hibbing ja Theiss-Morse eivät kuitenkaan perustele selittävien muuttujien valintaa tarkemmin, vaan he mainitsevat ainoastaan sisällyttäneensä analyysiinsä tavanomaisimpia kontrollimuuttujia. Sosiodemografisista tekijöistä selittäviksi muuttujiksi on valittu sukupuoli, ikä, etninen tausta ja tulo- ja koulutustaso. (Hibbing ym. 2002, 145.)

Verba ym. ovat kartoittaneet yhdysvaltalaisen poliittista osallistumista laajasti ja tutkineet, mitkä tekijät vaikuttavat Yhdysvalloissa siihen, osallistuuko henkilö politiikkaan vai ei. Tutkimuksessa selvisi, että miehet osallistuvat politiikkaan aktiivisemmin kuin naiset, ja etniseltä taustaltaan valkoihoiset yhdysvaltalaiset osallistuvat puolestaan aktiivisemmin kuin afroamerikkalaiset ja latinalaisamerikkalaiset yhdysvaltalaiset. Lisäksi tutkimuksessa havaittiin, että korkea koulutustaso ja tulotaso lisäävät poliittista osallistumista. (Verba ym. 1995, 188–191, 263, 433–436.) Hibbing ja Theiss-Morse yhdistävät häivedemokratian kannatuksen poliittiseen osallistumiseen, ja heidän

mukaansa häivedemokratiaa kannattavat henkilöt, jotka eivät halua osallistua politiikkaan. Tästä huolimatta sosiodemografiset tekijät, jotka Verban ym. (1995) tutkimuksessa vaikuttivat siihen, kuinka paljon henkilö osallistuu politiikkaan, eivät vaikuttaneet häivedemokratian kannatukseen Hibbingin ja Theiss-Morsen tutkimuksessa, ja mikään tutkimukseen sisällytetyistä sosiodemografisista tekijöistä ei ollut tilastollisesti merkitsevä. (Hibbing ym. 2002, 130–131, 143, 145.)

Vuonna 2014 Yhdysvalloissa suoritetussa tutkimuksessa nuoret tukevat häivedemokratiaa vanhempia ikäluokkia enemmän (VanderMolen 2017, 694–695). Webb havaitsi myös Isossa-Britanniassa suoritetussa tutkimuksessa, että nuoret tukevat häivedemokratiaa vanhempaa ikäluokkaa enemmän. Samassa tutkimuksessa selvisi lisäksi, että häivedemokratian kannattajat ovat tyypillisesti naisia ja kuuluvat alempaan sosiaaliseen luokkaan. Lisäksi kannattajilla on sosiaalisesti autoritaarinen arvomaailma. (Webb 2013, 759.) Myöhemmin samana vuonna Isossa-Britanniassa suoritetussa tutkimuksessa ikä, sukupuoli ja yhteiskuntaluokka eivät kuitenkaan ole vaikuttaneet tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian kannatukseen (Hansard Society 2012, 40). Kanadassa vastaajan ikä ei ollut tilastollisesti merkitsevä tekijä, mutta naiset kannattavat häivedemokratiaa hieman miehiä todennäköisemmin (Atkinson ym. 2016, 62), mikä on samansuuntainen löydös kuin Webbillä (2013, 759).

Tutkittaessa häivedemokratian kannatusta Suomessa yleisesti ilman tiettyä poliittista kontekstia, ikä ja sukupuoli eivät vaikuttaneet tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian kannatukseen (Bengtsson ym. 2009, 1042). Kun häivedemokratian suosiota sen sijaan tutkittiin Suomen energiapoliittisessa päätöksenteossa, havaittiin, että vanhemmat henkilöt kannattavat häivedemokraattista päätöksentekoa nuoria enemmän. Sukupuoli ei vaikuttanut tällöin tilastollisesti merkitsevästi häivedemokraattisen päätöksentekomallin kannatukseen. (Ruostetsaari 2017, 99–100.) Australiassa häivedemokratiaa kannattavat vastaavasti nuoria todennäköisemmin yli 65-vuotiaat sekä yhteiskuntaluokaltaan keskituloiset henkilöt (Evans ym. 2013, 12).

Koulutustasolla ei ole vaikutusta häivedemokratian kannatukseen Yhdysvalloissa (Hibbing ym. 2002, 146, VanderMolen 2017, 694–695). Hibbing ja Theiss-Morse arvelevat, ettei korkeampi koulutustaso vähennä häivedemokratian kannatusta, koska yhdysvaltalaisissa kouluissa pyritään välttämään lapsuudesta asti ristiriitaisten aiheiden käsittelyä ja painotetaan konsensuksen tärkeyttä. Tällöin korkeasti kouluttautuneillakaan ei ole parempaa kykyä sietää poliittista argumentointia ja erimielisyyksiä, sillä heitä on lapsuudesta saakka opetettu pyrkimään konsensukseen. Konsensukseen pyrkiminen ja halu välttää erimielisyyksiä saavat tukemaan häivedemokratiaa, sillä

häivedemokratiassa poliittiset kiistat häviäisivät yhteiskunnasta näkymättömiin. (Hibbing ym. 2002, 147.) Koulutustaso ei vaikuta tilastollisesti merkitsevästi häivedemokraattisen päätöksenteon kannatukseen myöskään Suomessa energiapolitiikan yhteydessä, mitä voidaan pitää yllättävänä, sillä koulutuksen mukanaan tuomaa korkeaa tietotasoa on yleisesti pidetty yhteiskunnallisen osallistumisen tärkeänä lähteenä. Tämän tutkimustuloksen perusteella kuitenkin vaikuttaa siltä, että korkeasti koulutetutkaan eivät halua osallistua muita enemmän politiikkaan tai kannata muita vähemmän häivedemokratiaa. (Ruostetsaari 2017, 100–101.)

Isossa-Britanniassa ja Kanadassa häivedemokratian kannattajat ovat tyypillisesti matalasti kouluttautuneita (Webb 2013, 759, Atkinson ym. 2016, 62). Myös Suomessa häivedemokratiaa kannattavat enemmän henkilöt, jotka ovat matalasti kouluttautuneita, kun tutkittiin pelkkää häivedemokratian kannatusta ilman tiettyä poliittista kontekstia (Bengtsson ym. 2009, 1042). Alankomaissa havaittiin vastaavasti, että matalasti ja keskitasoisesti kouluttautuneet kannattavat korkeasti kouluttautuneita todennäköisemmin häivedemokratiaa. Matalasti kouluttautuneiden kannatus selittyy kuitenkin koulutustason sijaan osittain sillä, että matalasti kouluttautuneet pitävät poliittisia instituutioita vähemmän responsiivisina ja he ovat niihin vähemmän tyytyväisiä kuin korkeasti kouluttautuneet. (Coffé ym. 2014, 6–8, 10.)

2.1.3. Häivedemokratian kannatusta ennakoivat poliittiset asenteet

Haluttomuus osallistua politiikkaan yhdistetään useassa tutkimuksessa politiikasta kiinnostumattomuuteen. Esimerkiksi Putnam (2000, 35) esittää kiinnostuksen politiikkaa kohtaan olevan poliittisen tietämyksen ohella kriittinen ennakkoehto aktiiviselle poliittiselle osallistumiselle. Verban mukaan ihmiset eivät sen sijaan osallistu politiikkaan kolmesta syystä. Ensinnäkään ihmiset eivät osallistu politiikkaan, jos heiltä puuttuvat tarvittavat resurssit, kuten aika tai raha. Toiseksi voi olla, että ihmiset eivät yksinkertaisesti halua osallistua, sillä heitä ei kiinnosta politiikka, tai kolmanneksi he uskovat, että heidän osallistumisensa ei muuttaisi lopputulosta, he eivät ymmärrä poliittisen prosessin toimintaa, heillä on muita prioriteetteja tai kukaan ei pyytänyt heitä osallistumaan. (Verba 1995, 15–16.)

Häivedemokratian määritelmään liittyy olennaisena osana ajatus, että kansalaiset eivät halua osallistua politiikkaan eivätkä he näe osallistumiselle tarvetta, ja häivedemokratiaa kannatetaan, koska se sallii ihmisten pysyä kaukana politiikasta. (Hibbing ym. 2002, 143–145, 227). Isossa-Britanniassa havaittiin Hibbingin ja Theiss-Morsen esityksen

mukaisesti, etteivät häivedemokratian kannattajat ole kiinnostuneita politiikasta (Webb 2013, 759), ja Kanadassa politiikasta kiinnostuneet kannattivat vähemmän häivedemokratiaa (Atkinson ym. 2016, 63). Hibbingin ja Theiss-Morsen esitys ei kuitenkaan saa tukea Suomesta, jossa politiikasta kiinnostumattomuuden ja häivedemokratian kannatuksen väliltä ei löytynyt yhteyttä (Bengtsson ym. 2009, 1042).

Australiassa tehty tutkimus puolestaan antaa ristiriitaisen kuvan politiikasta kiinnostumattomuuden ja häivedemokratian välisestä yhteydestä. Häivedemokratiaan viittaavia asenteita on Australiassa vähemmän todennäköisesti henkilöillä, jotka ovat osallistuneet johonkin poliittiseen toimintaan viimeisen kahden vuoden aikana (Evans ym. 2013, 12–13). Tämä antaa Putnamin (2000, 35) esitykseen tukeutuen olettaa, että poliittisen kiinnostumattomuuden ja häivedemokratian välillä olisi yhteys. Australiassa havaittiin kuitenkin, että yli 65-vuotiaat, jotka tutkimuksessa olivat ikäluokaltaan todennäköisimpiä häivedemokratian kannattajia, osallistuivat politiikkaan silti yli kaksi kertaa enemmän kuin nuorin ikäryhmä (Evans ym. 2013, 12–13).

Australian tulokset ovat erikoisia, koska teorian mukaan häivedemokratian kannattajien osallistumisinnon ja poliittisen kiinnostuneisuuden tulisi olla matalia (Hibbing ym. 2002, 144), mutta silti ryhmä, joka kannattaa häivedemokratiaa, osoittautuu myös poliittisesti aktiiviseksi. Eri maiden tutkimustulosten perusteella vaikuttaa, että politiikasta kiinnostumattomuus ei olekaan ainoa häivedemokratian kannatukseen vaikuttava tekijä. Häivedemokratiaan kuuluvaan haluun olla osallistumatta politiikkaan ja sysätä päätöksentekovastuu ulkopuolisille toimijoille voi siis liittyä muitakin resursseihin, prioriteetteihin tai poliittisiin asenteisiin liittyviä tekijöitä, joita Verba (1995, 15–16) esitti.

Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan poliittisen kiinnostumattomuuden ohella häivedemokratian kannatusta selittää kielteinen suhtautuminen konflikteihin ja väittelyihin sekä uskomus, että kaikki poliittiset toimijat ovat yksimielisiä vallitsevasta poliittisesta agendasta. Kielteinen suhtautuminen konflikteihin ja väittelyihin lisää Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan todennäköisyyttä kannattaa häivedemokratiaa, koska häivedemokratian ansiosta poliittisia kiistoja tarvitsisi kuulla vähemmän. Lisäksi henkilöt, jotka uskovat, että suurin osa kansalaisista on yhtä mieltä poliittisesta agendasta tai vähintään sen tärkeimmistä asioista, kannattavat todennäköisemmin häivedemokratiaa. Koska politiikka on täynnä kiistoja, ihmiset päättävät, että voimakkaiden erityisintressiryhmien on täytynyt sekaantua politiikkaan ja vaaleilla valittujen edustajien etääntyä tavallisista kansalaisista. Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan tavalliset kansalaiset eivät tällaisten henkilöiden mielestä voi aiheuttaa kiistoja,

koska he ajattelevat kaikkien jakavat samat mielipiteet, jolloin kiistoja ei pääse syntymään. (Hibbing ym. 2002, 135–136, 142, 144, 157, 227.)

Häivedemokratia vapauttaisi Hibbingin ja Theiss-Morsen esitystä tulkiten ihmiset poliittisten erimielisyyksien kuuntelemisesta ja vähentäisi poliittisia kiistoja, kun päätöksiä tekisivät itsenäiset asiantuntijat vailla erityisintressiryhmien vaikutusta. Näiden väitteiden ja häivedemokratian tosiasiallisen kannatuksen välistä suhdetta ei ole tutkittu kuin muutamassa häivedemokratiatutkimuksessa, mutta tutkittaessa häivedemokratiaa Yhdysvalloissa vuonna 2014 havaittiin Hibbingin ja Theiss-Morsen odotusten mukaisesti, että erimielisyyksiin kielteisesti suhtautuvat henkilöt kannattavat muita todennäköisemmin häivedemokratiaa (VanderMolen 2017, 694–695). Vastaavasti toisessa tutkimuksessa on havaittu, että henkilöt, jotka haluavat välttää konflikteja, ovat Yhdysvalloissa muita vähemmän halukkaita osallistumaan deliberaatioon (Neblo ym. 2010, 577). Tämä löydös sopii myös Hibbingin ja Theiss-Morsen teoriaan, sillä siinä missä häivedemokratia tarjoaa mahdollisuuden välttää konflikteja, deliberaatioon osallistuessaan henkilö luonnollisesti joutuu risteävien argumenttien ympäröimäksi.

Edellä esitetyistä kolmesta ehdosta häivedemokratian kannatukselle – poliittisesta kiinnostumattomuudesta, konflikteihin kielteisesti suhtautumisesta tai uskomuksesta, että kaikki toimijat ovat yksimielisiä vallitsevasta poliittisesta agendasta – tarvitsee Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan toteutua vain yhden, jotta henkilö voi ajautua kannattamaan häivedemokratiaa. Perusteluksi esitetään, että pelkkä epämurkava olo konfliktien keskellä riittää saamaan henkilön tukemaan häivedemokratiaa, eikä hänen poliittisella kiinnostuneisuudella tai käsityksellä agendan yksimielisyydestä ole tällöin väliä. (Hibbing ym. 2002, 144–145.) Häivedemokratian myötä henkilön ei tarvitse enää kuulla poliittisia erimielisyyksiä, ja tämä riittää ainoaksi motivaatioksi. Vaikka poliittisen kiinnostumattomuuden osalta Hibbingin ja Theiss-Morsen argumentit eivät saaneet täyttä teoreettista vahvistusta muilta tutkimuksilta (Bengtsson ym. 2009, Evans ym. 2013), mikään tutkimus ei kuitenkaan ole huomionut kaikkia kolmea ehtoa yhtä aikaa. Koska teoria esittää, että vain yhden ehdon täytyminen kolmesta riittää häivedemokratian kannatukseen, on mahdollista, että häivedemokratian kannatusta on näissä tapauksissa ajanut jokin muu syy kuin kiinnostumattomuus politiikasta, ja Hibbingin ja Theiss-Morsen teoriaa vastaan ei näin ollen toistaiseksi ole pystytty esittämään tältä osin todennettuja argumentteja.

Hibbingin ja Theiss-Morsen esittelemien ehtojen lisäksi häivedemokratian kannatukseen on muissa tutkimuksissa yhdistetty sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys ja poliittinen tietotaso, joiden Verba (1995, 15–16) esitti liittyvän kiinteästi poliittiseen osallistumiseen.

Kansalaispätevyys viittaa kansalaisen käsitykseen omista vaikutusmahdollisuuksistaan yhteiskunnassa (Kestilä-Kekkonen 2015, 56). Sisäinen kansalaispätevyys on kansalaisen arvio siitä, kuinka hyvin hän ymmärtää politiikkaa ja millaiset kyvyt ja mahdollisuudet hänellä on vaikuttaa politiikkaan. Ulkoinen kansalaispätevyys on kansalaisen arvio instituutioiden ja auktoriteettien responsiivisuudesta kansalaisten vaateille ja vaikutusyrityksille. (Balch 1974, 24, 31, Converse 1972, 334–335.)

Ruostetsaari (2017, 99) on havainnut tutkiessaan energiapoliittista päätöksentekoa Suomessa, että häivedemokratiaa kannattavat enemmän henkilöt, jotka tuntevat, että he eivät pysty vaikuttamaan politiikkaan. Myös Iso-Britanniassa häivedemokratiaa kannattavat enemmän henkilöt, jotka tuntevat olevansa kykenemättömiä vaikuttamaan politiikkaan (Webb 2013, 759). Australiassa kuitenkin havaittiin, ettei poliittisen voimattomuuden tunne välttämättä liity häivedemokratiaan. Pikemminkin päinvastoin Australiassa henkilöt, jotka tuntevat muita enemmän voivansa saada aikaan muutoksia oman alueensa paikallistason politiikkaan, kannattavat muita todennäköisemmin häivedemokratiaa. (Evans ym. 2013, 12, 14.) Kun häivedemokratiaa tutkittiin Suomessa ilman tiettyä poliittista kontekstia, sisäinen kansalaispätevyys ei puolestaan vaikuttanut lainkaan tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian kannatukseen (Bengtsson ym. 2009, 1042). Korkea ulkoinen kansalaispätevyys eli tunne poliittisen järjestelmän responsiivisuudesta vähentää häivedemokratian kannatusta Suomessa ja Alankomaissa (Bengtsson ym. 2009, 1042, Coffé ym. 2014, 7). Henkilöt, jotka ovat tyytyväisiä poliittisiin instituutioihin ja tuntevat niiden olevan responsiivisia, tukevat vähemmän todennäköisesti häivedemokratiaa (Coffé ym. 2014, 6–8).

Suomessa tyytyväisyys demokratian toimivuuteen ei vaikuta häivedemokratian kannatukseen kuten Alankomaissa, mutta Suomessa häivedemokratiaa kannattavat henkilöt, jotka eivät tiedä paljon politiikasta ja jotka tuntevat, ettei nykyinen poliittinen järjestelmä vastaa kansalaisten vaateisiin (Bengtsson ym. 2009, 1042, 1045). Kuitenkin kansalaiset, jotka tietävät paljon energiapolitiikasta kannattavat Suomessa häivedemokraattista päätöksentekoa energiapolitiikassa enemmän kuin henkilöt, joiden energiapoliittinen tietotaso ei ole korkea (Ruostetsaari 2017, 99).

Yhdysvalloissa poliittiseen oikeistoon samaistuvat ja republikaanit kannattavat todennäköisemmin häivedemokratiaa (Hibbing ym. 2002, 148, VanderMolen 2017, 694–695). Myös Suomessa ja Kanadassa oikeistoon samaistuvat vastaajat kannattavat häivedemokratiaa vasemmistoon samaistuvia enemmän (Bengtsson ym. 2009, 1042, Atkinson ym. 2016, 63). Isossa-Britanniassa poliittinen ideologia ei sen sijaan vaikuta häivedemokratian kannatukseen (Webb 2013, 759). Häivedemokratiaa kannattavat

Yhdysvalloissa kahta pääpuoluetta kannattavia henkilöitä enemmän henkilöt, jotka eivät kannata kumpaakaan pääpuolueista (Hibbing ym. 2002, 148). Suomessa häivedemokratiaa kannattavat vastaavasti enemmän henkilöt, jotka eivät samaistu puolueisiin. Nähtävästi henkilöt, joilla on vakiintunut puoluekanta, eivät kaipaa muutosta nykyjärjestelmään, jossa edustus tapahtuu puolueiden kautta. (Bengtsson ym. 2009, 1045.) Henkilöt, jotka kokevat tulevansa edustetuksi ovat tyytyväisiä prosessiin, eivätkä kaipaa toisenlaista järjestelmää. Kanadassa puolestaan henkilöt, jotka eivät äänestä vaaleissa, kannattavat häivedemokratiaa äänestäviä todennäköisemmin (Atkinson ym. 2016, 67–68) ja kaipaavat muutosta päätöksentekojärjestelmään.

Atkinson ym. testasivat tutkimuksessaan jokaista häivedemokratiamittariin kuuluvaa väitettä erikseen ja tutkivat, löytyykö niiden kaikkien taustalta yhteisiä selittäviä tekijöitä. Kanadassa koulutus ja poliittinen kiinnostuneisuus olivat kuitenkin ainoat muuttujat, jotka vaikuttivat negatiivisesti lähes jokaisen häivedemokratiamittarin osa-alueen kannatukseen. Osa kannatuksesta selittyi sen sijaan tavanomaisilla ideologisilla ja puoluepoliittisilla syillä ilman, että taustalla vaikuttaa häivedemokratian kaltaisia laajempia mieltymyksiä, sillä esimerkiksi vasemmistoon samaistuvat kannattivat 21 prosenttia vähemmän yritysjohtajia päätöksentekijöinä kuin keskustaan samaistuvat. Vastaaajilla voikin tutkimuksen mukaan olla heidän esittämiinsä vastauksiin syitä, joilla ei ole mitään tekemistä häivedemokratian kanssa. Ideologia ja yleinen suhtautuminen demokratiaan voivat olla tekijöitä, jotka aiheuttavat erilaisia reaktioita häivedemokratiaa mittaaviin väitteisiin. (Atkinson ym. 2016, 66, 68–69.)

Hibbing ja Theiss-Morse pyrkivät selvittämään tutkimuksessaan, miksi vasemmistoon sijoittuvat demokraatit kannattavat häivedemokratiaa republikaaneja, muita puolueita kannattavia ja sitoutumattomia vähemmän. Ilmiötä pyrittiin selittämään siten, että demokraatit sietäisivät poliittista argumentointia ja kiistelyä muita paremmin tai olisivat muita kiinnostuneempia politiikasta sekä siten, että demokraatit vasemmistolaisina vastustaisivat liike-elämän asiantuntijoiden sekaantumista politiikkaan, mikä näytti olevan osasyynä Atkinsonin ym. (2016, 66, 68–69) löydöksiin. Toisin kuin Kanadassa, Yhdysvalloissa tämä tai mikään muu edellä esitetystä syistä ei selittänyt ilmiötä, ja syytä ilmiölle ei löydetty. (Hibbing ym. 2002, 148–149.)

Isossa-Britanniassa häivedemokratian kannatusta on tutkittu Hibbingin ja Theiss-Morsen esittelemien taustamuuttujien lisäksi ihmisten mediakäytön näkökulmasta. Tutkimuksessa havaittiin, että vain iltapäivälehtiä lukevat henkilöt kannattavat häivedemokraattisia asenteita yli kaksi kertaa todennäköisemmin kuin henkilöt, jotka eivät lue mitään lehtiä. Pelkästään sanomalehtiä lukevat henkilöt tukevat

häivedemokraattisia asenteita vähemmän todennäköisesti kuin henkilöt, jotka eivät lue mitään lehtiä. (Hansard Society 2012, 40.) Australiassa puolestaan selvisi, että häivedemokratia-asenteita on vähemmän todennäköisesti henkilöillä, jotka lukevat poliittiset uutiset sanomalehdistä tai internetin uutissivustoilta (Evans ym. 2013, 13).

Näiden tutkimusten valossa vaikuttaa, että myös ihmisten mediakäytöllä ja erityisesti sillä, minkälaista mediaa käytetään, voi olla vaikutusta häivedemokratia-asenteisiin. Isossa-Britanniassa suoritetusta tutkimuksesta kävi jopa ilmi, että iltapäivälehtien lukijat ovat itse sitä mieltä, että heidän lukemiensa lehtien tapa käsitellä politiikkaa on heikko, sillä lehdet keskittyvät negatiivisiin tarinoihin ja ovat kiinnostuneempia vain tuottamaan juttuja lehteen kuin kertomaan niissä totuuden (Hansard Society 2012, 40–41). Löydös sopiikin yhteen Bengtssonin ym. (2009, 1042) havainnon kanssa, jonka mukaan matala poliittinen tietotaso lisää häivedemokratian kannatusta. Norris (2011, 186) on kuitenkin havainnut tutkimuksessaan kaiken uutismedian käytön vähentävän demokratiavajetta eli kuilua demokratiaa koskevien odotusten ja sen todellisen toiminnan arvioiden välillä. Oletus, jonka mukaan negatiiviset uutiset lisääisivät kansalaisten kyynisyyttä politiikkaa kohtaan ovat Norrisin mukaan liian yksinkertaistettuja, sillä ihmiset eivät vastaanota median välittämiä viestejä passiivisesti, vaan he etsivät aktiivisesti uutisvirrasta tietoa, joka sopii yhteen heidän aiempien poliittisten mieltymysten kanssa. (Norris 2000, 251.)

Iyengar ym. ja Krosnick ym. ovat kuitenkin Isossa-Britanniassa tehdyn häivedemokratiatutkimuksen löydöksiin yhteensopivasti osoittaneet, että median käyttö vaikuttaa henkilön politiikkaa koskeviin arvioihin, sillä media kiinnittää enemmän huomiota tiettyihin uutisiin jättäen puolestaan toiset huomioimatta, mikä muokkaa ihmisten käsitystä poliittisista tapahtumista ja heidän asenteita politiikkaa kohtaan (Iyengar ym. 1984, 785, Krosnick ym. 1990, 509–510). Esimerkiksi televisiouutisten asettama agenda vaikuttaa erityisesti niihin ihmisiin, joilla on vähäiset poliittiset taidot ja jotka eivät ole kiinnostuneita politiikasta (Iyengar ym. 1987, 95). Näin median käytöllä voi olla vaikutusta henkilön häivedemokratia-asenteisiin, koska tutkimuksissa on selvinnyt häivedemokratiaa kannattavien olevan todennäköisesti muita vähemmän kiinnostuneita politiikasta, kokevan poliittisen voimattomuuden tunnetta ja tuntevan, ettei poliittinen järjestelmä ole responsiivinen. Lisäksi heidän poliittisen tietotasonsa on matala.

2.1.4. Häivedemokratia ja suora demokratia

Hibbingin ja Theiss-Morsen tutkimuksessa häivedemokratiaan kuuluu olennaisena osana suoran demokratian vastustaminen. Kyselytutkimukset vääristävät heidän

mukaansa tuloksia kansalaisten osallistumishalukkuudesta, sillä kysyttäessä mieluisinta päätöksentekomenetelmää tutkimuksissa on usein pakko valita vain eliittipäätöksenteon ja kansanvallan väliltä. Ainoa keino ilmaista halunsa rajoittaa kansan mielestä omia etujaan ajavan eliitin roolia on tällöin valita vaihtoehto, jossa kansa osallistuu enemmän ja poliitikkojen rooli pienenee. Hibbing ja Theiss-Morse kiistävätkin tutkimustulokset, joiden mukaan ihmiset haluaisivat osallistua lisää politiikkaan, ja heidän mukaansa kansalaiset osallistuvat vain estääkseen päätöksentekijöitä hyötymästä omista päätöksistään. (Hibbing ym. 2002, 1, 88, 131.) VanderMolen (2017, 696) yhtyy Hibbingin ja Theiss-Morsen näkemyksiin ja esittää häivedemokratian suosion pitävän paikkansa ja kansalaisten kiinnostuksen olevan osallistavaa demokratiaa kohtaan matala.

Hibbingin ja Theiss-Morsen tutkimuksessa selvisi kuitenkin, että henkilöt, jotka kannattavat päätösvallan antamista vaaleilla valitsemattomille asiantuntijoille ja menestyksekkäille yritysjohtajille poliitikkojen sijaan, kannattavat paradoksaalisesti myös suoraa demokratiaa enemmän kuin ne, jotka kannattavat vain toista tai eivät kumpaakaan edellä esitetyistä häivedemokraattisista vaihtoehtoista. Hibbing ja Theiss-Morse selittävät ilmiön siten, että ihmiset uskovat kaikkien kansalaisten olevan yhtä mieltä perustavanlaatuisista tavoitteista, joita yhteiskunnassa halutaan saavuttaa. Koska tavoitteista ollaan yksimielisiä, hallinnon tehtävänä on vain ratkaista, miten tavoitteet saavutetaan parhaiten, eikä siihen tarvita vaaleilla valittuja kansanedustajia tai instituutioita. (Hibbing ym. 2002, 140–144.)

Coffé ym. ovat puolestaan havainneet Alankomaissa, että matalasti ja keskitasoisesti koulutautuneet kannattavat korkeasti koulutautuneita todennäköisemmin sekä häivedemokratiaa että suoraa demokratiaa kuin edustuksellista demokratiaa. Vaikka häivedemokratiaa ja suoraa demokratiaa voidaan pitää vastakkaisina prosessimuotoina toisen painottaessa vähempää ja toisen enempää osallistumista, molemmat näyttävät tarjoavan vaihtoehdon niille, jotka ovat tyytymättömiä vallitsevaan poliittiseen tilanteeseen ja tuntevat, etteivät voi vaikuttaa siihen. (Coffé ym. 2014, 6–8.)

Myös Suomessa jopa 44 prosenttia vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimukseen vastanneista kannatti kansanäänestysten lisääntyvää käyttöä ja suhtautui samanaikaisesti myönteisesti vähintään kahteen häivedemokratiaväitteeseen. Mielenkiintoista häivedemokratian ja suoran demokratian suhteessa on myös Suomessa havaittu tulos, että samat taustatekijät vaikuttavat samansuuntaisesti sekä suoran demokratian että häivedemokratian kannatukseen. Korkea koulutustaso, hyvä yhteiskunnallinen tietämys ja tunne siitä, että poliittinen järjestelmä vastaa kansalaisen vaateisiin vähentävät sekä suoran demokratian että häivedemokratian kannatusta.

Ainoastaan poliittinen ideologia vaikuttaa eri tavalla: suoran demokratian kannattajia on suhteellisesti enemmän vasemmistossa ja häivedemokratian kannattajia oikeistossa. (Bengtsson ym. 2009, 1041–1043.) Bengtsson ym. (2016, 12–13) ovat kuitenkin havainneet, että Suomessa asiantuntijapäätöksentekoa kannattavat henkilöt ovat poliittisesti vähemmän aktiivisia kuin edustuksellista tai osallistuvaa demokratiaa kannattavat henkilöt. Tämä tukee Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 144) esitystä, etteivät häivedemokratian kannattajat halua osallistua politiikkaan.

Vaikka häivedemokratiaa ja suoraa demokratiaa voidaan pitää vastakkaisina prosessivaihtoehtoina, osa kansalaisista vaikuttaa silti kannattavan molempia, eivätkä prosessit välttämättä ole täysin toisiaan poissulkevia Bengtssonin ym. mukaan. Bengtsson ym. hyväksyvät kuitenkin osittain Hibbingin ja Theiss-Morsen näkemyksen tutkimustulosten virheellisestä tulkinnasta, sillä he arvelevat, että myönteisesti kansanäänestysten käyttöön suhtautuvat vastaajat voivat haluta vain jonkinlaista muutosta poliittiseen järjestelmään, eivätkä välttämättä juuri suoran demokratian lisäämistä. Suoran demokratian ja häivedemokratian yhtäaikaisen kannatuksen syynä voi olla yleinen tyytymättömyys nykyjärjestelmää kohtaan eikä suora mielipide vaihtoehtoisten demokratiamuotojen paremmuudesta. Kansalaiset haluavat muutoksen, mutta heillä ei ole selkeää mielipidettä, mihin suuntaan sen tulisi tapahtua. (Bengtsson ym. 2009, 1041, 1044–1045.) Myös Bowler ym. (2007, 356–357) ovat havainneet, että henkilöt, jotka suhtautuvat epäluuloisesti hallitukseen, ovat tyytymättömiä puolueiden tarjoamiin vaihtoehtoihin ja uskovat, että kansalaisten on mahdollista hallituksen toimintaa, kannattavat kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämistä. Osallistumismahdollisuuksien lisäämisen vaatiminen voi olla siis seurausta pelkästään turhautumisesta nykyiseen poliittiseen järjestelmään.

Webb on Bengtssonin ym. (2009) kanssa samaa mieltä, ettei vaatimus osallistumismahdollisuuksien lisäämisestä välttämättä tarkoita oikeaa halua osallistua päätöksentekoon, vaan se voi olla pikemminkin seurausta turhautumisesta. Webb nimittäin havaitsi Isossa-Britanniassa, että häivedemokratiaa kannattavat henkilöt ovat vähemmän halukkaita osallistumaan deliberatioon tai poliittisiin aktiviteetteihin, mutta häivedemokratia-asenteet lisäsivät sen sijaan kiinnostusta osallistua kansanäänestyksiin. Tutkimuksessa kuitenkin selvisi, ettei kiinnostus kansanäänestyksiä kohtaan toteutunut tosiasiallisena osallistumisena oikeisiin kansanäänestyksiin. (Webb 2013, 759–766, 768.)

Neblo ym. esittävät tutkimuksessaan, että häivedemokratiaa suositumpi prosessivaihtoehto on deliberatiivisia piirteitä sisältävä edustuksellinen demokratia.

Häivedemokratiaan kuuluvat asenteet, kuten politiikkaan turhautuminen ja muutoshalu prosessien suhteen, ennakoivat heidän mukaansa enemmän motivaatiota muuttaa vallitsevaa tilannetta kuin vastahakoisuutta osallistua ja siirtää päätöksentekovalta kokonaan pois. (Neblo ym. 2010, 577–578.) Hibbing ja Theiss-Morse eivät kuitenkaan kiistä, etteivät ihmiset toisinaan haluaisi osallistua, ja heidän mukaansa häivedemokratia tarjoaa ihmisille mahdollisuuden vaikuttaa politiikkaan, mikäli he kokevat käsiteltävän asian tärkeäksi ja haluavat osallistua. Hibbing ja Theiss-Morse pitävät häivedemokratiaa suosituimpana prosessivaihtoehtona, mutta he hyväksyvät näkemyksen, jonka mukaan kansa pitää suoraa demokratiaa vallitsevaa poliittista prosessia parempana menettelytapana, koska vaaleilla valitut kansanedustajat ovat kansan mukaan puolueellisia, ja heillä on liikaa valtaa. (Hibbing ym. 2002, 2, 105–106.)

Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan deliberatiiviseen demokratiaan liittyy kuitenkin ongelmia, sillä keskustelijoiden väliset erimielisyydet esimerkiksi aiheuttavat näiden välille psykologisia jännitteitä, ja ihmiset vaikenevat, kun he huomaavat keskustelukumppaneidensa olevan ajatusmaailmaltaan erilaisia (Hibbing ym. 2002, 202). Dryzek kuitenkin huomauttaa, että Hibbing ja Theiss-Morse hyökkäävät deliberaatiota kohtaan, mutta käyttävät sitä tästä huolimatta omassa analyysissään. Osa Hibbingin ja Theiss-Morsen tutkimuksesta perustuu keskusteluryhmien analysointiin, ja siten Dryzeikin mukaan Hibbingin ja Theiss-Morsen esittämien ongelmien tulisi ilmetä myös heidän omassa tutkimuksessa. Lisäksi ryhmissä käytyjä keskusteluista ei Dryzeikin mukaan ole analysoitu tai koodattu käyttäen taustalla jotakin teoriaa. Dryzeikin mukaan teoksessa esitetään myös vain valikoituja katkelmia keskusteluista, joita on mahdollista tulkita useilla eri tavoilla. Nämä seikat asettavat Dryzeikin mukaan Hibbingin ja Theiss-Morsen saamat tulokset kyseenalaisiksi. (Dryzek 2005, 208.)

Hibbing ja Theiss-Morse puolustavat häivedemokratiaa esittämällä deliberaation olevan jopa vaarallista, koska se voi kärjistää osallistujien tunteita, suurentaa heidän välisiä valtaeroja ja saada ihmiset siten turhautumaan järjestelmään, joka sai heidän alun perin osallistumaan deliberaatioon. Deliberaatio sopii heidän mukaansa näin ollen huonosti moniin ongelmiin, ja se voi johtaa huonompiin päätöksiin kuin mitä olisi tehty ilman deliberaatiota. (Hibbing ym. 2002, 190–191.) Hibbing ja Theiss-Morse perustavat argumenttinsa keskusteluryhmistä tekemiinsä havaintoihin, mutta kokeellisen tutkimuksen tuloksia analysoinut Muhlberger sen sijaan havaitsi, että verkossa tapahtuva demokraattinen deliberaatio näyttäisi vähentävän ihmisten häivedemokratia-asenteita. Selvityksessä havaittiin, että deliberaation jälkeen ihmiset hyväksyvät vähemmän todennäköisesti, että kompromissit politiikassa ovat omien periaatteiden

myymistä ja että poliitikkojen tulisi lopettaa puhuminen ja keskittyä toimimaan. (Muhlberger 2006, 58–59.)

Toisaalta politiikkaan osallistumisella ei aina vaikuta olevan edes väliä. Arnesen on havainnut, että henkilöt, jotka pystyivät vaikuttamaan päätöksentekoon, eivät pidä saavutettua lopputulosta sen hyväksyttävämpänä kuin henkilöt, jotka eivät pystyneet osallistumaan päätöksentekoon. Päätöksen kokivat oikeutetummaksi ainoastaan henkilöt, jotka pitivät päätöstä heidän mielensä mukaisena, kun taas henkilöt, jotka olisivat kannattaneet jotakin muuta vaihtoehtoa, pitivät päätöstä vähemmän legitiiminä. Osallistumisella päätöksentekoprosessiin ei siis välttämättä lopulta ole mitään vaikutusta siihen, mitä mieltä saavutetusta päätöksestä ollaan. Arnesenin mukaan tämä vahvistaa näkemystä, että kansalaiset voivat samanaikaisesti kannattaa häivedemokratiaa ja haluta osallistua politiikkaan mahdollisimman vähän. (Arnesen 2017, 146.)

2.1.5. Häivedemokratia, populismi ja elitismi

Vaikka Hibbing ja Theiss-Morse eivät pidä suoraa demokratiaa ja häivedemokratiaa yhteensopivina prosesseina, Webb (2013, 760–761, 767–768) huomauttaa, että ne ovat loogisesti yhteensopivia, sillä kumpaankin kuuluu populistinen ulottuvuus. Häivedemokratiaa Yhdysvalloissa tutkinut VanderMolen (2017, 696) onkin nostanut esiin mahdollisuuden, että positiiviset vastaukset häivedemokratiaväitteisiin voivat johtua vastaajan populistisista ajatuksista ennemmin kuin siitä, että heillä välttämättä olisi selkeitä mieltymyksiä tiettyjä päätöksentekomenetelmiä kohtaan.

Schedler esittää, että populismiin liitetään paljon vastakkaisia asenteita. Populistit vastustavat esimerkiksi eliittejä, modernisaatiota, kaupungistumista, ulkomaalaisia, älymystöä, vähemmistöjä ja vakiintuneita instituutioita. (Schedler 1996, 292.) Mudden (2004, 543) mukaan populismiin liitetään esimerkiksi yhteiskunnallinen jakautuminen ja vastakkainasettelu korruptoituneen eliitin ja tavallisen kansan välillä sekä väite, että politiikan tulisi ilmaista tavallisen kansan tahtoa. Müller tarkentaa kuitenkin, ettei populisteilla ole ongelmia eliitin kanssa niin kauan, kuin he itse ovat kansaa johtava eliitti. Tärkeintä on, että eliitti lupaa toimia kunnollisesti, se ei petä kansan luottamusta ja toimeenpanee kansan haluaman poliittisen agendan. (Müller 2016, 29–30.) Laclau esittää, että populismin esiinnousulle suotuisat olosuhteet syntyvät, kun kansalaiset esittävät yhteiskunnassa lukuisia tarpeita ja vaatimuksia, joita ei ole tyydytetty. Jos instituutiot eivät kykene vastaamaan vaatimuksiin, kansalaisten vaatimukset yhdistyvät niiden erilaisesta sisällöstä huolimatta yhdeksi kokonaisuudeksi yhteisen vihollisen –

epäresponsiivisten instituutioiden – myötä, ja yhteiskunnassa syntyy kahtiajakautuminen vallanpitäjiin ja tyytymättömään kansaan. (Laclau 2005, 37–39.)

Häivedemokratiasta voidaan näiden määritelmien mukaisesti löytää populistisia piirteitä eliitin ja tavallisen kansan vastakkainasettelusta, sillä Hibbing ja Theiss-Morse (2002, 137) esittävät kansan vastustavan omia etujaan palvelevaa eliittiä. Tämä sopii erityisesti yhteen Müllerin (2016, 29–30) esityksen kanssa. Toisaalta häivedemokratiassa voidaan nähdä myös piirteitä Laclau (2005, 37–39) esittämästä yhteiskunnan kahtiajakautumisesta ja kansan erilaisista vaatimuksista. Kansa ei esimerkiksi halua osallistua politiikkaan, syyttää eliittiä korruptoituneeksi ja haluaa päätöksentekijöitä, jotka eivät pyri hyötymään itse tekemistään päätöksistä. Lisäksi kansa on kyllästynyt demokratian peruspiirteisiin, kuten keskusteluihin ja kompromisseihin ja pitää niitä tarpeettomina. Kansa kaipaa ja vaatii sen sijaan päätöksentekoprosesseja, joihin heidän itsensä ei tarvitse osallistua ja suoraviivaisempaa päätöksentekoa, jota itsenäisten asiantuntijoiden ja yritysjohtajien mielletään voivan tarjota. Vaatimukset eivät kuitenkaan toteudu, sillä Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan poliittinen eliitti uskoo, että ihanteelliseen demokratiaan kuuluvat keskustelut, eriävät mielipiteet ja ideat ja kansalaiskeskustelut. Kansa ei kuitenkaan ajattele näin, vaan se haluaa mieluummin jonkun toisen tekemän päätökset puolestaan. (Hibbing ym. 2002, 137, 156–157.)

Canovanin (2002, 27) mukaan populistien keskeinen sanoma on, että politiikka on karannut kansan hallusta korruptoituneille poliitikoille ja epäedustavalle eliitille, jotka eivät huomioi kansan mielipiteitä. Hibbing ja Theiss-Morse esittävätkin, että yhdysvaltalaiset pitävät poliitikkoja korruptoituneina ja tavallisesta kansasta etäännyneinä, ja tämän vuoksi valtaan haluttaisiin mieluummin asiantuntijoita tai yritysjohtajia, joiden ei nähdä toimivan oman edun tavoittelemiseksi. Hibbing ja Theiss-Morse eivät kuitenkaan pidä häivedemokratiaa populistisena prosessina, koska he pitävät yritysjohtajien ja asiantuntijoiden kannatusta päätöksentekijöinä vastakkaisena prosessina populistisille uudistuksille. Jos populistiset argumentit pitäisivät paikkansa, yhdysvaltalaiset eivät kannattaisi yritysjohtajia ja asiantuntijoita päätöksentekijöinä, sillä tämä vähentäisi kansan valtaa. (Hibbing ym. 2002, 123–124, 138, 155.) Myös Canovanin (2002, 33) mukaan populismissa demokratia käsitetään suvereenin kansan vallaksi ja Stanley (2008, 104) mukaan populistien esitetään kannattavan suoran demokratian käyttöä, koska sen ajatellaan antavan kansan enemmistölle mahdollisuuden vaikuttaa päätöksentekoon ja poliittisen agendan määrittelyyn.

Müllerin mukaan populismiin ei kuitenkaan tarvitse kuulua edustuksellisen demokratian vastustus, vaan edustuksellinen järjestelmä on mieleinen niin kauan kuin oikeat ihmiset

edustavat oikeita ihmisiä ja tekevät oikeita päätöksiä, eli valta on populistilla itsellään (Müller 2016, 25, 29–30). Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan heidän tutkimuksessa käyttämissä keskusteluryhmissä ilmeni välillä kiinnostusta populistisia uudistuksia kohtaan, mutta into laantui nopeasti, kun keskustelijat havaitsivat, kuinka paljon osallistumista politiikkaan heiltä vaadittaisiin (Hibbing ym. 2002, 238–239). Populistit vaativat usein lisää osallistumismahdollisuuksia ja kansanäänestyksiä, mutta Müllerin mukaan on huomattava, ettei populismiin kuulu ihmisten jatkuva osallistuminen politiikkaan, eikä kansanäänestys ole keino aloittaa kansalaisten keskuudessa suurta deliberaatioprosessia, jossa tehdään harkittuja yhteisiä päätöksiä. Kansanäänestyksen tehtävä on sen sijaan vahvistaa se, minkä populistinen johtaja on jo aiemmin ilmaissut olevan kansan tahto. Siten populismi ilman osallistumista on Müllerin mukaan teoreettisesti täysin johdonmukaista. (Müller 2016, 29–30.)

Müllerin (2016, 20) mukaan populismia määritellessä olennaista on, että joku esittää yksin edustavansa tavallista kansaa ja puhuvansa heidän nimeen. Häivedemokratiassa kansalaiset eivät halua osallistua politiikkaan, vaan valtaan halutaan toimijoita, jotka pystyvät edustamaan kansaa ja tekemään kansalle mieleiset päätökset ilman, että kansalaisten itse täytyy osallistua politiikkaan ja tuottaa syötteitä poliittiseen järjestelmään (Hibbing ym. 2002, 143, 227). Tästäkin näkökulmasta häivedemokratian kannattajissa voidaan havaita populistinen ulottuvuus, sillä kansalaisten odotukseen päätöksentekijöistä kansan etujen edistäjänä sisältyy oletus, että on olemassa yksi yhtenäinen kansa, jota tietty toimija pystyy edustamaan.

Häivedemokratiaan kuuluu Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan käsitys keskusteluiden ja kompromissien tarpeettomuudesta, ja henkilö kannattaa häivedemokratiaa todennäköisemmin, mikäli hän uskoo, että kaikki ihmiset ovat yhtä mieltä poliittisen agendan sisällöstä ja sen tärkeimmistä kysymyksistä. Jos ihmiset uskovat kaikkien olevan yksimielisiä agendasta ja tavoitteista, ei keskusteluille ja kompromisseille ole tarvetta, ja hallinnon tehtävä on vain päättää, kuinka tavoitteet saavutetaan parhaiten. (Hibbing ym. 2002, 134, 141, 144.) Müllerin (2016, 31) mukaan myös populismiin kuuluu oletus, että kansa on yksimielinen ja puhuu yhdellä äänellä langettaen päätöksentekijöille pakottavan mandaatin, joka kertoo täsmälleen, mitä hallituksen tulee tehdä. Näin ollen keskusteluille tai deliberaatiolle ei ole tarvetta. Tämä vahvistaa häivedemokratiaan kuuluvien asenteiden ja populististen asenteiden samankaltaisuutta.

Yllä esitetyn mukaisesti häivedemokratiaan ja populismiin vaikuttaa liittyvän paljon yhteisiä piirteitä – yhteiskunnallinen jakautuminen kansaan ja korruptoituneeseen eliittiin, kansan turhautuminen hallintojärjestelmään, käsitys, että politiikan tulisi edustaa kansan

tahtoa ja kansan käsitteen keskeisyys. Molemmat pitävät kansaa yhtenä yhtenäisenä kokonaisuutena, jonka yhteistä intressiä jokin taho pystyy edustamaan, eivätkä deliberaatio, kompromissit tai neuvottelut ole tarpeellisia, koska kaikki ovat samaa mieltä. Populismien ja häivedemokratian suhteessa ainoa osa-alue, joka osoittautui kyseenalaiseksi, on poliittinen osallistuminen. Häivedemokratiaan kansalaisten aktiivinen osallistuminen ei kuulu, mutta populismia käsittelevässä kirjallisuudessa tästä ei ole yksimielistä käsitystä.

Müller (2016, 29–30) esittää, ettei poliittinen osallistuminen ole edellytys populismille, ja osallistuminen tyypistyy usein pelkkiin kansanäänestyksiin, eikä niidenkään tarkoitus ole avata ovia kansalaisten aktiiviselle osallistumiselle vaan legitimoida populistisen johtajan esittämät näkemykset. Bowler ym. (2017, 85) ovat myös havainneet tutkimuksessaan, etteivät populistipuolueiden äänestäjät välttämättä kannata suoran demokratian menetelmien lisäämistä. Esimerkiksi Stanley (2008, 104) ja Taggartin (2002, 72) mukaan populismiin voi kuitenkin usein kuulua vaatimus suoran demokratian lisäämisestä. Taggartin mukaan populistit voivat joko yleisesti kannattaa suoran demokratian käytön lisäämistä poliittisessa päätöksenteossa, mutta populistiset liikkeet voivat käyttää suoraa demokratiaa hyväkseen pelkkänä taktiikkana keräämällä vain huomiota sen avulla heidän tavoitteilleen ja hankkimalla näin tukeaa liikkeelleen. Tällä tavalla populistit voivat välttää populismiin liittyvät institutionaaliset ongelmat. Populistit vastustavat vakiintuneita instituutioita kuten puolueita, mutta käytännössä heidän on itse pakko organisoida puolueeksi, sillä ne ovat olennainen osa edustuksellista demokratiaa. Suoran demokratian avulla populistit saavat kuitenkin yhteyden kansaan ja pystyvät ohittamaan puoluelaitoksen. (Taggart 2000, 99–104.)

Häivedemokratian ja populismien yhteisistä piirteistä huolimatta useissa tutkimuksissa vaikuttaa, etteivät kaikki häivedemokratiaväitteet liity toisiinsa tai muodosta yhtenäistä populismia mittaavaa indikaattoria, vaan osa häivedemokratiaa mittaavista väitteistä edustaa myös elitististä diskurssia. Hibbing ja Theiss-Morse eivät kuitenkaan itse testaa tutkimuksessaan häivedemokratiaväitteiden sisäistä konsistenssia tai viittaa asenteisiin populistisina. Kun Hawkins ym. tarkastelivat selvityksessään häivedemokratiaa ja populismia yhdessä, faktorianalyysissä havaittiin, etteivät kaikki häivedemokratiaväitteet muodostaneet yhtenäistä faktoria, vaan kansanedustajien puhumista ja toimintaa sekä kompromisseja käsitelleet väitteet latautuivat vahvasti samaan faktoriin tutkimuksessa mukana olleiden populismia käsitelleiden väitteiden kanssa, kun taas yritysjohtajia ja asiantuntijoita päätöksentekijöinä käsitelleet väitteet muodostivat oman faktorinsa, jonka katsottiin ilmentävän elitismia. Näin vaikuttaa, että häivedemokratian käsite yhdistää populismia ja elitismia, mutta nämä kuitenkin yhdistyvät kansan mielissä vain osittain.

Hawkinsin ym. mukaan tällöin voisi olla hyödyllistä erottaa nämä asenteet toisistaan myös tutkimuksissa. (Hawkins ym. 2012, 7, 9, 14–15.)

Myös Atkinsonin ym. (2016, 63–64) tutkimuksessa häivedemokratiaa mittaavat väitteet jakautuivat kahteen faktoriin samalla tavalla kuin Hawkinsin ym. (2012) selvityksessä, mutta Atkinson ym. eivät erittele, mitä kaksi löytynyttä faktoria mittaavat. Aiemmin esitettiin myös toinen tulkinta, jonka mukaan häivedemokratiaindikaattori jakautuu kahtia ja mittaa epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan sekä tukea asiantuntijoihin perustuvalla prosessilla (Font ym. 2015, 155–156). Häivedemokratia ei näiden kolmen tutkimuksen perusteella vaikuta mittaavan vain yhtä ulottuvuutta, vaan siihen kuuluu joukko muita asenteita, kuten populismiin ja elitismiin liittyviä piirteitä.

Mudden (2004, 543–544) mukaan populismi edustaa teoreettisesti elitismin peilikuvaa. Häivedemokratiaindikaattorista löydettiin kuitenkin sekä populismia että elitismia mittavia piirteitä (Hawkins ym. 2012, 14–15), ja Akkerman ym. esittävät, etteivät populismi ja elitismi välttämättä ole toisiaan poissulkevia, vaan ne voivat olla osittain päällekkäisiä aatteita. Elitismia ja populismia yhdistää ennen kaikkea manikealainen kaksijakoisuus niiden tavassa jakaa yhteiskunta kansaan ja eliittiin. Vaikka populistit vaatisivatkin lisää suoraa demokratiaa, populistiset liikkeet ovat usein organisoituneet keskusjohtoiksi, henkilöityneiksi puolueiksi, joilla on karismaattinen johtaja. Karismaattinen johtajuus ja henkilöityminen eivät esiinny samalla tavalla elitismissä, mutta ne usein ilmentävät kuitenkin samanlaista hierarkkista johtajuuskäsitystä. Elitismia ja populismia yhdistää lisäksi niiden tapa yleisesti vähätellä politiikkaa. (Akkerman ym. 2013, 1328.)

Häivedemokratian on myös sitä käsittelevissä tutkimuksissa esitetty edustavan elitististä demokratiakäsitystä (Ruostetsaari 2017, 95), mitä puoltaa vallan antaminen asiantuntijaeliitille ja kansan roolin pieneneminen päätöksenteossa. Klassinen eliittiteoria tiivistyy Moscan esityksessä, jonka mukaan yhteiskunta jakautuu kahteen luokkaan, joista toinen hallitsee ja toinen on hallittavana. Hallitseva luokka on aina hallittavaa luokkaa pienempi, ja sillä on vallan monopoli ja tehtävä hoitaa kaikki poliittiset asiat. Hallitseva luokka kontrolloi ja ohjaa hallittavaa luokkaa ja se pystyy nauttimaan valta-asemansa tuomista eduista. (Mosca 1939, 50.) Demokraattisen elitismin lähtökohtana on, että kilpailevien eliittien olemassaolo takaa demokratian toteutumisen (Ruostetsaari 2014, 41–42). Kansalla on tällöin mahdollisuus hyväksyä tai hylätä ne henkilöt, jotka hallitsevat heitä (Schumpeter 1962, 285). Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 86) mukaan ihmiset eivät vastusta eliittejä vaan pelkäävät omia etujaan palvelevia eliittejä. Häivedemokratia muistuttaa tästä näkökulmasta katsottuna lähinnä demokraattista

elitismä, sillä yritysjohtajien tai asiantuntijoiden valinnan päätöksentekijöiksi poliitikkojen sijaan ajatellaan tekevän demokraattisesta prosessista oikeudenmukaisemman.

Muun muassa Schumpeterin katsotaan edustavan demokraattista elitismä, ja hänen määritelmänsä mukaan demokratia on järjestelmä, jossa päätöksentekijät kilpailevat kansan äänistä päätöksentekovallan saamiseksi. Järjestelmän toimivuuden ehtona on kuitenkin muun muassa demokraattinen itsekontrolli: äänestäjien on kunnioitettava työnjakoa heidän ja heidän valitsemiensa poliitikkojen välillä. Kun poliitikot on valittu, ei kansalaisten tule puuttua heidän toimintaansa tai opastaa heitä kesken vaalikauden. (Schumpeter 1962, 269, 294–295.) Demokraattisen elitismän mallin mukaisesti häivedemokratiassa ihmisille näyttää riittävän päätöksentekomenettely, jossa johtajat voidaan tarvittaessa poistaa virasta ja valita tilalle uusia, mutta eliittipäätöksentekoa itsessään ei vierasteta.

2.2. Yhteenveto häivedemokratiasta

Taulukkoon 1 on koostettu tekijöitä, joilla häivedemokratian kannatusta on pyritty selittämään eri maissa tehdyissä tutkimuksissa. Selittäviä muuttujia on eri tutkimuksissa hyödynnetty lukuisia, ja taulukossa on huomioitu vain tutkielmassa jo aiemmin käsitellyt muuttujat. Sen sijaan eri häivedemokratiatutkimuksissa mukana olleet muuttujat, jotka eivät ole olleet missään tutkimuksessa tilastollisesti merkitseviä ja joita tutkielmassa ei muuten ole aiemmin käsitelty, on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Taulukossa + -merkillä merkityt tekijät lisäävät häivedemokratian kannatusta, - -merkillä merkityt vähentävät häivedemokratian kannatusta, / -merkillä merkityt tekijät eivät vaikuta häivedemokratian kannatukseen ja n/a merkitsee, ettei tietoa ole saatavilla, koska muuttujaa ei ole kyseessä olevassa tutkimuksessa analysoitu.

Taulukon 1 sisältöä vertaillen havaitaan, ettei länsimaissa nouse systemaattisesti esiin yhtä ominaisuuksiltaan samankaltaista ryhmää, joka kannattaisi häivedemokratiaa muita ryhmiä todennäköisemmin. Mikään muuttujista ei ole tilastollisesti merkitsevä kaikissa eri maissa toteutetuissa tutkimuksissa, ja enimmillään yksittäinen muuttuja on yhdeksästä tarkastelun kohteena olevasta tutkimuksesta ollut yhtä aikaa tilastollisesti merkitsevä neljässä eli alle puolessa tutkimuksista.

Taulukko 1. Häivedemokratian kannatukseen vaikuttavia¹ tekijöitä Australiassa (AU), Kanadassa (CA), Suomessa (FI), Alankomaissa (NL), Isossa-Britanniassa (UK) ja Yhdysvalloissa (US).

	AU ²	CA ³	FI ⁴	FI ⁵	NL ⁶	UK ⁷	UK ⁸	US ⁹	US ¹⁰
Sukupuoli nainen	/	+	/	/	/	/	+	/	/
Ikä (nuoret)	/	/	/	/	/	/	+	/	+
Ikä (vanhat)	+	/	/	+	/	/	/	/	/
Etninen tausta	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	/	/
Matala koulutustaso	n/a	+	+	/	+	n/a	+	/	/
Matala yhteiskuntaluokka	n/a	n/a	n/a	+ ¹¹	n/a	/	+	n/a	n/a
Tulotaso	+	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	/	/
Politiikka ei kiinnosta	n/a	+	/	n/a	n/a	n/a	+	+	/
Matala sisäinen kansalaispätevyys	-	n/a	/	+	n/a	n/a	+	n/a	n/a
Korkea ulkoinen kansalaispätevyys	n/a	n/a	-	n/a	-	n/a	n/a	n/a	n/a
Matala poliittinen tietotaso	n/a	n/a	+	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Korkea poliittinen tietotaso	n/a	n/a	n/a	+	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Ei samaistu (pää)puolueisiin	n/a	/	+	n/a	n/a	n/a	n/a	+	/
Poliittinen ideologia (oikeisto)	n/a	+	+	n/a	n/a	n/a	/	+	+
Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen	n/a	n/a	/	n/a	-	n/a	n/a	n/a	n/a
Halu välttää konflikteja	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	+	+
Käsitys agendan yksimielisyydestä	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	+	/
Poliittisiin aktiviteetteihin osallistuminen	-	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Autoritaarinen arvomaailma	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	+	n/a	n/a
Ei äänestä vaaleissa	/	+	/	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Mediankäyttö	+	n/a	n/a	n/a	n/a	+	n/a	n/a	n/a

¹ + -merkillä merkityt tekijät lisäävät häivedemokratian kannatusta, - -merkillä merkityt tekijät vähentävät häivedemokratian kannatusta, / -merkillä merkityt tekijät eivät vaikuta häivedemokratian kannatukseen ja n/a tarkoittaa, ettei tietoa ole saatavilla

Lähteet: ²AU: Evans ym. 2013, 14, ³CA: Atkinson ym. 2016, 63, ⁴FI: Bengtsson ym. 2009, 1042, ⁵FI: Ruostetsaari 2017, 99–100, ⁶NL: Coffé ym. 2014, 7, ⁷UK: Hansard Society 2012, 64, ⁸UK: Webb 2013, 759, ⁹US: Hibbing ym. 2002, 144–146, ¹⁰US: VanderMolen 2017, 694

¹¹Tavalliset suomalaiset kannattavat häivedemokratiaa enemmän kuin eliittiin kuuluvat henkilöt Suomessa

Useimmiten tutkimuksissa esiintyneitä häivedemokratian kannattajien piirteitä ovat matala koulutustaso (Webb 2013, 759, Atkinson ym. 2016, 63, Bengtsson ym. 2009, 1042, Coffé ym. 2014, 7) ja poliittisen ideologian vaikutus – oikeiston kannattaminen lisää häivedemokratian kannatusta ja vasemmistoa kannattavat tukevat häivedemokratiaa vähemmän (Hibbing ym. 2002, 148, VanderMolen 2017, 694,

Atkinson ym. 2016, 63, Bengtsson ym. 2009, 1042). Seuraavaksi eniten häivedemokratian kannatusta eri tutkimuksissa on selittänyt vastaajan kiinnostumattomuus politiikasta (Hibbing ym. 2002, 145, Webb 2013, 759, Atkinson ym. 2016, 63).

Eri tutkimuksia vertaillen häivedemokratiasta muodostuu hyvin hajanainen kuva ja osa tutkimustuloksista on jopa keskenään ristiriitaisia. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa tehtyjen tutkimusten mukaan häivedemokratiaa kannattavat todennäköisemmin nuoret (Webb 2013, 759, VanderMolen 2017, 694–695), kun taas Australiassa ja Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaan vanhemmat henkilöt (Evans ym. 2013, 12, Ruostetsaari 2017, 99–100). Isossa-Britanniassa sekä tutkittaessa energiapoliittista päätöksentekoa Suomessa on havaittu, että matala sisäinen kansalaispätevyys eli poliittisen voimattomuuden tunne lisää häivedemokratian kannatusta (Webb 2013, 759, Ruostetsaari 2017, 99), mutta sen sijaan Australiassa vaikutus on päinvastainen, ja henkilöt, jotka tuntevat voivansa saada muutoksen aikaan paikallisalueensa politiikassa, kannattavat muita todennäköisemmin häivedemokratiaa (Evans ym. 2013, 14). Kiinnostavan sisäisen kansalaispätevyyden vaikutuksen vertailusta tekee myös se, että ilman tiettyä poliittista kontekstia sisäinen kansalaispätevyys ei Suomessa vaikuta häivedemokratian kannatukseen toisin kuin energiapolitiikan yhteydessä. (Bengtsson ym. 2009, 1042).

Taulukosta 1 havaittiin, että eri maissa suoritetuista tutkimuksista yhteisiä selittäviä muuttujia häivedemokratian kannatukselle ei löydetty. Osittain häivedemokratian kannatuksen voikin arvella riippuvan kontekstista, sillä taulukon 1 kahta Suomen tulosta vertaillen havaitaan, että toisessa matala ja toisessa sen sijaan korkea poliittinen tietotaso lisää häivedemokratian kannatusta. Ensimmäisessä sarakkeessa kyseessä on kuitenkin yleisen poliittisen tietotason mittaus (Bengtsson ym. 2009, 1037), kun taas jälkimmäisessä kyse on pelkästään energiapoliittisesta tietämyksestä (Ruostetsaari 2017, 99). Häivedemokratiaa energiapolitiikan yhteydessä tutkineen Ruostetsaaren (2017, 99) oletus tutkimuksessa oli, että insinöörit kannattaisivat häivedemokratiaa enemmän, koska he koulutuksensa puolesta ymmärtävät energiasektorin teknisen luonteen ja monimutkaisuuden ja korostaisivat siten valistuneen asiantuntijapäätöksen tärkeyttä. Oletus ei tutkimuksessa toteutunut, mutta se osaltaan voisi tarjota selityksen, miksi henkilöt, joilla on korkea energiapoliittinen tietotaso, voisivat tässä yhteydessä kannattaa häivedemokratiaa muita enemmän.

Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 144) tulkinnan mukaan häivedemokratiaan kuuluu olennaisena osana haluttomuus osallistua politiikkaan. Väitettä poliittisen

osallistumisaktiivisuuden ja häivedemokratian kannatuksen korreloimisesta keskenään ei kuitenkaan ole testattu muualla kuin Australiassa, jossa poliittinen aktiivisuus odotusten mukaisesti vähensi häivedemokratian kannatusta (Evans ym. 2013, 14). Useammassa tutkimuksessa on kuitenkin havaittu, että häivedemokratiaa kannattavat henkilöt kannattavat samanaikaisesti myös suoran demokratian tai kansanäänestysten lisäämistä (Hibbing ym. 2002, 140, Bengtsson ym. 2009, 1041, Webb 2013, 764). Webb (2013, 767) havaitsi kuitenkin Isossa-Britanniassa, ettei häivedemokratian kannatus kuitenkaan todellisuudessa vaikuta siihen, osallistuuko henkilö kansanäänestykseen vai ei. Kansainvälisessä vertailussa suhde jää avoimeksi, sillä esimerkiksi Neblo ym. (2010, 57) esittävät ihmisten tyytyvän häivedemokratiaan vain, jos deliberatiivinen edustuksellinen demokratia ei ole mahdollinen, kun taas Bengtsson ym. (2009, 1041) ja Webb (2013, 768) arvelevat suoran demokratian ja häivedemokratian yhtäaikaisen kannatuksen johtuvan poliittisesta järjestelmästä vieraantumisesta ja järjestelmään turhautumisesta.

Häivedemokratiaan on yhdistetty useassa tutkimuksessa myös populismi (Webb 2013, 768, VanderMolen 2017, 696, Hawkins ym. 2012, 2). Populismia ja häivedemokratiaa vertaillen yhteisiksi piirteiksi havaittiin aiemmin eliitin ja kansan vastakkainasettelu (Mudde 2004, 543, Hibbing ym. 2002, 137). Häivedemokratiassa sen tosin esitetään rajautuvan vain omia etujaan edistävän eliitin vastustukseen (Hibbing ym. 2002, 137), mutta myös populismista on esitetty tulkinta, jossa eliitin vastaisuus ei kohdistu kunnollisiin ja kansan tahtoa toteuttaviin eliitteihin (Müller 2016, 29–30). Populismien ja häivedemokratian esiinnousua yhdistää myös kansan tunne siitä, että instituutiot eivät vastaa kansan esittämiin vaatimuksiin (Laclau 2005, 37–39, Hibbing ym. 2002, 157) eli matala ulkoinen kansalaispätevyys. Taulukosta 1 havaitaankin, että korkea ulkoinen kansalaispätevyys vähentää häivedemokratian kannatusta, kun taas tunne siitä, että instituutiot eivät vastaa kansalaisten vaateisiin lisää häivedemokratian kannatusta.

Sekä populismiin että häivedemokratiaan kuuluu myös ajatus yhtenäisestä kansasta, jolla on yksi yhteinen tahto (Müller 2016, 31, Hibbing ym. 2002, 144), eikä kompromisseille ja keskusteluille ole tarvetta. Kyseenalaiseksi populismien ja häivedemokratian suhteen jää kuitenkin poliittisen osallistumisen rooli, sillä häivedemokratian se ei kuulu (Hibbing ym. 2002, 144), mutta populismista on esitetty kahdenlaisia tulkintoja, joista toisiin se kuuluu (Stanley 2008, 104, Taggart 2002, 72) ja toisiin ei (Müller 2016, 29–30). Toisaalta populismiin kuuluu myös paljon piirteitä, joita häivedemokratiaan ei kuulu. Schedlerin (1996, 292) esityksen mukaisesti populistit vastustavat esimerkiksi ulkomaalaisia, älymystöä ja vähemmistöjä, kun taas häivedemokratiaan tällaiset asenteet eivät kuulu, vaan kyse on puhtaasti poliittiseen

prosessiin liittyvistä mieltymyksistä. Häivedemokratiasta löytyi Hawkinsin ym. (2012, 15) selvityksessä kuitenkin populistisen ulottuvuuden lisäksi toinen ulottuvuus, jonka arveltiin mittaavan elitismia, ja myös muissa tutkimuksissa on havaittu häivedemokratiamittarin jakautuvan useampaan osa-alueeseen (Atkinson ym. 2016, 63–64, Font ym. 2015, 155–156). Häivedemokratian voidaankin tulkita sopivan myös demokraattisen elitismien malliin.

Häivedemokratiaa ja sen mittaria kohtaan on esitetty runsaasti kritiikkiä, mittaria on yritetty parantaa luotettavammaksi (VanderMolen 2017, 694) ja myös vaihtoehtoisia tapoja mitata ihmisten demokratia-asenteita on esitetty (Neblo ym. 2010, 572). Tästä huolimatta mikään vaihtoehtoinen esitystapa ei ole onnistunut syrjäyttämään häivedemokratiaa teoriana, vaan häivedemokratiaa käytetään edelleen tutkimuksissa käsitteenä kuvaamaan ihmisten demokratia-asenteita ja häivedemokratiamittaria näiden asenteiden mittaamiseen. Viime vuosina on edelleen julkaistu useampia tutkimuksia, jossa hyödynnetään häivedemokratian alkuperäistä määritelmää ja sitä mitataan samoilla muuttujilla kuin Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002) alkuperäistutkimuksessa mittarin johdonmukaisuusongelmista huolimatta. Kaikissa tutkimuksissa on lisäksi löydetty häivedemokratian kannatukseen yhdistettyjä piirteitä tutkimuksen kohteena olevista henkilöistä, vaikka yksiselitteistä vahvistusta häivedemokratian kannatukseen liittyvistä tekijöistä ei olekaan saatu. Aikaisempien tutkimusten perusteella tässä tutkielmassa on lähtöoletuksena, että häivedemokratia on johdonmukainen teoria, mutta oletus testataan selvittämällä kolmen eri vuosina kerätyn aineiston avulla, onko häivedemokratia teoreettisesti ja mittaustavaltaan yhtenäinen ja ajallisesti pysyvä ilmiö.

3. Tutkimusaineisto, -menetelmät ja hypoteesit

Tutkielmassa aineistona ovat vuosien 2007, 2011 ja 2015 eduskuntavaalitutkimukset. Eduskuntavaalitutkimuksissa tarkastellaan kunkin vuoden eduskuntavaaleissa äänioikeutettujen suomalaisten poliittista kiinnostuneisuutta ja tietämystä, politiikkaan osallistumista, äänestysaktiivisuutta, poliittisia asenteita, puoluekannatusta ja -valintaa sekä puoluevalinnan perusteita ja taustamuuttujina sosiodemografisia tekijöitä. (Eduskuntavaalitutkimus 2007 -koodikirja, 2–3, Eduskuntavaalitutkimus 2011 -koodikirja, 2–4, Eduskuntavaalitutkimus 2015 -koodikirja, 2–4).

Eduskuntavaalitutkimukset on toteutettu kunkin vaalivuoden alkukevään ja -kesän välisenä aikana käyntihaastatteluina ja haastattelun jälkeen vastaajilta kerättyinä vapaaehtoisesti täytettävänä perävaunulomakkeina. Vuosina 2007 ja 2011 aineiston kerääjänä toimi Taloustutkimus. Suomenkieliset haastateltavat on tällöin valittu kiintiöpoiminnalla iän, sukupuolen ja läänin mukaan ja ruotsinkieliset vastaavilla ehdoilla, mutta läänin sijaan vaalipiirin mukaisesti kunnista, joissa riittävä osuus asukkaista on ruotsinkielisiä. Vuonna 2015 aineiston kerääjänä toimi Kantar TNS. Tällöin tutkimushenkilöiden otanta perustui etukäteistietoihin perusjoukon jakautumisesta ryhmiin. Vuoden 2007 aineistossa on yhteensä 1422 havaintoa. Vuonna 2011 haastatteluihin osallistui 1298 henkilöä, ja perävaunulomakkeen palautti hyväksytysti 806 henkilöä. Vuoden 2015 aineistossa on 1587 havaintoa haastatteluissa ja 684 havaintoa perävaunulomakkeilla. (Eduskuntavaalitutkimus 2007 -koodikirja, 4, Eduskuntavaalitutkimus 2011 -koodikirja, 4–5, Eduskuntavaalitutkimus 2015 -koodikirja, 4–5.)

Eduskuntavaalitutkimuksissa on vuodesta 2007 lähtien ollut mukana Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002) käyttämien häivedemokratiaväitteiden kanssa saman sisältöiset väitteet, ja aineistot kuvaavat näin tarkasti tutkielman kohteena olevaa aihetta. Aineistot mahdollistavat myös aiheen taustoittamisen jokaisena vuonna samalla tavalla, sillä eduskuntavaalitutkimuksissa kartoitetaan vuosittain esimerkiksi vastaajien poliittiseen järjestelmään kiinnittymistä saman sisältöisin kysymyksin. Aiemmin havaittiin, ettei eri maiden välisessä vertailussa löytynyt piirteitä, jotka olisivat systemaattisesti selittäneet häivedemokratian kannatusta läntisissä demokratioissa. Myös maiden sisäisissä vertailuissa yhdistäviä piirteitä oli vähän, mutta tällöin kyse ei kuitenkaan ollut keskenään vertailukelpoisilla aineistoilla ja samoilla menetelmillä tehdyistä tutkimuksista. Tässä tutkielmassa saman sisältöisten aineistojen käyttö mahdollistaa luotettavamman vertailun tulosten välillä.

Eduskuntavaalitutkimusten aineistoja voidaan lähtökohtaisesti pitää erittäin luotettavina. Aineistojen keruu- ja otantamenetelmät on raportoitu tarkasti, aineistojen rahoituksesta vastaavat luotettavat tahot kuten oikeusministeriö ja opetusministeriö (Eduskuntavaalitutkimus 2015 -koodikirja, 2), ja aineiston suunnittelusta vastaava kansallinen vaalitutkimuskonsortio koostuu yliopistotutkijoista. Lisäksi eduskuntavaalitutkimusten aineistoihin pohjautuvia tutkimuksia on hyväksytty julkaistaviksi useissa vertaisarvioituissa kansainvälisissä akateemisissa julkaisuissa. Aineistoissa ongelmallista on lähinnä paikoittainen vinous, jota arvioidaan myöhemmin tapauskohtaisesti.

3.1. Menetelmät

Tutkielman ensimmäisen tutkimuskysymyksen eli häivedemokratian kannatuksen tarkasteluun käytetään häivedemokratiamuuttujien jakaumien havainnointia. Toisen ja kolmannen tutkimuskysymyksen tarkasteluun käytetään pääkomponenttianalyysia ja reliabiliteetin arvioinnin osalta Cronbachin alfaa. Pääkomponenttianalyysilla pyritään ryhmittelemään muuttujia niiden samankaltaisuuden mukaan (Nummenmaa 2009, 409), ja sen avulla selvitetään, muodostavatko Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002) esittelemät häivedemokratiaa mittaavat muuttujat yhden pääkomponentin, joka voidaan nimetä häivedemokratiaksi, vai muodostuuko muuttujista Hibbingin ja Theiss-Morsen teorian vastaisesti useampia pääkomponentteja. Lisäksi pääkomponenttianalyysilla tarkastellaan, kuuluuko häivedemokratiaan populistisia ja elitistisiä ulottuvuuksia.

Pääkomponenttianalyysi edellyttää, että muuttujien välillä on oltava aitoja korrelaatioita, ja jos yksikään korrelaatio ei ylitä arvoa 0,30, ei pääkomponenttianalyysi ole suositeltava analyysimenetelmä. Pääkomponenttianalyysissa muuttujien tulee olla vähintään järjestysasteikolla mitattuja, ja otoskoon on oltava riittävä. Jos muuttujien väliset korrelaatiot ovat korkeat, 300 havaintoa riittää. (Metsämuuronen 2008, 28–29.) Mielellään havaintoja tulisi aineistossa kuitenkin olla 500 tai jopa yli 1000 (Nummenmaa 2009, 407). Pääkomponenttianalyysi ei edellytä muuttujien normaalijakautuneisuutta, mutta poikkeavat havainnot tulee poistaa ennen analyysia, sillä ne vinouttavat tulosta. Muuttujien välinen multikollinearisuus ei ole ongelma. (Metsämuuronen 2008, 29.)

Pääkomponenttiratkaisun latausrakennetta voidaan muuttaa rotaation avulla. Tavoitteena rotaatiossa on, että yksittäisen muuttujan lataukset pyritään maksimoimaan yhteen pääkomponenttiin ja minimoimaan muihin pääkomponentteihin, jolloin tulkinta on

mielekkäämpää. Rotaatiot jaetaan suorakulmaisiin ja vinokulmaisiin rotaatioihin, joista suorakulmaisessa rotaatiossa muodostuneet pääkomponentit eivät korreloi keskenään, kun taas vinokulmaisessa rotaatiossa yhteys pääkomponenttien välillä on sallittu. (Nummenmaa 2009, 410–411.) Field (2013, 681) esittää, että suorakulmaista rotaatiota ei tulisi käyttää ihmisten toimintaa käsittelevien aineistojen yhteydessä, koska pääkomponentit eivät yleensä tällöin ole täysin riippumattomia toisistaan. Tässä tutkielmassa kyseessä on ihmisten toimintaa käsittelevä aineisto, eikä aiempien tutkimusten perusteella voida päätellä häivedemokratiamuuttujien riippuvuutta toisistaan, joten menetelmäksi valitaan vinokulmainen rotaatio, jotta pääkomponenteilla on mahdollisuus korreloida keskenään.

Pääkomponenttiratkaisua arvioidaan muuttujien latausten perusteella lasketuista komponenttien ominaisarvoista, joiden yleisten sääntöjen mukaan tulee olla vähintään yksi. Yksittäisten muuttujien sopivuutta pääkomponenttiratkaisuun tarkastellaan niiden kommunaliteettiarvoista. (Metsämuuronen 2008, 31.) Kommunaliteetti kuvaa kuinka hyvin yksittäisen muuttujan vaihtelua voidaan kuvata kaikkien pääkomponenttien avulla. Kommunaliteettiarvo vaihtelee 0 ja 1 välillä, ja mitä lähempänä arvo on ykköstä, sitä enemmän mallin avulla voidaan selvittää muuttujan vaihtelua. (Nummenmaa 2009, 403.) Jos muuttujan latauksen arvo ei yhdelläkään pääkomponentilla ole 0,30 suurempi, poistetaan se analyysistä, sillä se ei tällöin lataudu mihinkään pääkomponenttiin riittävän voimakkaasti ja kuulu pääkomponenttiratkaisuun. Lopuksi pääkomponentit tulkitaan ja nimetään niille latautuneiden muuttujien perusteella. (Metsämuuronen 31–32.) Muuttujat valitaan pääkomponenttiin niiden saaman latauksen perusteella. Rajana on yleensä 0,5, mutta sopivuuden arviointi on lopulta kiinni tulkinnasta. (Jokivuori ym. 2007, 100.)

Pääkomponenttirakenteen soveltuvuutta aineistoon ja muuttujien välisen korrelaatiomatriisin soveltuvuutta pääkomponenttianalyysiin testataan Kaiser-Meyer-Olkinin (KMO) testillä ja Bartlettin sfäärisyystestillä. Kaiser-Meyer-Olkinin testissä lasketaan suhde korrelaation sekä korrelaation ja siinä mukana olevan osittaiskorrelaation välillä. (Metsämuuronen 2008, 32.) Kaiser-Meyer-Olkinin testin arvo vaihtelee 0–1 välillä (Field 2009, 684). Kun Kaiser-Meyer-Olkinin testin arvo on 0,6 tai enemmän, voidaan pääkomponenttirakennetta pitää soveltuvana. Bartlettin sfäärisyystesti tutkii, eroavatko korrelaatiomatriisin arvot nolasta, ja soveltuuko muuttujien välinen korrelaatiomatriisi pääkomponenttianalyysiin. Jos Bartlettin testi on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,05$), korrelaatiomatriisin katsotaan soveltuvan pääkomponenttianalyysiin. (Metsämuuronen 2008, 32, 36.) Lisäksi arvioidaan pääkomponenttiratkaisun kokonaisselityssastetta, ja jo noin 50 % selityssastetta voidaan pitää hyvänä (Jokivuori ym. 2007, 98).

Cronbachin alfa tarkastelee mittarin sisäistä konsistenssia, eli kuinka hyvin mittarin muodostavat muuttujat mittaavat samaa asiaa (Nummenmaa 2009, 357). Reliabiliteettikerroin vaihtelee 0–1 välillä, ja mitä suurempi kerroin on, sitä enemmän muuttujat mittaavat samaa asiaa (Heikkilä 2014, 178). Sisäisen konsistenssin on esitetty olevan riittävä, jos alfan arvo on suurempi kuin 0,6 (Jokivuori ym. 2007, 104). Cronbachin alfalla tutkitaan pääkomponenttianalyysien jälkeen häivedemokratiamittarin ja siitä mahdollisesti löytyvien osien reliabiliteettia.

Neljännen ja viidennen tutkimuskysymyksen eli häivedemokratiaa selittävien tekijöiden tarkasteluun käytetään regressioanalyysia ja muuttujien mittaustaso huomioiden tutkimusmenetelmäksi valitaan binäärinen logistinen regressioanalyysi. Logistisessa regressioanalyysissä selitettävä muuttuja on kaksiluokkainen, mutta selittäväksi muuttujaksi sopii sekä luokitteluasteikolliset että jatkuvat muuttujat. Analyysissä jokaisen selittävän muuttujan yksi luokka asetetaan vertailutasoksi, johon muuttujan muita luokkia verrataan. (Jokivuori ym. 2007, 56.) Analyysin pyrkimyksenä on ennustaa selitettävän muuttujan vaihtelua selittävillä muuttujilla (Nummenmaa 2009, 332).

Logistinen regressioanalyysi perustuu oletukselle lineaarisesta yhteydestä selittävien muuttujien ja selitettävän muuttujan logit-muunnoksen välillä. Logistinen regressioanalyysi ei tee oletuksia mallissa käytettävien muuttujien jakaumista (Nummenmaa 2009, 331), mutta olettaa, että mittausvirheet ovat toisistaan riippumattomat, eli yhdeltä henkilöltä ei ole kahta eri havaintoa (Metsämuuronen 2008, 117). Logistinen regressioanalyysi edellyttää, että selittävät muuttujat eivät ole toistensa kanssa kollineaarisia (Nummenmaa 2009, 332) ja multikollineaarisuus arvioidaan ennen lopullisen regressioanalyysin suorittamista laskemalla muuttujan VIF-arvo (*variance inflation factor*) ja kollineaarisuustoleranssi. Muuttujan VIF-arvo vaihtelee yhden ja äärettömän välillä. Yli neljän suuruinen arvo on merkki huomattavasta multikollineaarisuudesta, jolloin muuttujan ottamista mukaan regressiomalliin on harkittava. Muuttujan toleranssin arvo vaihtelee nollan ja yhden välillä, ja muuttujan toleranssin ollessa pienempi kuin 0,2 muuttujan sisällyttämistä malliin tulisi kollineaarisuusongelman vuoksi harkita. (Jokivuori 2007, 50.)

Logistisessa regressioanalyysissä ei ole tarkkoja vaatimuksia otoskoolle, mutta havaintoja täytyy olla riittävä määrä mallissa mukana olevien muuttujien lukumäärään verrattuna, jotta eri ryhmien välillä on risteäviä havaintoja ja jotta jokaiselle havainnolle ei tule omaa selittävää muuttujaa (Metsämuuronen 2008, 116). Nummenmaa (2009, 332) arvioi, että lineaariseen regressioanalyysiin riittäisi 20–50 havaintoa selittävää

muuttujaa kohden, mutta logistiseen regressioanalyysiin havaintoja tarvittaisiin ainakin kaksinkertainen määrä. Tällöin tavoitteena tämän tutkielman analyysissä on, että jokaista selittävää muuttujaa kohden olisi noin 40–100 havaintoa.

Analyysissä käytetään hierarkkista mallinnusta ja rakennetaan kolme mallia henkilön häivedemokratian kannatukseen vaikuttavista tekijöistä, jotta nähdään, kasvattaako uusien muuttujien lisääminen analyysiin mallin selitysvoimaa, vai ovatko lisätyt muuttujat selitysvoimaltaan merkityksettömiä. Muuttujat voidaan regressioanalyysissä lisätä askeltavaa tai pakottavaa menetelmää käyttäen. Menetelmäksi valitaan tässä tutkielmassa pakottava, jotta kaikki valitut muuttujat saadaan mukaan analyysiin. Pakottavassa menetelmässä jokaisessa hierarkkisessa vaiheessa lisättävät muuttujat lisätään analyysiin kerralla, ja muuttujien painokertoimien perusteella tarkastellaan, mitkä niistä ovat merkitseviä (Metsämuuronen 2008, 121). Askeltavissa menetelmissä tietokone lisää tai poistaa analyysistä yhden muuttujan kerrallaan muuttujien merkitsevyystasosta ja selitysosuudesta riippuen. Lisättävien tai poistettavien muuttujien sopivuutta arvioidaan mallissa jo mukana olevien muuttujien perusteella, ja riskinä on, että mallin ulkopuolelle voi tällöin jäädä tekijöitä, jotka parantaisivat mallin selitysvoimaa, jos ne lisättäisiin eri järjestyksessä. (Field 2013, 322–323.)

Logistisessa regressioanalyysissä ei saada regressiomallille tarkkaa selitystasetta, mutta Coxin ja Snellin R^2 ja Nagelkerken R^2 -näennäisselitystasoiden avulla voidaan arvioida, kuinka paljon malli pystyy selittämään selitettävän muuttujan vaihtelusta. Nagelkerken R^2 -arvo vaihtelee 0:n ja 1:n välillä, mutta Coxin ja Snellin R^2 ei saavuta maksimiarvoa 1, joka tarkoittaa, että malli selittäisi kaiken selitettävän muuttujan vaihtelun. (Jokivuori 2007, 67–68.) Tutkielmassa käytetään näin ollen vain Nagelkerken R^2 -näennäisselitystasetta, jota voidaan tulkita samalla tavalla kuin lineaarisen regressioanalyysin R^2 -selitystasetta, vaikka Nagelkerke R^2 ei suoraan ilmaise, kuinka suuri osuus havainnoista mallin avulla on luokiteltu oikein (Nummenmaa 2009, 338).

Mallin hyvyttä arvioidaan tarkastelemalla khiin neliö -testillä muutosta mallin testisuureessa ($-2 \log \text{Likelihood}$). Testillä tarkastellaan, ovatko analyysiin ensimmäisessä mallissa lisättävät muuttujat parempia selittäjiä kuin vain vakion sisältävä perusmalli. Tämän jälkeen verrataan vielä kolmea peräkkäistä mallinnusvaihetta ja niiden paremmuutta keskenään, ja tarkastellaan parantaako toisen tai kolmannen vaiheen muuttujien lisääminen analyysiin mallin selitysvoimaa. Jos p-arvo on pienempi kuin 0,05, analyysiin lisätyt muuttujat ovat parempia selittäjiä kuin edellisessä askeleessa mukana olleet selittäjät. (Jokivuori 2007, 66.)

Yksittäisen selittävän muuttujan hyvyden testaamiseen käytetään Waldin testisuuretta. Jos testisuure on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,05$), muuttuja lisää mallin kykyä lajitella havainnot selitettävän muuttujan oikeisiin luokkiin (Jokivuori 2007, 71) eli häivedemokratian kannattajiin ja henkilöihin, jotka eivät kannata häivedemokratiaa. Regressioanalyysin tulkinnessa käytetään yksittäisen muuttujan osalta todennäköisyyttä mittaavaa $\text{Exp}(B)$ -riskikerrointa (ristitulosuhde/odds ratio). Kun kerroin on pienempi kuin 1, todennäköisyys kuulua selitettävän muuttujan suurempaan luokkaan eli häivedemokratian kannattajiin vähenee, ja kun kerroin on suurempi kuin 1, todennäköisyys kuulua selitettävän muuttujan suurempaan luokkaan lisääntyy (Field 2013, 766–767, Metsämuuronen 2008, 132).

3.2. Hypoteesit

Tutkielman alussa esitettiin viisi tutkimuskysymystä, joihin esitetään seuraavaksi hypoteesit. Samalla esitetään teoreettiset perusteet hypoteesien asettamiselle, määritellään hypoteesien teoreettiset käsitteet ja operationalisoidaan teoreettiset termit valitsemalla niitä mittaavat indikaattorit. Lisäksi asetetaan kriteerit, joiden mukaan hypoteesit hylätään tai hyväksytään ja esitetään menetelmät, joilla hypoteeseja testataan. Hypoteesit testataan tutkielman kappaleessa 4, ja samassa kappaleessa esitetään päätös hypoteesien hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Kaikki hypoteesit testataan vuosien 2007, 2011 ja 2015 eduskuntavaalitutkimusten aineistoilla.

Kysymys 1. Missä määrin häivedemokratiaa kannatetaan Suomessa vuosina 2007, 2011 ja 2015?

H1: Häivedemokratian kannattajien osuus vaihtelee suomalaisten keskuudessa vuosina 2007, 2011 ja 2015.

H0: Häivedemokratian kannattajien osuus pysyy tasaisena suomalaisten keskuudessa vuosina 2007, 2011 ja 2015.

Ensimmäisen hypoteesin asettaminen perustuu aiemmista häivedemokratiatutkimuksista nouseviin löydöksiin, joiden mukaan häivedemokratiaan kuuluvia piirteitä kannatetaan useissa läntisissä demokratioissa, kuten Yhdysvalloissa (Hibbing ym. 2002, 136, 138), Isossa-Britanniassa (Webb 2013, 7), Australiassa (Evans ym. 2016, 282), Kanadassa (Atkinson ym. 2016, 60) ja Espanjassa (Font ym. 2015, 160). Häivedemokratiaa on tutkittu Suomessa kahdesti aiemmin (Bengtsson ym. 2009, Ruostetsaari 2017), ja tällöin havaittiin, että häivedemokratian kannatusta esiintyy myös suomalaisten keskuudessa. Westinen (2013, 21) on sen sijaan havainnut, että

häivedemokratiamittariin kuuluvan asiantuntija- ja yritysjohtajapäätöksenteon kannatus Suomessa on laskenut vuodesta 2007 vuoteen 2011, mutta muiden häivedemokratiaväitteiden kannatus on jätetty tutkimatta. Tässä tutkielmassa selvitetään, vaihteleeko kaikkien häivedemokratiaväitteiden kannatus vuodesta 2007 vuoteen 2011 ja edelleen vuoteen 2015. Tarkoituksena on selvittää, onko häivedemokratian kannatus vuosittain vaihteleva ilmiö vai systemaattisesti suomalaisten keskuudessa esiintyvä piirre.

Häivedemokratian määritelmä esitettiin luvussa 2, ja häivedemokratia operationalisoidaan Hibbingin ja Theiss-Morsen alkuperäisen tutkimuksen mukaisesti eduskuntavaalitutkimuksiin sisällytetyillä neljällä väitteellä:

1. Kansanedustajat auttaisivat maamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi,
2. Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä,
3. Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat ja
4. Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta.

Näistä väitteistä muodostuvat häivedemokratian kolme piirrettä: tekemisen korostaminen puhumisen sijaan, kompromissien vähättely ja asiantuntijavallan kannatus. Häivedemokratian kannatusta osoittaa, jos henkilö hyväksyy kaksi ensimmäistä väitettä ja vähintään toisen kolmannelle tai neljännelle väitteestä, jotka molemmat mittaavat asiantuntijavallan hyväksyntää. (Hibbing ym. 2002, 143.)

Tutkimushypoteesi hyväksytään, jos häivedemokratiaväitteiden kannatus ja häivedemokratian kannattajien osuus väestössä vaihtelee huomattavasti vuosittain, eli yksittäisten väitteiden ja koko häivedemokratian kannatus vaihtelee usean prosenttiyksikön verran vuosien 2007, 2011 ja 2015 välillä. Tutkimushypoteesi hylätään ja nollahypoteesi hyväksytään, jos häivedemokratiaväitteiden ja koko häivedemokratian kannatus pysyy tasaisena eikä merkittävästi vaihtele vuosina 2007, 2011 ja 2015. Hypoteesi testataan tarkastelemalla neljän häivedemokratiaväitteen vastausvaihtoehtojen jakaumia, jolloin nähdään, kuinka suuri osa vastaajista hyväksyy vuosittain kunkin väittämän. Hypoteesi testataan lisäksi tarkastelemalla häivedemokratiapiirteiden jakaumaa väestössä. Tällöin selvitetään, kuinka suuri osa

vastaajista kannattaa vuosittain yhtä, kahta tai kaikkia kolmea häivedemokratiapiirrettä ja kuinka suuri osa ei kannata yhtään häivedemokratiapiirrettä.

Kysymys 2. Onko häivedemokratia johdonmukainen, sisällöllisesti yhtenäinen mittari?

H2: Häivedemokratiamittari jakautuu useampaan osatekijään, eikä ole sisällöllisesti yhtenäinen mittari.

H0: Häivedemokratiamittari on sisällöllisesti yhtenäinen, eikä siinä ole erillisiä osatekijöitä.

Toinen hypoteesi perustuu teoreettiselta lähtökohdaltaan Atkinsonin ym. (2016, 64) ja Fontin ym. (2015, 155–156) löydöksiin, joiden mukaan häivedemokratiamittari ei muodosta yhtä yhtenäistä ulottuvuutta, vaan jakautuu vähintään kahteen eri osaan. Hypoteesina on, että häivedemokratiamittari ei ole yhtenäinen, vaan jakautuu kahteen osaan, ja tämä ilmenee jokaisena tutkimusvuonna. Hypoteesissa käytetty termi häivedemokratia määritellään samalla tavoin kuin ensimmäisen hypoteesin kohdalla ja operationalisoidaan ensimmäisen hypoteesin yhteydessä esitellyillä neljällä muuttujalla.

Tutkimushypoteesi hyväksytään, jos kaikki neljä häivedemokratiaa mittaavaa väitettä eivät muodosta yhtä ulottuvuutta, vaan ne jakautuvat vähintään kahteen erillisiin ominaisuuksiin mittaavaan ulottuvuuteen. Tutkimushypoteesi puolestaan hylätään ja nollahypoteesi hyväksytään, jos kaikki neljä väitettä muodostavat vain yhden ulottuvuuden. Hypoteesia koetellaan pääkomponenttianalyysillä, ja ratkaisuun hyväksytään pääkomponentit, joiden ominaisarvo on vähintään yksi. Ennen hypoteesin hyväksymistä tai hylkäämistä tarkastetaan, sopiiko pääkomponenttianalyysi kyseessä olevan aineiston testaamiseen, ja tämä vahvistetaan Bartlettin testillä ja Kaiser-Meyer-Olkinin testillä. Bartlettin testissä tilastollisena merkitsevyystasona on 0,05 ja Kaiser-Meyer-Olkinin testissä raja-arvona on 0,6. Pääkomponenttianalyysin perusteella syntyneiden ulottuvuuksien sisäinen konsistenssi tarkastetaan lopuksi Cronbachin alfalla. Alfa-arvona on 0,6.

Kysymys 3. Korreloiko häivedemokratiamittari populismia ja elitismia mittaavien mittareiden kanssa?

H3: Häivedemokratiamittari korreloi populismia ja elitismia mittaavien mittareiden kanssa.

H0: Häivedemokratiamittari ei korreloi populismia ja elitismia mittaavien mittareiden kanssa.

Kolmas hypoteesi perustuu Hawkinsin ym. tutkimukseen. Hawkins ym. havaitsivat, että faktorianalyysissa häivedemokratiaa mittaavista muuttujista kansanedustajien tekoja puhumisen sijaan ja kompromissien tekemistä käsittelevät muuttujat latautuvat tutkimukseen sisällytettyjen populismia mittaavien väitteiden kanssa samaan faktoriin. Sen sijaan asiantuntijoita ja yritysjohtajia päätöksentekijöinä käsittelevät häivedemokratiamuuttujat muodostavat oman ulottuvuutensa, jonka arveltiin kuvaavan elitismiä. (Hawkins ym. 2012, 14–15.) Hypoteesina on, että häivedemokratiamittari jakautuu kahteen osaan siten, että häivedemokratiaväitteistä kansanedustajien tekoja puhumisen sijaan käsittelevä muuttuja ja kompromisseja käsittelevä muuttuja korreloivat analyysiin lisätyn populismia mittaavan mittarin kanssa ja asiantuntijoita ja yritysjohtajia päätöksentekijöinä käsittelevät häivedemokratiamuuttujat korreloivat analyysiin lisätyn elitismiä mittaavan mittarin kanssa.

Häivedemokratia määritellään ja operationalisoidaan kuten ensimmäisen hypoteesin yhteydessä. Populismista esitetään kirjallisuudessa useita erilaisia tulkintoja, eikä sille ole olemassa yhtä yhteisesti hyväksyttyä määritelmää, joten tässä yhteydessä populismi määritellään löyhästi poliittiseksi ideologiaksi, joka perustuu kansan ja eliitin vastakkainasetteluun. Elitismi määritellään tässä yhteydessä demokraattisen elitismin mukaan, ja se perustuu eri eliittien väliseen kilpailuun kansan äänistä päätöksentekovallan saamiseksi sekä työnjakoon valittujen päätöksentekijöiden ja kansan välillä siten, että kansa ei osallistu politiikkaan muuten kuin valitsemalla päätöksentekovallan saavan eliitin (Schumpeter 1962, 269, 294–295).

Populismi operationalisoidaan mittaamalla sitä seuraavilla neljällä väitteellä: ”Tärkeät yhteiskunnalliset kysymykset pitäisi entistä useammin päättää kansanäänestyksellä”, ”Kansanedustajamme etäännyvät nopeasti tavallisten ihmisten ongelmista”, ”Poliitikot eivät välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä” ja ”Etujärjestöjen suorat kontaktit kansanedustajiin tulisi kieltää”. Elitismi operationalisoidaan mittaamalla sitä muuttujalla ”Suomen hallitus toimisi paremmin, jos sitä hoidettaisiin kuin yritystä”. Populismimittarin muuttujien valinnan perusteena on käytetty populismiin yleisesti liitettyjä piirteitä. Elitistiseen diskurssiin liittyviä muuttujia on eduskuntavaalitutkimuksessa niukemmin, joten mukaan valittiin muuttuja, jota Hibbing ja Theiss-Morse käyttivät häivedemokratiatutkimuksessaan kartoittamaan ihmisten asenteita eliittiä kohtaan. Muuttujia valitessa oli myös kriteerinä, että ne esiintyvät samassa muodossa jokaisessa aineistossa ja että ne on mitattu samalla asteikolla, jotta tuloksia voidaan suoraan vertailla eri vuosien välillä.

Tutkimushypoteesi hyväksytään, jos kansanedustajien puhumista ja kompromissien tekemistä koskevat häivedemokratiamuuttajat korreloivat populismia mittaavien väitteiden kanssa ja asiantuntija- ja yritysjohtajapäätöksentekoa koskevat häivedemokratiamuuttajat korreloivat elitismia mittaavan väitteen kanssa. Tutkimushypoteesi hylätään ja nollahypoteesi hyväksytään, jos häivedemokratiaväitteet eivät jakaudu yllä kuvatun mukaisesti kahteen osaan ja jos suurin osa populismia ja elitismia mittaavista väitteistä ei korreloi ennusteiden mukaisesti häivedemokratiaväitteiden kanssa siten, että kokonaisuudet voitaisiin tunnistaa populismia ja elitismia mittaaviksi ulottuvuuksiksi. Hypoteesi testataan pääkomponenttianalyysillä, ja ratkaisuun hyväksytään pääkomponentit, joiden ominaisarvo on vähintään yksi. Pääkomponenttianalyysin sopiminen aineistoon tarkistetaan Bartlettin testillä ja Kaiser-Meyer-Olkinin testillä. Bartlettin testissä tilastollisena merkitsevyystasona on 0,05 ja Kaiser-Meyer-Olkinin testissä raja-arvona on 0,6. Pääkomponenttianalyysin jälkeen muodostuneiden ulottuvuuksien sisäinen konsistenssi tarkastetaan Cronbachin alfalla, jossa raja-arvona on 0,6.

Kysymys 4. Ovatko häivedemokratian kannattajat muusta väestöstä erottautuva joukko sosiodemografisilta tekijöiltään ja poliittisilta asenteiltaan?

H4: Häivedemokratian kannattajat eroavat muusta väestöstä sosiodemografisilta tekijöiltään ja poliittisilta asenteiltaan.

H0: Häivedemokratian kannattajat eivät eroa muusta väestöstä sosiodemografisilta tekijöiltään ja poliittisilta asenteiltaan.

Neljäs hypoteesi perustuu aikaisempiin eri maissa suoritettuihin häivedemokratiatutkimuksiin, joissa on löydetty tekijöitä, jotka selittävät häivedemokratian kannatusta kyseisessä maassa (Hibbing ym. 2002, Bengtsson ym. 2009, Hansard Society 2012, Evans ym. 2013, Webb 2013, Coffé ym. 2014, Atkinson ym. 2016, Ruostetsaari 2017). Hypoteesina on, että myös Suomessa häivedemokratian kannattajat erottautuvat eri vuosina muusta väestöstä sosiodemografisilta tekijöiltään ja poliittisilta asenteiltaan. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on lisäksi, ennakoivatko samat tekijät häivedemokratian kannatusta vuodesta toiseen, eli onko ilmiö systemaattinen, vai vaihtelevatko tekijät satunnaisesti vuosittain.

Jos häivedemokratiamittari osoittautuu aiemmissä testeissä jakautuvan useampaan ulottuvuuteen, on tärkeää testata, vaikuttavatko samat tekijät kaikkien ulottuvuuksien kannatukseen, vai eroavatko eri ulottuvuuksien kannattajat profiililtaan toisistaan. Kun tiedetään, minkälaiset henkilöt kannattavat häivedemokratiamittaria ja sen mahdollisia osia, saadaan lisää tietoa häivedemokratiasta ja sen osa-alueista, ja voidaan vielä

tarkemmin arvioida, mitä häivedemokratiamittari ja sen mahdolliset osat tarkalleen mittaavat. Vaikka häivedemokratiamittari jakautuisi useampaan osaan, testataan tässäkin tapauksessa ensimmäiseksi koko häivedemokratiamittarin kannatusta selittävät tekijät, jotta mittarin eri osien kannatusta selittäviä tekijöitä voidaan lopuksi verrata koko häivedemokratiamittarin kannatusta selittäviin tekijöihin.

Häivedemokratia määritellään ja operationalisoidaan samalla tavalla kuin ensimmäisen hypoteesin yhteydessä. Häivedemokratian kannattaja on Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 143) määritelmän mukaisesti henkilö, joka hyväksyy ensimmäisen ja toisen häivedemokratiaväitteen ja lisäksi vähintään toisen kolmannelle ja neljännelle häivedemokratiaväitteestä eli jotka kannattavat kaikkia kolmea häivedemokratiapiirrettä. Selitettävä muuttuja häivedemokratian kannatus muodostetaan aineistossa rajaamalla tutkittavat henkilöt vain niihin, jotka kannattavat kolmea häivedemokratiapiirrettä. Muuttujan tarkempi operationalisointi esitetään liitteessä 3. Muu väestö, johon häivedemokratian kannattajia verrataan, määritellään henkilöiksi, jotka kannattavat korkeintaan kahta häivedemokratiaan kuuluvaa piirrettä.

Selittävät muuttujat on valittu vertailemalla osiossa 2.2. taulukossa 1 esitettyjä aiempien tutkimusten tuloksia häivedemokratian kannatukseen vaikuttavista tekijöistä. Analyysiin sisällytetään sellaiset tekijät, jotka ovat selittäneet häivedemokratian kannatusta vähintään kahdessa aiemmassa tutkimuksessa, koska tarkoituksena on etsiä tekijöitä, jotka ennakoivat häivedemokratian kannatusta tutkimuksen tekomaasta riippumatta. Näiden tekijöiden joukosta joudutaan kuitenkin jättämään pois sellaiset muuttujat, joita käytettävissä olevien eduskuntavaalitutkimusten aineistojen perusteella ei voida selvittää. Tällaisia ovat henkilön halu välttää konflikteja ja henkilön mediankäyttötottumukset.

Vastaajan yhteiskuntaluokka jätetään selittävien muuttujien joukosta pois, vaikka se on selittänyt häivedemokratian kannatusta kahdessa aiemmassa tutkimuksessa. Westinen (2015, 287) on havainnut tutkimuksessaan, että Suomen eduskuntavaalitutkimusaineistoissa vastaajan yhteiskuntaluokka ja koulutustaso korreloivat voimakkaasti keskenään aiheuttaen multikollineaarisuusongelman, eikä niitä näin ollen voida sisällyttää samaan regressiomalliin. Koska koulutustaso on selittänyt häivedemokratian kannatusta neljässä aiemmassa tutkimuksessa ja yhteiskuntaluokka vain kahdessa, valitaan analyysiin selittäväksi muuttujaksi näistä kahdesta koulutustaso.

Sosiodemografisista muuttujista valitaan taulukon 1 perusteella selittäviksi muuttujiksi sukupuoli, ikä ja koulutustaso ja poliittisista asenteista poliittinen kiinnostuneisuus,

vastaajan sisäinen kansalaispätevyys, vastaajan ulkoinen kansalaispätevyys, poliittinen tietotaso, puolueisiin samaistuminen ja poliittinen ideologia. Näiden ohella selittäväksi muuttujaksi lisätään poliittisiin asenteisiin suoran demokratian kannatus, eli kannattaako henkilö sitä, että päätökset tehtäisiin yhä useammin kansanäänestyksillä. Suoran demokratian ja häivedemokratian kannatuksen välillä oletetaan olevan yhteys, sillä Bengtsson ym. (2009, 1042) ja myös osittain Coffé ym. (2014, 10) ovat havainneet, että samat tekijät selittävät sekä suoran että häivedemokratian kannatusta.

Analyysiin otetaan lisäksi poliittisista asenteista tyytyväisyys demokratian toimivuuteen, vaikka se on ollut tilastollisesti merkitsevä vain yhdessä aiemmassa tutkimuksessa. Grönlund ym. (2005, 105–106) ovat havainneet, että henkilön arvio demokratian toimivuudesta on yhteydessä poliittiseen kiinnostuneisuuteen, poliittiseen tietotasoon ja sisäiseen kansalaispätevyyteen, jotka taulukon 1 aiempien tutkimusten vertailun perusteella vaikuttavat häivedemokratian kannatukseen. Koska tyytyväisyys demokratian toimivuuteen näyttää liittyvän läheisesti muihin häivedemokratian kannatusta selittäneisiin tekijöihin, oletuksena on, että se voi aiemmista tutkimustuloksista huolimatta selittää häivedemokratian kannatusta. Luettavuuden vuoksi selittävien muuttujien tarkka operationalisointi esitetään liitteissä 4–14.

Tutkimushypoteesi hyväksytään, jos häivedemokratian kannattajat eroavat sosiodemografisilta tekijöiltään tai poliittisilta asenteiltaan muusta väestöstä ja muistuttavat profiililtaan henkilöitä, jotka aiemmissa tutkimuksissa ovat osoittautuneet häivedemokratian kannattajiksi. Tutkimushypoteesi hylätään ja nollahypoteesi hyväksytään, jos häivedemokratian kannattajat eivät eroa profiililtaan muusta väestöstä. Hypoteesi testataan binäärisellä logistisella regressioanalyysillä. Ennen regressioanalyysia malliin mukaan otettavien selittävien muuttujien kollineaarisuus tarkastetaan VIF-indeksin ja toleranssin avulla. Mikäli jonkin muuttujan VIF-indeksin arvo on suurempi kuin neljä tai toleranssin arvo pienempi kuin 0,2, muuttuja jätetään pois analyysistä liian suuren kollineaarisuuden vuoksi. Regressioanalyysissa tilastollinen merkitsevyystaso arvioidessa muuttujien vaikutusta häivedemokratian kannatukseen on 0,05. Muuttujien tilastollinen merkitsevyys tarkastetaan Waldin testisuureella, ja jos arvo on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,05$), muuttuja vaikuttaa mallin kykyyn ennustaa henkilön suhdetta häivedemokratian kannatukseen.

Kysymys 5. Vaikuttavatko perussuomalaisten kannatuksen nousu ja talouskriisi häivedemokratian kannatukseen?

H5: Perussuomalaisten kannatuksen nousu vaikuttaa häivedemokratian kannatukseen.

H0: Perussuomalaisten kannatuksen nousu ei vaikuta häivedemokratian kannatukseen.

H6: Talouskriisi vaikuttaa häivedemokratian kannatukseen.

H0: Talouskriisi ei vaikuta häivedemokratian kannatukseen.

Viidennen ja kuudennen hypoteesin asettaminen perustuu aiempien tutkimusten heikkoon kykyyn selittää häivedemokratian kannatusta. Häivedemokratian kannatusta on aiemmin pyritty selittämään sosiodemografisilla tekijöillä ja poliittisilla asenteilla, mutta häivedemokratian kannatusta selittävän mallin selitysasteet ovat tällöin jääneet mataliksi. Matalimmillaan selitysaste on ollut vain 5 % kuten Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 146) alkuperäistutkimuksessa. Sosiodemografiset tekijät ja poliittiset asenteet eivät tutkimuksissa ole selittäneet kovin suurta osaa häivedemokratian kannatuksesta, minkä vuoksi on tärkeä tutkia, liittyykö häivedemokratian kannatukseen ulkoisia tekijöitä, jotka eivät liity vastaajan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Näin ollen häivedemokratian kannatusta pyritään tässä tutkielmassa selittämään poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutoksilla.

Poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutosta selittäviksi tekijöiksi on valittu perussuomalaisten vaalivoitto vuoden 2011 eduskuntavaaleissa ja nousu suurimpien puolueiden joukkoon sekä vuonna 2008 alkanut talouskriisi. Muuttujien valinta perustuu siihen, että ne on mahdollista mitata käytettävissä olevalla aineistolla ja että ne ovat selkeitä ja näkyviä muutoksia tutkielman tarkastelun kohteena olevalla ajanjaksolla. Esimerkiksi perussuomalaisten vaalivoitto vuonna 2011 oli huomattava muutos, sillä kyseessä oli suurin muutosvoitto peräkkäisissä eduskuntavaaleissa sotien jälkeen (Borg 2012, 19–20), ja vuonna 2015 perussuomalaiset onnistuivat yhä haastamaan vanhat suuret puolueet (Westinen 2016, 267). Myös talouskriisi toi huomattavan muutoksen, sillä tutkielman tarkastelun kohteena olevan ajanjakson 2007–2015 alussa Suomessa elettiin vielä talouskasvun kautta, joka katkesi vuonna 2008 alkaneen kansainvälisen finanssikriisin ja vuonna 2009 alkaneen euroalueen velkakriisin myötä (Ruostetsaari 2014, 27, Ruostetsaari 2017, 32). Talous alkoi elpymään ja bruttokansantuote kääntymään kasvuun vasta vuonna 2015 (Tilastokeskus 2016).

Talouskriisin valinta selittäväksi tekijäksi perustuu erityisesti Fontin ym. (2015) häivedemokratiatutkimukseen. Tutkimus suoritettiin Espanjassa helmikuussa 2011 euroalueen velkakriisin aikaan ja Font ym. havaitsivat, että 40 prosenttia espanjalaisista kannattaa häivedemokratiaa, mikä on korkeampi osuus väestöstä kuin muissa maissa suoritetuissa tutkimuksissa. Font ym. arvelevat, että espanjalaiset ovat turhautuneet hallituksen kykyyn hoitaa talouskriisiä, ja tämä on kasvattanut häivedemokratian

kannatusta. Talouskriisi on näin lisännyt kysyntää tehokkaalle ja asiantuntijavetoiselle päätöksenteolle ja saanut kansalaiset vaatimaan päätöksentekijöiltä konkreettisia tekoja puhumisen sijaan. (Font ym. 2015, 158–160.)

Selitettävä muuttuja häivedemokratia määritellään ja operationalisoidaan samalla tavalla kuin ensimmäisen hypoteesin yhteydessä ja häivedemokratian kannattaja samoin kuin neljännen hypoteesin yhteydessä. Selittävä muuttuja perussuomalaisten kannattaja määritellään henkilöksi, joka on tutkimusvuoden eduskuntavaaleissa ilmoittanut äänestäneensä perussuomalaisia. Perussuomalaisten äänestämistä koskevan muuttujan tarkempi operationalisointi esitetään liitteessä 15. Henkilöt, jotka kokevat tilanteensa huonontuneen talouskriisin seurauksena määritellään henkilöiksi, joiden mukaan Suomen talouden tilanne on heikentynyt edellisen kahden vuoden aikana ja jotka eivät ole tyytyväisiä omaan taloudelliseen tilanteeseensa tai elämäänsä. Näiden kolmen selittävän muuttujan tarkempi operationalisointi esitetään luettavuuden vuoksi liitteissä 16–18.

Viides tutkimushypoteesi hyväksytään, jos sekä vuosina 2011 että 2015 perussuomalaisia kyseisen vuoden eduskuntavaaleissa äänestäneet kannattavat häivedemokratiaa todennäköisemmin kuin muita puolueita äänestäneet. Tutkimushypoteesi hylätään ja nollahypoteesi hyväksytään, jos perussuomalaisten kannatus ei vaikuta häivedemokratian kannatukseen. Kuudes tutkimushypoteesi hyväksytään, jos Suomen taloudellista tilaa muita heikompana pitävät, omaan taloudelliseen tilanteeseensa tyytymättömät ja omaan elämäänsä tyytymättömät henkilöt kannattavat häivedemokratiaa muita todennäköisemmin sekä vuonna 2011 että vuonna 2015. Nollahypoteesi hyväksytään, jos tyytyväisyys Suomen taloudelliseen tilanteeseen, omaan taloudelliseen tilanteeseen ja omaan elämään eivät lisää häivedemokratian kannatusta molempina vuosina.

Mikäli häivedemokratiamuuttuja aiemmissa testeissä osoittautuu jakautuvan useampaan ulottuvuuteen, testataan ulottuvuudet erikseen ja tarkastellaan, vaikuttavatko perussuomalaisten kannatuksen nousu ja talouskriisi eri tavalla eri ulottuvuuksien kannatukseen. Hypoteesi testataan binäärisellä logistisella regressioanalyysillä samoilla ehdoilla kuin neljännen tutkimuskysymyksen yhteydessä esitettiin. Kolmivaiheisen regressioanalyysin kaksi ensimmäistä mallia esitettiin neljännen tutkimuskysymyksen yhteydessä, ja kolmannessa mallissa analyysiin lisätään selittäväksi tekijäksi perussuomalaisten äänestäminen eduskuntavaaleissa ja tyytyväisyyttä talouteen ja elämään mittaavat muuttujat.

4. Analyysi

Eduskuntavaalitutkimuksiin on vuosina 2007, 2011 ja 2015 sisällytetty Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002) häivedemokratiaa mittaavien väitteiden suomennokset. Vastausvaihtoehdot väitteisiin ovat täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä, täysin eri mieltä ja en osaa sanoa. Tutkielmassa tarkastellaan, kannattaako henkilö häivedemokratiaa vai ei, joten epätietoisuutta ilmaiseva vaihtoehto en osaa sanoa ei ole tutkimuskysymysten kannalta olennainen, ja se poistetaan analyysistä osiosta 4.2. alkaen. Väitteet ovat:

1. Kansanedustajat auttaisivat maatamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi,
2. Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä,
3. Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat ja
4. Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta.

Häivedemokratiaväitteet on sisällytetty eduskuntavaalitutkimuksissa 2007 ja 2011 haastattelun jälkeen kerättyyn vapaaehtoisesti täytettävään perävaunulomakkeeseen, minkä vuoksi havaintoja on vähemmän kuin tutkimuksen haastatteluosiossa. Vuonna 2015 kaksi jälkimmäistä häivedemokratiaväitettä on sisällytetty haastatteluosioon, mutta kaksi ensimmäistä perävaunulomakkeeseen, joten niissä on yli puolet vähemmän havaintoja kuin haastatteluun sisällytetyissä väitteissä. Valideja havaintoja on kuitenkin kaikissa muuttujissa riittävästi ja analyysissa käytettävien tutkimusmenetelmien edellytykset täyttyvät, joten puuttuvat havainnot eivät haittaa aineiston jatkokäsittelyä.

4.1. Häivedemokratian kannatus Suomessa

Ensimmäiseksi tarkastellaan, missä määrin häivedemokratiaa kannatetaan Suomessa. Taulukoissa 2 ja 3 esitetään vastausten jakauma häivedemokratiaväitteisiin vuosina 2007, 2011 ja 2015. Taulukoista havaitaan, että vuonna 2007 häivedemokratiaväitteitä on hyväksytty kaikista eniten, kun taas vuonna 2011 tuki häivedemokratiaväitteille on pudonnut huomattavasti. Esimerkiksi yritysjohtajia ja asiantuntijoita päätöksentekijöinä

koskevan väitteen kanssa täysin samaa mieltä on huomattavan pieni osa väestöstä vuonna 2011 ja kannatus on laskenut usealla prosenttiyksiköllä vuodesta 2007, mutta se on noussut jälleen vuonna 2015. Vuonna 2015 häivedemokratiaväitteiden kannatus on yleisesti noussut vuodesta 2011, mutta pysyy silti vuotta 2007 matalammalla tasolla.

Taulukko 2. Puhumista ja kompromisseja mittaavien häivedemokratiaväitteiden kannatus. % vastaajista.

	Kansanedustajat auttaisivat maatamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi			Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä		
	2007	2011	2015	2007	2011	2015
Täysin samaa mieltä	42,0	29,6	32,9	11,8	7,5	10,0
Jokseenkin samaa mieltä	40,8	42,9	41,9	36,0	30,6	32,0
Jokseenkin eri mieltä	12,9	17,8	16,7	37,5	41,0	36,8
Täysin eri mieltä	1,1	5,1	3,0	8,0	14,6	13,7
En osaa sanoa	3,2	4,5	5,5	6,7	6,3	7,5
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
N	1014	797	675	1011	797	671
Täysin samaa mieltä ja jokseenkin samaa mieltä yhteensä	82,8	72,5	74,8	47,8	38,1	42,0

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Taulukko 3. Yritysjohtajien ja itsenäisten asiantuntijoiden kannatus päätöksentekijöinä. % vastaajista.

	Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat			Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta		
	2007	2011	2015	2007	2011	2015
Täysin samaa mieltä	5,2	2,5	3,9	7,0	3,8	8,7
Jokseenkin samaa mieltä	14,9	10,1	11,5	26,6	22,0	24,6
Jokseenkin eri mieltä	34,3	29,4	30,2	28,1	33,5	33,5
Täysin eri mieltä	36,5	50,4	48,5	28,0	31,0	24,5
En osaa sanoa	9,1	7,6	5,9	10,3	9,7	8,6
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
N	1014	793	1587	1014	796	1587
Täysin samaa mieltä ja jokseenkin samaa mieltä yhteensä	20,1	12,6	15,4	33,6	25,8	33,3

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Taulukoista 2 ja 3 havaitaan, että häivedemokratiaväitteistä eniten kannatusta vuodesta riippumatta saa väite, jonka mukaan poliitikkojen tulisi lopettaa puhuminen ja keskittyä toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi, ja jopa yli 80 prosenttia vastaajista on hyväksynyt väitteen vuonna 2007. Puhumista ja kompromisseja koskevat väitteet, saavat ylipäänsä myönteisempiä vastauksia kuin asiantuntijoita tai yritysjohtajia koskevat väitteet. Vastaajat ovat myös osanneet vastata näihin väitteisiin todennäköisemmin kuin asiantuntijoita ja yritysjohtajia koskeviin väitteisiin, sillä asiantuntijoita ja yritysjohtajia päätöksentekijöinä koskevissa väitteissä on enemmän ”en osaa sanoa” vastauksia kuin puhumista ja kompromisseja koskevissa väitteissä.

Taulukosta 3 havaitaan, että asiantuntija- ja yritysjohtajapäätöksentekoa koskeviin väitteisiin vastataan negatiivisemmin kuin puhumista ja kompromisseja koskeviin väitteisiin. Esimerkiksi vuosina 2011 ja 2015 noin puolet vastaajista on ollut täysin eri mieltä väitteen kanssa, jonka mukaan Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat. Sen sijaan puhumista ja kompromisseja koskevissa väitteissä enimmillään vain vajaa 15 prosenttia vastaajista on ollut täysin eri mieltä väitteiden kanssa, ja vuonna 2007 vain hieman yli prosentti vastaajista on ollut täysin eri mieltä väitteen kanssa, jonka mukaan kansanedustajat auttaisivat maata enemmän, jos he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan. Taulukoista 2 ja 3 havaitaan, että vuodesta riippumatta häivedemokratiaväitteistä kannatetaan vähiten väitettä, jonka mukaan Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteosta vastaisivat menestyksekkäät yritysjohtajat. Vuonna 2011 väitteen on hyväksynyt vain 12,6 prosenttia vastaajista. Eliittipäätöksentekijöistä hyväksytäänkin todennäköisemmin asiantuntijat kuin yritysjohtajat.

Hibbing ja Theiss-Morse (2002, 143) esittävät alun perin, että häivedemokratian kannatukseen riittää asiantuntijapäätöksentekoa koskevista väitteistä vain joko asiantuntijoiden tai yritysjohtajien hyväksyminen päätöksentekijöiksi. Näin ollen häivedemokratiapiirteitä on yhteensä kolme: kansanedustajien tekojen pitäminen puhumista parempana, kompromissien pitäminen omien periaatteiden myymisenä sekä eliittipäätöksenteon kannatus. Taulukossa 4 esitetään, kuinka monta kolmesta häivedemokratian piirteistä Suomessa on hyväksytty vuosina 2007, 2011 ja 2015.

Vastaajan häivedemokratiapiirteiden määrä on laskettu siten, että jokaisessa väitteessä vastausvaihtoehdot täysin samaa mieltä ja jokseenkin samaa mieltä on yhdistetty kategoriaksi samaa mieltä, joka saa arvon 1, ja vastausvaihtoehdot jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä on yhdistetty kategoriaksi eri mieltä, joka saa arvon 0. Samalla

vaihtoehto en osaa sanoa on poistettu analyysistä. Seuraavaksi yritysjohtaja- ja asiantuntijapäätöksentekoa käsittelevät muuttujat on yhdistetty yhdeksi eliittipäätöksentekoa koskevaksi muuttujaksi, joka saa arvon 1, jos vähintään toiseen väitteistä on vastattu myöntävästi ja arvon 0, jos kumpaankaan väitteeseen ei vastata myöntävästi. Lopuksi kaksi alkuperäistä häivedemokratiamuuttujaa ja uusi eliittipäätöksentekomuuttuja on laskettu yhteen uudeksi häivedemokratian kannatusta mittaavaksi muuttujaksi, ja se saa arvoja välillä 0–3 kuten taulukossa 4 esitetään. Nolla tarkoittaa, ettei henkilö kannata yhtään häivedemokratiapiirrettä, ja kolme tarkoittaa, että henkilö kannattaa kaikkia häivedemokratiapiirteitä ja että hän on tällöin häivedemokratian kannattaja.

Taulukko 4. Häivedemokratian kannatus. % vastaajista.

	2007	2011	2015
	%	%	%
Ei yhtään häivedemokratiapiirrettä	10,3	19,2	14,1
Yksi häivedemokratiapiirre	29,8	32,2	28,2
Kaksi häivedemokratiapiirrettä	33,5	32,3	38,6
Kolme häivedemokratiapiirrettä	26,5	16,3	19,0
Yhteensä	100	100	100
N	816	656	546

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Taulukoiden 2 ja 3 perusteella voitiin jo nähdä, että henkilöitä, jotka eivät kannata yhtään häivedemokratiapiirrettä, on todennäköisesti vuonna 2011 vuosia 2007 ja 2015 enemmän, koska tällöin häivedemokratiaväitteiden kannattajia oli aiempaa vähemmän, ja taulukko 4 vahvistaa havainnon. Vastaajat ovat kannattaneet häivedemokratiapiirteitä eniten vuonna 2007, jolloin vain noin 10 prosenttia vastaajista ei ole kannattanut yhtään häivedemokratiapiirrettä ja puolestaan hieman yli neljännes vastaajista on kannattanut kaikkia häivedemokratiapiirteitä. Ylipäänsä häivedemokratiapiirteiden jakauma noudattelee yleisesti yksittäisten häivedemokratiapiirteiden kannatusta. Eniten kaikkia häivedemokratiapiirteitä on kannatettu vuonna 2007 ja vähiten vuonna 2011. Kannatuksen taso on jälleen noussut vuonna 2015, mutta se jää kuitenkin vuoden 2007 tason alapuolelle.

Taulukosta 4 havaitaan, että häivedemokratian eli kaikkien kolmen häivedemokratiapiirteen kannattajia on väestössä huomattavan pieni määrä verrattuna siihen, kuinka suuri osa väestöstä hyväksyy yksittäiset häivedemokratiaväitteet. Taulukosta 2 havaittiin esimerkiksi, että häivedemokratiaväitteen ”Kansanedustajat auttaisivat maatamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi” hyväksyi 82,8 prosenttia vastaajista, mutta taulukosta 4 nähdään, että samanaikaisesti vain 26,5 prosenttia vastaajista on

hyväksynyt kaikki kolme häivedemokratiapiirrettä. Yksittäisiä häivedemokratiaväitteitä kannattaa siis huomattava määrä henkilöitä, jotka eivät kannata koko häivedemokratiaa.

Taulukoiden 2, 3 ja 4 perusteella voidaan todeta, että Suomessa löytyy hyväksyntää häivedemokratiaväitteille, ja väestössä on henkilöitä, jotka kannattavat eliittipäättöksentekoa ja suhtautuvat varauksella kompromisseihin ja poliittisiin keskusteluihin ja väittelyihin. Yksittäisten häivedemokratiaväitteiden ja koko häivedemokratian kannattajien määrä vaihtelee kuitenkin huomattavasti vuosittain. Kannatuksen määrä vaihtelee enimmillään jopa yli 10 prosenttiyksikköä tarkastelun kohteena olevien vuosien välillä, ja kannatus näyttää laskeneen vuonna 2011 vuoden 2007 tasosta ja nousseen jälleen vuonna 2015. Näiden löydösten pohjalta ensimmäinen tutkimushypoteesi hyväksytään: häivedemokratian kannattajien osuus suomalaisten keskuudessa vaihtelee vuosittain.

4.2. Häivedemokratiamittarin sisäinen yhtenäisyys

Seuraavaksi tarkastellaan häivedemokratiamittarin empiiristä johdonmukaisuutta ja sisällöllistä yhtenäisyyttä, ja ensimmäiseksi suoritetaan pääkomponenttianalyysi mittarin muodostaville väitteille. Pääkomponenttianalyysi suoritetaan neljällä häivedemokratiamuuttujalla jokaisessa aineistossa käyttäen vinokulmaista promax-rotatiota, joka sallii muodostuvien pääkomponenttien keskinäisen korrelaation, eikä oleteta niiden olevan toisistaan riippumattomia. Muodostuvien pääkomponenttien lukumäärän kriteeriksi asetetaan pääkomponenttien ominaisarvot ja ominaisarvon raja-arvoksi 1.

Havaintojen lukumäärä jokaisessa aineistossa on riittävä pääkomponenttianalyysin suorittamiseen, sillä $N > 500$. Muuttujien välillä on kaikissa aineistoissa vähintään yksi 0,30 ylittävä korrelaatio ja muuttujien kommunaliteetit ovat riittävät. Bartlettin testi on tilastollisesti merkitsevä jokaisessa pääkomponenttianalyysissä ja vuosien 2007 ja 2011 aineistoissa Kaiser-Meyer-Olkinin testien arvot ovat 0,634 ja 0,620, ja ne ylittävät raja-arvon 0,6. Näin ollen saavutetut pääkomponenttiratkaisut soveltuvat aineistoihin hyvin vuosien 2007 ja 2011 analyysien osalta. Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen aineistolla suoritettua pääkomponenttianalyysissä Kaiser-Meyer-Olkinin testi saa arvoksi kuitenkin vain 0,517, ja pääkomponenttiratkaisun soveltuvuus on heikko. Tulokset ovat näin ollen vuoden 2015 osalta lähinnä suuntaa antavat. Kaikkien pääkomponenttiratkaisujen kokonaisselityssasteet ovat hyvät.

Vuoden 2007 aineistossa muodostuu yksi pääkomponentti, jonka ominaisarvo ylittää raja-arvoksi määritellyn arvon 1. Kaikki neljä häivedemokratiamuuttujaa latautuvat näin ollen samaan pääkomponenttiin, ja pääkomponentti selittää 50,1 prosenttia muuttujien kokonaisvaihtelusta. Taulukossa 5 esitetään häivedemokratiamuuttujien lataukset pääkomponentille. Pääkomponenttianalyysin tarkempi tarkastelu kuitenkin osoitti, että häivedemokratiamuuttujista muodostuu vain yksi pääkomponentti, koska pääkomponenttien hyväksymisen kriteerinä on pääkomponenttien vähintään yhden suuruinen ominaisarvo, ja toisena muodostuvan pääkomponentin ominaisarvo jää hieman raja-arvon alapuolelle ollen 0,969. Toisen pääkomponentin lisääminen analyysiin nostaa pääkomponenttiratkaisun kokonaisselityssastetta 50,1 prosentista 74,3 prosenttiin, ja kaksi pääkomponenttia onnistuu näin selittämään huomattavasti suuremman osan muuttujien kokonaisvaihtelusta kuin yksi pääkomponentti. Tämän vuoksi pääkomponenttianalyysi suoritetaan vuoden 2007 aineistossa vielä uudelleen samoilla neljällä häivedemokratiamuuttujalla, mutta pääkomponentteja ei muodosteta niiden ominaisarvojen perusteella kuten aiemmin, vaan edellisen analyysin havaintoihin pohjautuen pääkomponenttien lukumääräksi pakotetaan kaksi.

Taulukko 5. Muuttujien lataukset häivedemokratiaa esittävälle pääkomponentille vuonna 2007.

Häivedemokratia	
Kansanedustajat auttaisivat maatumme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi	,605
Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä	,694
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat	,739
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta	,780

KMO ,634, Bartlettin testi < 0,001

Kokonaisselitysprosentti 50,1 %

N = 816

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007

Kun pääkomponenttien lukumääräksi pakotetaan kaksi, pääkomponenteista ensimmäinen selittää 50,1 prosenttia ja toinen 24,2 prosenttia muuttujien kokonaisvaihtelusta kokonaisselityssasteen ollessa 74,3 prosenttia. Taulukosta 6 nähdään, että ensimmäiseen pääkomponenttiin latautuvat yritysjohtajia ja asiantuntijoita päätöksentekijöinä käsittelevät muuttujat ja toiseen pääkomponenttiin kansanedustajien puhumista ja kompromisseja käsittelevät muuttujat. Font ym. (2015, 155–156) ovat

esittäneet, että häivedemokratiamittari jakautuu kahtia asiantuntijapäätöksentekoa ja epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan käsitteleviin ulottuvuuksiin. Löydökset ovat vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimuksessa samankaltaiset, joten pääkomponentit nimetään niiden sisällöllisen samankaltaisuuden mukaisesti asiantuntijapäätöksenteoksi ja epäluottamukseksi politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan.

Taulukko 6. Muuttujien lataukset¹ asiantuntijapäätöksentekoa ja epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan esittävälle pääkomponenteille vuonna 2007.

	Asiantuntijapäätöksenteko	Epäluottamus politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan
Kansanedustajat auttaisivat maatamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi		,900
Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä		,760
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat	,909	
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta	,850	

¹0,30:a pienempiä latauksia ei näkyvissä
Rotaatiomenetelmä promax, normalisointi Kaiser
KMO ,634, Bartlettin testi < 0,001
Kokonaisselitysprosentti 74,3 %
N = 816
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007

Vuoden 2011 aineistosta muodostuu vuoden 2007 tavoin yksi pääkomponentti, johon kaikki häivedemokratiamuuttujat latautuvat, kun pääkomponenttien muodostumisen kriteerinä on pääkomponenttien yhden ylittävä ominaisarvo. Taulukossa 7 esitetään muuttujien lataukset pääkomponentille, ja kaikki häivedemokratiamuuttujat sisältävä pääkomponentti selittää 48,5 prosenttia muuttujien kokonaisvaihtelusta. Myös vuoden 2011 aineistossa pääkomponenttianalyysin tarkastelu osoitti, että häivedemokratiamuuttujista muodostuu vain yksi pääkomponentti, koska pääkomponenttien hyväksymisen kriteerinä on pääkomponenttien vähintään yhden suuruinen ominaisarvo, ja toisena muodostuvan pääkomponentin ominaisarvo on 0,989, joka jää juuri raja-arvon alle. Toisen pääkomponentin lisääminen analyysiin nostaa jälleen pääkomponenttiratkaisun kokonaisselitysastetta huomattavasti, sillä selitysaste nousee toisen pääkomponentin myötä 48,5 prosentista 73,2 prosenttiin.

Taulukko 7. Muuttujien lataukset häivedemokratiaa esittävälle pääkomponentille vuonna 2011.

Häivedemokratia	
Kansanedustajat auttaisivat maamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi	,680
Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä	,736
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat	,701
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta	,667

KMO ,620, Bartlettin testi < 0,001

Kokonaisselitysprosentti 48,5 %

N = 656

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2011

Taulukko 8. Muuttujien lataukset¹ epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan ja asiantuntijapäätöksentekoa esittäville pääkomponenteille vuonna 2011.

	Epäluottamus politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan	Asiantuntijapäätöksenteko
Kansanedustajat auttaisivat maamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi	,891	
Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä	,825	
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat		,832
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta		,865

¹0,30:a pienempiä latauksia ei näkyvissä

Rotaatiomenetelmä promax, normalisointi Kaiser

KMO ,620, Bartlettin testi < 0,001

Kokonaisselitysprosentti 73,2 %

N = 656

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2011

Edellä suoritettu pääkomponenttianalyysi tehdään vuoden 2011 aineistossa uudelleen aivan kuten vuoden 2007 aineistossa pakottaen pääkomponenttien lukumääräksi kaksi edellä esitettyjen havaintojen perusteella. Kahdesta pääkomponentista ensimmäinen selittää 48,5 prosenttia ja toinen pääkomponentti 24,7 prosenttia muuttujien

kokonaisvaihtelusta kokonaisselitysasteen ollessa 73,2 prosenttia. Taulukosta 8 havaitaan, että muuttujat ryhmittäytyvät kahdelle pääkomponentille samalla tavalla kuin vuoden 2007 aineistossa, kun pääkomponenttien lukumääräksi pakotettiin kaksi, ja pääkomponentit nimetään sen vuoksi samoin kuin vuoden 2007 analyysin yhteydessä. Ainoa ero vuoteen 2007 verrattuna on, että ensimmäiseksi pääkomponentiksi muodostuu vuonna 2007 asiantuntijapäätöksenteko, mutta vuonna 2011 ensimmäiseksi, enemmän muuttujien vaihtelua selittäväksi pääkomponentiksi muodostuu epäluottamus politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan.

Vuoden 2015 aineistosta muodostuu kaksi pääkomponenttia, kun pääkomponenttien muodostumisen kriteerinä on pääkomponenttien yhden ylittävä ominaisarvo. Ensimmäisen pääkomponentin selitysaste on 39,2 prosenttia, toisen 31,5 prosenttia ja kokonaisselitysaste 70,7 prosenttia. Taulukosta 9 havaitaan, että muuttujat jakautuvat kahdelle pääkomponentille samalla tavalla kuin vuosina 2007 ja 2011 kahden pääkomponentin ratkaisussa, ja ne näin ollen nimetään epäluottamukseksi politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan ja asiantuntijapäätöksenteoksi. Ensimmäiseksi pääkomponentiksi muodostuu vuoden 2011 tavoin epäluottamus politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan.

Taulukko 9. Muuttujien lataukset¹ epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan ja asiantuntijapäätöksentekoa esittäville pääkomponenteille vuonna 2015.

	Epäluottamus politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan	Asiantuntijapäätöksenteko
Kansanedustajat auttaisivat maatamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi	,839	
Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä	,858	
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat		,843
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta		,800

¹0,30:a pienempiä latauksia ei näkyvissä
Rotaatiomenetelmä promax, normalisointi Kaiser
KMO ,517, Bartlettin testi < 0,001
Kokonaisselitysprosentti 70,7 %
N = 546
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2015

Vuosina 2007, 2011 ja 2015 häivedemokratiamuuttujista muodostuu pääkomponenttianalyysien perusteella kaksi pääkomponenttia, jotka mittaavat eri ulottuvuuksia. Kun pääkomponentit muodostetaan ominaisarvojen perusteella, vuosina 2007 ja 2011 muodostuu yksi häivedemokratiaa kuvaava pääkomponentti, mutta lähemmän tarkastelun myötä vaikuttaa olevan perusteltua jakaa pääkomponentti kahteen osaan, jotta muuttujien kokonaisvaihtelua saadaan selitettyä enemmän. Kahden pääkomponentin ratkaisua puoltaa myös sen ajallinen pysyvyys, sillä samat muuttujat muodostavat samat pääkomponentit kaikissa kolmessa aineistossa, ja muuttujien lataukset pääkomponentteihin pysyvät lähes saman suuruisina vuodesta toiseen. Kahden pääkomponentin ratkaisussa pääkomponentit selittävät myös jokaisena vuonna lähes saman osuuden muuttujien kokonaisvaihtelusta kokonaisselityksasteen vaihdellessa 70,7 ja 74,3 prosentin välillä. Tämän perusteella vaikuttaa, että Hibbingin ja Theiss-Morsen esittämä, neljästä muuttujasta koostuva häivedemokratiamittari ei ainakaan Suomessa ole yhtä yhtenäinen mittari kuin Hibbingin ja Theiss-Morsen tutkimus antaa olettaa. Vastauksia häivedemokratiamittarin muodostaviin kysymyksiin vaikuttaa ohjaavan useampia asenteita kuin vain yksi taustalla vallitseva häivedemokratiaksi nimettävissä oleva ilmiö.

Koska kahden pääkomponentin ratkaisuihin toiseen pääkomponenttiin latautuu kaikissa aineistoissa asiantuntijoita ja yritysjohtajia päätöksentekijöinä koskevat väitteet, voidaan pääkomponentin Fontin ym. (2015, 155–156) mukaisesti sanoa edustavan asiantuntijapäätöksentekoa. Toinen pääkomponentti sisältää väitteen, jonka mukaan kansanedustajien tulisi toimia puhumisen sijaan sekä väitteen, jonka mukaan kompromissit politiikassa ovat omien periaatteiden myymistä. Väitteet heijastavat tyytymättömyyttä poliitikkojen toimintatapoja kohtaan ja politiikka nähdään muiden tahtoon taipumisena. Ulottuvuuteen ei sisälly edellisen ulottuvuuden lailla asiantuntijapäätöksentekoon liittyviä piirteitä, joten se nimettiin Fontin ym. (2015, 155–156) mukaan epäluottamukseksi poliitikkoja ja politiikkaa kohtaan.

Häivedemokratiaa kannattaakseen henkilön täytyy hyväksyä Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 143) mukaan kummatkin väitteet, jotka pääkomponenttianalyysissa muodostivat epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavan ulottuvuuden sekä vähintään toinen väitteistä, jotka muodostivat asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan ulottuvuuden. Taulukoissa 10 ja 11 tarkastellaan samoilla kriteereillä, kuinka suuri osa väestöstä kannattaa häivedemokratian epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavaa ulottuvuutta eli hyväksyy molemmat sen muodostavat väitteet, ja kuinka suuri osa väestöstä kannattaa häivedemokratian asiantuntijapäätöksentekoa mittaavaa ulottuvuutta eli hyväksyy vähintään toisen sen muodostavista väitteistä. Epäluottamusta

politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavan ulottuvuuden ja asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan ulottuvuuden muodostaminen esitetään tarkemmin liitteissä 1 ja 2.

Taulukko 10. Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavan ulottuvuuden kannatus¹. % vastaajista.

	2007	2011	2015
	%	%	%
Ei kannata	51,3	61,9	56,1
Kannattaa	48,7	38,1	43,9
Yhteensä	100	100	100
N	920	721	592

¹ Hyväksyy väitteet "Kansanedustajat auttaisivat maamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi" ja "Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä"

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Taulukko 11. Asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan ulottuvuuden kannatus¹. % vastaajista.

	2007	2011	2015
	%	%	%
Ei kannata	58,8	68,2	58,5
Kannattaa	41,2	31,8	41,5
Yhteensä	100	100	100
N	868	688	1399

¹ Hyväksyy vähintään toisen väitteistä "Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat" ja "Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta"

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Koko häivedemokratiamittarin kannatusta tarkasteltiin osiossa 4.1. taulukossa 4. Häivedemokratian kannatus putosi vuodesta 2007 vuoteen 2011 noin 10 prosenttiyksikköä, ja samansuuruinen lasku näkyy näinä vuosina myös taulukoista 2 ja 3 epäluottamus- ja asiantuntijaulottuvuuksien kannatuksessa. Koko häivedemokratian kannatus nousi vain vajaat kolme prosenttiyksikköä vuodesta 2011 vuoteen 2015, mutta taulukosta 11 nähdään, että asiantuntijapäätöksenteon kannatus nousi tällöin 10 prosenttiyksikköä ja takaisin vuoden 2007 tasolle, mutta sen sijaan epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja mittaavan ulottuvuuden kannatus nousi vain vajaat kuusi prosenttiyksikköä, eikä palannut vuoden 2007 tasolle laskien näin todennäköisesti koko häivedemokratiamittarin kannatusta vuonna 2015. Häivedemokratiaa kannattaa Suomessa vuonna 2007 26,5 prosenttia väestöstä, vuonna 2011 16,3 prosenttia väestöstä ja vuonna 2015 19,0 prosenttia väestöstä. Sen sijaan taulukoista 10 ja 11 nähdään, että häivedemokratian epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavaa ulottuvuutta kannattaa vuosittain 38,1–48,7 prosenttia väestöstä ja asiantuntijapäätöksentekoulottuvuutta 31,8–41,5 prosenttia väestöstä. Häivedemokratian yksittäisten ulottuvuuksien kannatus vuosittain on siis huomattavasti korkeampi kuin koko häivedemokratiamittarin kannatus.

Osa ihmisistä kannattaa myös vain yksittäisiä häivedemokratian piirteitä. Taulukosta 2 havaittiin, että jopa 70–80 prosenttia vastaajista hyväksyy epäluottamusulottuvuuteen kuuluvan väitteen, jonka mukaan kansanedustajien tulisi lakata puhumasta ja keskittyä toimintaan. Samanaikaisesti vain 38,1–48,7 prosenttia vastaajista kannattaa koko epäluottamusulottuvuutta eli hyväksyy sekä edellä esitetyn väitteen kansanedustajien puhumisesta että ulottuvuuteen kuuluvan kompromisseja koskevan väitteen. Näin voidaan päätellä, että eri henkilöt kannattavat häivedemokratiamittarin eri väitteitä ja eri ulottuvuuksia, ja vain osa näistä henkilöistä kannattaa kaikkia väitteitä ja molempia ulottuvuuksia yhtä aikaa. Tämä vahvistaa, että häivedemokratiamittari ei ole täysin yhtenäinen, vaan se jakautuu kansalaisten mielessä useampaan osatekijään, joilla ei ole keskenään suoraa yhteyttä.

Viimeiseksi suoritetaan reliabiliteettianalyysi, jossa tarkastellaan häivedemokratiamuuttujien sisäistä konsistenssia. Mittarina käytetään Cronbachin alfaa. Reliabiliteettianalyysi suoritetaan ensin asiantuntijapäätöksentekoa kuvaavan pääkomponentin muodostaville muuttujille ja seuraavaksi epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan kuvaavan pääkomponentin muodostaville muuttujille. Lopuksi analyysi suoritetaan kaikille neljälle häivedemokratiamittarin muodostavalle muuttujalle, jotta nähdään, mikä häivedemokratiamittarin sisäinen konsistenssi on verrattuna yksittäisiin ulottuvuuksiin.

Taulukosta 12 havaitaan sekä pääkomponenttien että häivedemokratiamittarin sisäisten konsistenssien olevan kohtalaisen matalia. Alfaan raja-arvoa 0,6 eivät ylitä epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavan pääkomponentin sisäinen konsistenssi vuonna 2007, asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan pääkomponentin sisäinen konsistenssi vuonna 2015 tai koko häivedemokratiamittarin sisäinen konsistenssi vuonna 2015. Vuonna 2011 erillisten asiantuntijapäätöksentekoa ja epäluottamusta mittaavien pääkomponenttien sisäiset konsistenssit ovat lähes saman suuruiset koko häivedemokratiamittarin sisäisen konsistenssin kanssa. Muuttujat vaikuttavat näin ollen erillisinä pääkomponentteina tai kokonaisena häivedemokratiamittarina mittaavan taustalla vallitsevaa ilmiötä yhtä luotettavasti. Sen sijaan vuonna 2007 asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan pääkomponentin ja vuonna 2015 sekä asiantuntijapäätöksentekoa että epäluottamusta mittaavien pääkomponenttien sisäiset konsistenssit ovat huomattavasti koko häivedemokratiamittarin sisäistä konsistenssia suuremmat. Tämä vahvistaa pääkomponenttianalyysissa saadun tuloksen, ettei häivedemokratiamittari vaikuta sisällöllisesti täysin yhtenäiseltä ja vain yhtä ulottuvuutta mittaavalta indikaattorilta. Kun

häivedemokratiamittarin osat erotetaan toisistaan, ne onnistuvat mittaamaan taustalla vallitsevia ilmiöitä luotettavammin.

Taulukko 12. Pääkomponenttien ja koko häivedemokratiamittarin sisäinen konsistenssi.

	2007	2011	2015
Asiantuntijapäätöksenteko	,712 ¹	,620 ²	,547 ³
Epäluottamus politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan	,555 ⁴	,640 ⁵	,627 ⁶
Koko häivedemokratiamittari	,668 ⁷	,644 ⁸	,475 ⁹

¹ n = 868, ² n = 688, ³ n = 1399, ⁴ n = 920, ⁵ n = 721, ⁶ n = 592, ⁷ n = 816, ⁸ n = 656, ⁹ n = 546

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Kun tarkastellaan vuoden 2015 tuloksia havaitaan sekä koko häivedemokratiamittarin että asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan ulottuvuuden sisäisen konsistenssin olevan huomattavan matala aiempiin vuosiin verrattuna. Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksessa asiantuntijapäätöksentekoa mittaavat kysymykset esitettiin tutkimuksen haastatteluosiossa, johon osallistui 1587 henkilöä, ja epäluottamusta mittaavat kysymykset jälkikäteen lähetetyssä haastattelulomakkeessa, jonka palautti vain 684 henkilöä (Eduskuntavaalitutkimus 2015 -koodikirja, 4–5). Tämä voinee aiheuttaa vinoumaa tuloksiin, jos vain profiililtaan tietynlaiset henkilöt ovat vastanneet kyselylomakkeeseen, ja tarkastelu keskittyy näin vain ominaisuuksiltaan rajattuun joukkoon vääristäen todellisia kannatuslukemia.

Tarkastellessa vain epäluottamusulottuvuutta samanlaista poikkeavuutta kuin asiantuntijapäätöksenteon kohdalla ei näy, vaan tulokset ovat samansuuntaisia kuin edellisinä vuosina. Lisäksi taulukoita 6, 8 ja 9 verratessa havaittiin, että häivedemokratiaa mittaavat väitteet latautuvat pääkomponenttianalyysissä kahteen pääkomponenttiin yhtenäisesti ja jo aiemmin taulukoista 2 ja 3 havaittiin, että häivedemokratiaväitteitä kannatetaan vuonna 2015 melko yhtenäisesti vuosiin 2007 ja 2011 verrattuna. Tästä perspektiivistä ainakaan suurta vinoumaa vuoden 2015 tuloksissa ei näytä esiintyvän, vaan jostain syystä asiantuntijapäätöksentekoa koskevat väitteet hahmottuvat vastaajien mielissä eri tavalla kuin vuonna 2007 ja 2011. Pääkomponenttianalyysi ja reliabiliteettianalyysi vahvistavat, että häivedemokratian mittaustapa alkuperäisessä muodossaan on osittain puutteellinen, ja toinen tutkimushypoteesi voidaan hyväksyä. Häivedemokratiamittari vaikuttaa jakautuvan useampaan osaan ja mittaavan useampaa kuin yhtä taustalla vallitsevaa ilmiötä.

4.3. Häivedemokratiamittarin suhde populismiin ja elitismiin

Seuraavaksi tarkastellaan, korreloiko häivedemokratiamittari populismia ja elitismia mittaavien mittareiden kanssa. Häivedemokratian, populismin ja elitismin välistä yhteyttä tarkastellaan pääkomponenttianalyysin avulla, ja tätä varten analyysiin tuodaan häivedemokratiamittarin rinnalle populismia mittaava mittari ja elitismia mittaava mittari. Hypoteesina on, että häivedemokratiamittarin muodostavasta neljästä väitteestä kaksi ensimmäistä väitettä, joiden havaittiin edellä muodostavan epäluottamusta poliitikkoja ja politiikkaa kohtaan mittaavan ulottuvuuden, korreloivat populismia mittaavan mittarin kanssa. Vastaavasti hypoteesina on, että häivedemokratiamittarin kaksi jälkimmäistä väitettä, joiden edellä havaittiin muodostavan asiantuntijapäätöksenteon kannatusta mittaavan ulottuvuuden, korreloivat elitismia mittaavan mittarin kanssa. Odotuksena on näin ollen, että häivedemokratiamittari ei mittaa yhtä ilmiötä, joka on nimettävissä häivedemokratiaksi, vaan se mittaa häivedemokratian sijaan osittain populismia ja osittain elitismia. Populismimittari muodostetaan seuraavista eduskuntavaalitutkimuksiin sisällytetyistä väitteistä:

- Tärkeät yhteiskunnalliset kysymykset pitäisi entistä useammin päättää kansanäänestyksellä,
- Kansanedustajamme etäännyvät nopeasti tavallisten ihmisten ongelmista,
- Poliitikot eivät välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä ja
- Etujärjestöjen suorat kontaktit kansanedustajiin tulisi kieltää.

Elitismimittari muodostuu seuraavasta eduskuntavaalitutkimuksiin sisällytetyistä väitteistä:

- Suomen hallitus toimisi paremmin, jos sitä hoidettaisiin kuin yritystä.

Kaikki muuttujat on mitattu asteikolla 1–4, joissa 1 tarkoittaa täysin samaa mieltä ja 4 täysin eri mieltä. Mitta-asteikot ovat teoreettisista lähtökohdista yhdenmukaisia häivedemokratiamuuttujien mitta-asteikon kanssa. Kaikista muuttujista poistetaan jatkoanalyysia varten vaihtoehto en osaa sanoa, sillä se ei tuo lisäarvoa analyysiin. Pääkomponenttianalyysi suoritetaan jokaisessa aineistossa vinokulmaista promax-rotatiota käyttäen neljällä häivedemokratiamuuttujalla sekä lisäksi yllä esitetyillä populismiin ja elitismiin liittyvillä muuttujilla. Havaintojen lukumäärä on jokaisessa

aineistossa riittävä ($N > 400$). Muodostuvien pääkomponenttien lukumäärän kriteeriksi asetetaan pääkomponenttien ominaisarvot ja ominaisarvon rajaksi 1. Kaikissa aineistoissa muuttujien välillä on vähintään yksi 0,30 ylittävä korrelaatio ja muuttujien kommunaliteetit ovat riittävät. Bartlettin testi on tilastollisesti merkitsevä ja Kaiser-Meyer-Olkinin testin arvo on suurempi kuin 0,7 jokaisessa pääkomponenttianalyyssissä. Myös kaikkien pääkomponenttiratkaisujen selitysaste on riittävä. Pääkomponenttianalyysi sopii siis näillä perusteilla käytettyihin aineistoihin.

Vuoden 2007 aineistosta muodostuu kaksi pääkomponenttia, kun pääkomponenttien muodostumisen kriteerinä on pääkomponenttien yhden ylittävä ominaisarvo.¹ Ensimmäinen pääkomponentti selittää 35,8 prosenttia ja toinen 17,1 prosenttia muuttujien kokonaisvaihtelusta, ja kokonaisselitysaste on 52,9 prosenttia. Muuttujat jakautuvat pääkomponenteille lähes teoreettisten taustaoletusten mukaisesti. Taulukosta 13 nähdään, että ensimmäiseen pääkomponenttiin latautuvat häivedemokratiaväitteistä yritysjohtajia ja asiantuntijoita päätöksentekijöinä käsittelevät väitteet sekä elitismimittarin muodostanut väite. Pääkomponenttiin latautuu myös kompromissien tekemistä koskeva häivedemokratiaväite, mutta väite latautuu hieman voimakkaammin toiseen pääkomponenttiin ja huomioidaan täten vain sen yhteydessä.

Ensimmäiseen pääkomponenttiin latautuu lisäksi populismimittarin väite, jonka mukaan etujärjestöjen suorat kontaktit kansanedustajiin tulisi kieltää. Väite latautuu kuitenkin pääkomponenttiin huomattavasti muita muuttujia heikommin. Kun pääkomponentin muodostavien muuttujien sisäinen konsistenssi tarkistettiin Cronbachin alfalla, havaittiin, että alfa kohoaa arvosta 0,732 arvoon 0,803, jos väite poistetaan analyysistä. Näin ollen etujärjestöjä koskeva väite ei vaikuta mittaavan täysin samaa ilmiötä kuin muut pääkomponentille latautuneet muuttujat, ja väite jätetään huomioimatta ensimmäisellä pääkomponentilla. Ensimmäiselle pääkomponentille voimakkaasti latautuneet kolme muuttujaa voidaan tunnistaa elitismiin liittyviksi, ja pääkomponentti nimetään teoreettisten taustaoletusten mukaisesti elitismiksi.

¹ Analyyssissä kolmantena muodostuvan pääkomponentin ominaisarvo 0,960 jää hieman alle pääkomponenttien hyväksymisen kriteerinä olevan ominaisarvon 1. Jos pääkomponenttianalyysi suoritetaan pakottaen pääkomponenttien lukumääräksi kolme, pääkomponenttiratkaisun kokonaisselitysaste nousee 10,7 prosenttia. Ensimmäiseksi pääkomponentiksi muodostuu elitismi, joka sisältää asiantuntijoita ja yritysjohtajia käsittelevät häivedemokratiamuuttujat sekä elitismimittarin muodostavan väitteen. Toiseksi pääkomponentiksi muodostuu matala kansalaispätevyys, joka sisältää väitteen, jonka mukaan kansanedustajat etäännyvät nopeasti tavallisten ihmisten ongelmista ja väitteen, jonka mukaan poliitikot eivät välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä. Kolmanneksi pääkomponentiksi muodostuu populismi, joka sisältää kansanedustajien puhumista ja kompromisseja käsittelevät häivedemokratiaväitteet sekä populismimittariin yhdistetyt väitteet etujärjestöistä ja kansanäänestyksistä. Kolmannen pääkomponentin sisällyttäminen analyysiin ei näin olennaisesti muuta analyysin tulkintaa, vaan häivedemokratiaväitteet yhdistyvät edelleen läheisemmin muihin asenneväittämiin kuin toisiinsa, ja pääkomponentit, joihin häivedemokratiaväitteet latautuvat, ovat edelleen tunnistettavissa elitismiksi ja populismiksi.

Taulukko 13. Muuttujien lataukset¹ populismi- ja elitismipääkomponenteille vuonna 2007.

	Elitismi	Populismi
Kansanedustajat auttaisivat maata enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi		,591
Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä	,387	,400
Poliitikot eivät välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä		,789
Kansanedustajamme etääntyvät nopeasti tavallisten ihmisten ongelmista		,828
Tärkeät yhteiskunnalliset kysymykset pitäisi entistä useammin päättää kansanäänestyksellä		,599
Etujärjestöjen suorat kontaktit kansanedustajiin tulisi kieltää	,423	
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat	,873	
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta	,821	
Suomen hallitus toimisi paremmin, jos sitä hoidettaisiin kuin yritystä	,819	

¹0,30:a pienempiä latauksia ei näkyvissä
Rotaatiomenetelmä promax, normalisointi Kaiser
KMO ,792, Bartlettin testi < 0,001
Kokonaisselitysprosentti 52,9 %
N = 686
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007

Taulukosta 13 nähdään, että toiseen pääkomponenttiin latautuvat häivedemokratiaväitteistä kansanedustajien puhumista sekä kompromissien tekemistä koskevat väitteet ja kaikki populismimittariin yhdistetyt väitteet lukuun ottamatta etujärjestöjä koskevaa väitettä. Yleensä pääkomponenttiin hyväksyttävien muuttujien latauksen raja on 0,5, mutta kompromisseja käsittelevä väite hyväksytään pääkomponenttiin, vaikka se jää hieman rajan alle, koska teoreettiset taustaoletukset täyttyvät muuttujan latautuessa samaan pääkomponenttiin populismia koskevien väitteiden kanssa. Pääkomponentin muodostavien muuttujien sisäisen konsistenssin tarkastelu ei myöskään antanut aihetta poistaa muuttujaa pääkomponentilta, sillä Cronbachin alfan arvo ei kasva vaan pienenee ja muuttujien sisäinen konsistenssi laskee, jos kompromisseja koskeva väite poistettaisiin analyysistä. Näin ollen toiseen pääkomponenttiin latautuneet muuttujat vaikuttavat mittaavan samansisältöistä ilmiötä, ja teoreettisten taustaoletusten mukaisesti pääkomponentti voidaan nimetä populismiksi.

Taulukosta 14 nähdään, että myös vuoden 2011 aineistosta muodostu kaksi pääkomponenttia.² Ensimmäinen pääkomponentti selittää 35,2 prosenttia ja toinen 18,4

² Pääkomponenttien muodostumisen kriteerinä on yhden ylittävä ominaisarvo, ja analyysissä kolmantena muodostuvan pääkomponentin ominaisarvo 0,921 jää hieman raja-arvon alle. Jos pääkomponenttianalyysi

prosenttia muuttujien kokonaisvaihtelusta ja kokonaisselitysaste on 53,6 prosenttia. Pääkomponentit nimetään edelleen populismiksi ja elitismiksi, sillä muuttujat latautuvat pääkomponenteille lähes samalla tavalla kuin vuoden 2007 aineistossa, mutta ensimmäiseksi, enemmän muuttujien vaihtelua selittäväksi pääkomponentiksi muodostuu vuonna 2011 populismi, kun taas vuonna 2007 ensimmäiseksi pääkomponentiksi muodostuu elitismi. Populismipääkomponenttiin latautuvat kaikki samat muuttujat kuin vuoden 2007 analyysin yhteydessä, ja lisäksi pääkomponenttiin latautuu heikosti etujärjestöjä käsittelevä populismiin yhdistetty väite. Väite latautuu pääkomponenttiin kuitenkin niin heikosti, että se jätetään huomioimatta.

Taulukko 14. Muuttujien lataukset¹ populismi- ja elitismipääkomponenteille vuonna 2011.

	Populismi	Elitismi
Kansanedustajat auttaisivat maattamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi	,516	,334
Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä	,525	,379
Poliitikot eivät välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä	,857	
Kansanedustajamme etääntyvät nopeasti tavallisten ihmisten ongelmista	,787	
Tärkeitä yhteiskunnalliset kysymykset pitäisi entistä useammin päättää kansanäänestyksellä	,649	
Etujärjestöjen suorat kontaktit kansanedustajiin tulisi kieltää	,301	,374
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat		,827
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta		,793
Suomen hallitus toimisi paremmin, jos sitä hoidettaisiin kuin yritystä		,800

¹0,30:a pienempiä latauksia ei näkyvissä

Rotaatiomenetelmä promax, normalisointi Kaiser

KMO ,768, Bartlettin testi < 0,001

Kokonaisselitysprosentti 53,6 %

N = 571

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2011

suoritetaan pakottaen pääkomponenttien lukumääräksi kolme, pääkomponenttiratkaisun selitysaste nousee 10,2 prosenttia. Ensimmäiseksi pääkomponentiksi muodostuu elitismi, joka sisältää asiantuntijoita ja yritysjohtajia käsittelevät häivedemokratiaväitteet sekä elitismimittarin muodostavan väitteen. Lisäksi kansanäänestyksiä käsittelevä populismimittarin väite saa pääkomponenttiin heikon negatiivisen latauksen. Väite latautuu kuitenkin positiivisesti ja huomattavasti voimakkaammin kolmanteen pääkomponenttiin. Toiseksi pääkomponentiksi muodostuu matala ulkoinen kansalaispätevyys, joka sisältää samat kaksi populismimittariin yhdistettyä väitettä kansanedustajien etääntymisestä ja poliitikkojen välinpitämättömyydestä kuin kolmen pääkomponentin ratkaisu vuonna 2007. Kolmanneksi pääkomponentiksi muodostuu populismi, joka sisältää kansanedustajien puhumista sekä kompromisseja käsittelevät häivedemokratiaväitteet sekä populismimittariin yhdistetyt väitteet etujärjestöistä ja kansanäänestyksistä. Kolmannen pääkomponentin sisällyttäminen analyysiin ei olennaisesti muuta analyysin tulkintaa, vaan häivedemokratiaväitteet yhdistyvät edelleen läheisemmin muihin asenneväittämiin kuin toisiinsa, ja pääkomponentit, joihin häivedemokratiaväitteet latautuvat, ovat edelleen tunnistettavissa elitismiksi ja populismiksi.

Taulukosta 14 nähdään, että toiseksi pääkomponentiksi vuonna 2011 muodostuu elitismi, johon latautuvat samat väitteet kuin vuoden 2007 analyysissa, sekä niiden lisäksi kansanedustajien puhumista käsittelevä häivedemokratiamuuttuja. Kansanedustajien puhumista, kompromissien tekemistä ja etujärjestöjä käsittelevät muuttujat latautuvat kuitenkin elitismipääkomponenttiin huomattavasti muita muuttujia heikommin, ja ne jätetään näin ollen huomioimatta elitismipääkomponentilla.

Vuoden 2015 aineistosta muodostuu kolme pääkomponenttia, joiden ominaisarvo on yli yksi.³ Ensimmäinen pääkomponentti selittää 31,4 prosenttia, toinen 17,1 prosenttia ja kolmas 11,3 prosenttia muuttujien kokonaisvaihtelusta, ja kokonaisselitysaste on 59,8 prosenttia. Taulukosta 15 nähdään, että ensimmäiseen pääkomponenttiin latautuvat kansanedustajien puhumista sekä kompromisseja käsittelevät häivedemokratiaväitteet ja populismimittariin liitetty etujärjestöjä koskeva väite. Lisäksi pääkomponenttiin latautuu elitismiin liitetty väite, jonka mukaan Suomen hallitus toimisi paremmin, jos sitä hoidettaisiin kuin yritystä. Elitismiä koskeva väite latautuu myös kolmanteen pääkomponenttiin, johon se tulkinnallisesti ja teoreettisilta lähtökohdiltaan soveltuu paremmin, ja väite huomioidaan näin ollen vain kolmannen pääkomponentin yhteydessä. Ensimmäiseen pääkomponenttiin ei vuoden 2015 aineistossa lataudu populismimittariin liitetystä väitteistä kuin etujärjestöjä koskeva väite, mutta siihen latautuvat populistiseen diskurssiin yhdistetyt häivedemokratiaväitteet. Pääkomponentin voidaan kuitenkin tunnistaa mittaavan populismiin yhdistettyjä asenteita, ja se nimetään näin ollen populismiksi.

Taulukosta 15 nähdään, että toiseen pääkomponenttiin latautuvat alun perin populismimittariin yhdistetyt väitteet, joiden mukaan kansanedustajat etäännyvät nopeasti tavallisten ihmisten ongelmista, poliitikot eivät välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä ja tärkeät yhteiskunnalliset kysymykset pitäisi entistä useammin päättää kansanäänestyksellä. Toinen pääkomponentti vaikuttaa sisältönsä puolesta mittaavan tyytymättömyyttä poliitikkojen ja instituutioiden responsiivisuutta kohtaan, ja pääkomponentti nimetään matalaksi ulkoiseksi kansalaispätevyudeksi. Kolmanteen pääkomponenttiin latautuvat edelleen häivedemokratiaväitteistä asiantuntijoita ja

³ Kolmannen pääkomponentin ominaisarvo 1,015 ylittää juuri määritellyn yhden suuruisen raja-arvon. Mikäli pääkomponenttiratkaisusta tehdään yhtäläinen vuosien 2007 ja 2011 ratkaisujen kanssa ja pääkomponenttien lukumääräksi pakotetaan kaksi, ensimmäiseksi pääkomponentiksi muodostuu populismi, joka sisältää kaikki populismimittariin yhdistetyt väitteet sekä kaksi populismiin yhdistettyä häivedemokratiaväitettä. Toinen pääkomponentti sisältää elitismimittariin yhdistetyn väitteen sekä kaksi elitismiin yhdistettyä häivedemokratiaväitettä. Pääkomponenttien lukumäärä ei näin olennaisesti muuta lopputulosta, vaan sekä kahden että kolmen pääkomponentin ratkaisussa aineistosta muodostuu häivedemokratiaväitteet sisältävät pääkomponentit, joiden tunnustetaan mittaavan populistisia ja elitistisiä asenteita.

yritysjohtajia päätöksentekijöinä käsittelevät muuttujat sekä elitismiin liitetty väite, joten pääkomponentti nimetään teoreettisten oletusten mukaisesti elitismiksi. Vaikka pääkomponentteja muodostuu vuoden 2015 aineistosta edellisistä vuosista poiketen kolme, tulokset vaikuttavat yhtenäisiltä edellisiin vuosiin verrattuna, sillä häivedemokratiaväitteet jakautuvat samalla tavalla kahtia kuin aiemmin. Lisäksi pääkomponentit, joihin häivedemokratiaväitteet latautuvat, ovat tunnistettavissa populismiksi ja elitismiksi, eikä uuteen matalaa ulkoista kansalaispätevyyttä mittaavaan pääkomponenttiin latautunut yhtään häivedemokratiaväitettä.

Taulukko 15. Muuttujien lataukset¹ populismia, matalaa ulkoista kansalaispätevyyttä ja elitismia kuvaaville pääkomponenteille vuonna 2015.

	Populismi	Matala ulkoinen kansalais- pätevyys	Elitismi
Kansanedustajat auttaisivat maotamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi	,726		
Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä	,792		
Poliitikot eivät välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä		,857	
Kansanedustajamme etääntyvät nopeasti tavallisten ihmisten mielipiteistä		,855	
Tärkeät yhteiskunnalliset kysymykset pitäisi entistä useammin päättää kansanäänestyksellä		,468	
Etujärjestöjen suorat kontaktit kansanedustajiin tulisi kieltää	,636		
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat			,853
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos pätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta			,738
Suomen hallitus toimisi paremmin, jos sitä hoidettaisiin kuin yritystä	,522		,500

¹0,30:a pienempiä latauksia ei näkyvissä

Rotaatiomenetelmä promax, normalisointi Kaiser

KMO ,729, Bartlettin testi < 0,001

Kokonaisselitysprosentti 59,8 %

N = 439

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2015

Populismia ja elitismia kartoittavien pääkomponenttianalyysien tulokset vaikuttavat sisällöltään, soveltuvuudeltaan ja kokonaisselitysasteeltaan yhtenäisiltä. Jokaisessa aineistossa on tunnistettavissa populismia ja elitismia mittaavat pääkomponentit, joihin häivedemokratiamuuttujat latautuvat teoreettisten taustaoletusten mukaisesti, vaikka vuoden 2007 ja 2011 aineistoista muodostuukin kaksi pääkomponenttia ja vuoden 2015

aineistosta kolme pääkomponenttia. Häivedemokratiaväitteet jakautuvat jokaisessa aineistossa kahtia samalla tavalla kuin osion 4.2. pääkomponenttianalyysissä tutkiessa häivedemokratiamittarin yhtenäisyyttä, ja häivedemokratiamittarin ulottuvuudet liittyvät jokaisena vuonna kiinteämmin muihin asenneväittämiin kuin toisiinsa. Asiantuntija- ja yritysjohtajapäätöksentekoa mittaavat häivedemokratiaväitteet yhdistyvät jokaisena vuonna selkeästi elitismiin liitettyyn väitteeseen ja kansanedustajien puhumista sekä kompromisseja mittaavat häivedemokratiaväitteet populismiin liitettyihin väitteisiin.

Pääkomponenttianalyysin tulosten perusteella vaikuttaa, että häivedemokratiamittari mittaa muita asenteita kuin Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002) alkuperäistutkimuksessa esitetään. Sen sijaan että häivedemokratiamittari mittaisi häivedemokratiaksi kutsuttavaa ilmiötä, mittari yhdistää pikemminkin populismiin ja elitismiin liittyviä asenteita, jotka eivät analyysin tulosten perusteella näytä liittyvän toisiinsa. Hibbingin ja Theiss-Morsen mittaustapa vaikuttaa näin ollen puutteelliselta, eikä mittari käytännössä mittaa ilmiötä, jota sen on esitetty mittaavan. Mittari tavoittaa sen sijaan pienen osan populismiin ja elitismiin kuuluvista asenteista, mutta ei mittaa näitäkään ilmiöitä kokonaan. Häivedemokratiamittari ei näin tavoita vastaajien asenteita riittävän tarkasti ja monipuolisesti, vaan osa taustalla vallitsevista asenteista jää huomioimatta.

Viimeisenä suoritetaan reliabiliteettianalyysi muodostuneille pääkomponenteille. Reliabiliteettianalyysi suoritetaan sekä populismi- että elitismipääkomponentille jättäen pois pääkomponentteihin heikosti latautuneet muuttujat samoilla ehdoilla kuin pääkomponenttianalyysin yhteydessä esitettiin. Taulukossa 16 esitetään reliabiliteettianalyysin tulokset ja vertailun vuoksi esitetään myös aiemman pelkkiä häivedemokratiamuuttujia koskevan reliabiliteettianalyysin tulokset, jotta nähdään, paraneeko mittareiden luotettavuus muuttujia lisätessä. Taulukon 16 pääkomponenteista verrataan keskenään elitismipääkomponenttia sekä asiantuntijapäätöksentekoa esittävää pääkomponenttia, sillä molempiin kuuluu kaksi samaa häivedemokratiamuuttujaa, ja elitismipääkomponenttiin on näiden ohella lisätty yksi elitistiseen diskurssiin liittyvä muuttuja. Populismipääkomponenttia verrataan epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan esittävään pääkomponenttiin, sillä molempiin kuuluu kaksi samaa häivedemokratiamuuttujaa, ja populismipääkomponenttiin on lisäksi sisällytetty vuosina 2007 ja 2011 kolme ja vuonna 2015 yksi populistista diskurssia mittaava muuttuja.

Taulukosta 16 havaitaan, että populismia ja elitismia edustavien pääkomponenttien sisäistä konsistenssia voidaan pitää riittävänä kaikissa muissa tapauksissa paitsi elitismin osalta vuonna 2015, jolloin Cronbachin alfan arvo jää hyväksyttävän 0,6

suuruisen raja-arvon alle. Verratessa kunkin vuoden sisällä elitismipääkomponentin konsistenssia asiantuntijapäätöksentekoa esittävän pääkomponentin konsistenssiin, havaitaan, että Cronbachin alfan arvo on kasvanut ja mittarin luotettavuus on parantunut huomattavasti kaikkina muina vuosina paitsi vuonna 2015. Esimerkiksi vuonna 2011 yhden elitismiä mittaavan muuttujan lisääminen analyysiin kasvattaa Cronbachin alfan arvon 0,620:sta arvoon 0,745. Häivedemokratian asiantuntijapäätöksentekoa koskevien muuttujien lisäksi ilmiöön vaikuttaa kuuluvan muitakin asenteita.

Taulukko 16. Pääkomponenttien ja koko häivedemokratiamittarin sisäinen konsistenssi.

	2007	2011	2015
Elitismi	,803 ¹	,745 ²	,544 ³
Populismi	,693 ⁴	,723 ⁵	,627 ⁶
Asiantuntijapäätöksenteko	,712 ⁷	,620 ⁸	,547 ⁹
Epäluottamus politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan	,555 ¹⁰	,640 ¹¹	,627 ¹²
Koko häivedemokratiamittari	,668 ¹³	,644 ¹⁴	,475 ¹⁵

¹ n = 810, ² n = 631, ³ n = 537, ⁴ n = 908, ⁵ n = 710, ⁶ n = 525, ⁷ n = 868, ⁸ n = 688, ⁹ n = 1399, ¹⁰ n = 920, ¹¹ n = 721, ¹² n = 592, ¹³ n = 816, ¹⁴ n = 656, ¹⁵ n = 546

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Verratessa populismipääkomponenttia epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavaan pääkomponenttiin havaitaan, että mittarin luotettavuus on myös parantunut huomattavasti, kun epäluottamuspääkomponenttiin sisältyvien häivedemokratiamuuttujien rinnalle on lisätty populismiin liittyviä muuttujia. Ainoa poikkeus on vuosi 2015, jolloin konsistenssi pysyy ennallaan. Analyysiin häivedemokratiamuuttujien rinnalle lisätyt populistista diskurssia edustavat muuttujat näyttävät mittaavan samansuuntaista ilmiötä kuin kaksi alkuperäistä häivedemokratiamuuttujaa. Tästäkin voidaan päätellä, etteivät alkuperäiset häivedemokratiamuuttujat tavoita koko taustalla vallitsevaa ilmiötä.

Reliabiliteettianalyysi vahvistaa pääkomponenttianalyysissa saadun tuloksen, jonka mukaan häivedemokratiamuuttujat jakautuvat kahteen ulottuvuuteen, jotka liittyvät kiinteämmin muihin asenneväitteisiin kuin toisiinsa. Populismi- ja elitismipääkomponenttien sisäiset konsistenssit ovat jokaisena vuonna korkeammat kuin kaikki häivedemokratiaväitteet sisältävän häivedemokratiamittarin sisäinen konsistenssi. Tämä tarkoittaa, että häivedemokratiaväitteet onnistuvat kahteen osaan jaettuina ja populismia ja elitismiä mittaaviin mittareihin yhdistettyinä mittaamaan taustalla vallitsevia ilmiöitä luotettavammin kuin yhteen häivedemokratiamittariin yhdistettyinä.

Elitismiä ja asiantuntijapäätöksentekoa koskevat ulottuvuudet eivät vaikuta hahmottuneen vastaajille samalla tavalla vuonna 2015 kuin aikaisempina vuosina, sillä

ulottuvuuksien konsistenssit ovat huomattavasti matalammat kuin aiempina vuosina. Elitismiä mittaavan pääkomponentin matala konsistenssi vuonna 2015 ja jopa vähäinen konsistenssin laskeminen verrattuna saman vuoden asiantuntijapäätöksentekoa mittaavaan pääkomponenttiin voi selittyä osittain käytettävissä olevan aineiston rakenteella. Vuonna 2015 elitismiä mittaavat kaksi häivedemokratiamittarin väitettä, jotka muodostavat yksinään asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan komponentin, on esitetty eduskuntavaalitutkimuksen haastatteluosiossa. Elitismiä mittaavaan pääkomponenttiin kolmantena muuttujana latautunut väite Suomen hallituksen yritysmäisestä hoitamisesta on sen sijaan esitetty vasta haastattelun jälkeen lähetetyssä perävaunulomakkeessa, johon vastanneiden määrä on matalampi kuin haastatteluosioon vastanneiden. Tämä rajaa joukon alkuperäisestä pienemmäksi ja voi vääristää tuloksia.

Toisaalta myöskään populismia mittaavan ulottuvuuden sisäinen konsistenssi ei ole vuonna 2015 parantunut verrattuna epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavan pääkomponentin sisäiseen konsistenssiin. Jos reliabiliteettianalyysi suoritettaisiin kuitenkin vuonna 2015 samoille kahdelle häivedemokratiamuuttujalle ja kolmelle populismimittarin muuttujalle kuin vuosina 2007 ja 2011 populismipääkomponentin yhteydessä, Cronbachin alfan arvo nousisi arvosta 0,627 arvoon 0,714, ja olisi näin huomattavasti vuoden 2015 epäluottamusta mittaavan pääkomponentin sisäistä konsistenssia korkeampi ja vastaavasti samalla tasolla muiden vuosien populismipääkomponenttien sisäisten konsistenssien kanssa. Vuoden 2015 aineistossa muodostui pääkomponenttianalyysissa kolme pääkomponenttia, mikä vähentää häivedemokratiamuuttujiin latautuvien populismimittarin muuttujien määrää. Reliabiliteettianalyysin perusteella kuitenkin vaikuttaa, että populismiin yhdistetyt häivedemokratiaväitteet ja populismimittarin väitteet mittaavat samaa ilmiötä, sillä populismiväitteiden sisällyttäminen häivedemokratiaväitteiden rinnalle parantaa mittarin luotettavuutta. Tästä voidaan päätellä, että häivedemokratiamittari mittaa jatkuvasti enemmän populismiin kuin häivedemokratiaksi kutsuttavaan ilmiöön liittyviä piirteitä.

Yllä esitettyjen tulosten valossa kolmas tutkimushypoteesi, jonka mukaan häivedemokratiamittari korreloi populismia ja elitismiä mittaavien mittareiden kanssa hyväksytään. Häivedemokratiaväitteet jakautuvat kahtia ja yhdistyvät enemmän populismia ja elitismiä mittaaviin asenneväittämiin kuin toisiinsa, ja häivedemokratiaväitteet korreloivat populismiin ja elitismiin liittyvien muuttujien kanssa siten, että muodostuvien pääkomponenttien voidaan tunnistaa ilmentävän populismia ja elitismiä. Lisäksi pääkomponentit muodostavien muuttujien sisäiset konsistenssit ovat

vuoden 2015 elitismipääkomponentin poikkeamaa lukuun ottamatta hyvät ja jokaisena vuonna koko häivedemokratiamittarin sisäistä konsistenssia korkeammat.

4.4. Häivedemokratian kannatukseen vaikuttavat tekijät

Tutkielman osiossa 4.2. ja 4.3. havaittiin, että häivedemokratiamittari ei mittaa vain yhtä ulottuvuutta, vaan se jakautuu kahteen osaan, joista toinen mittaa epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan ja yhdistyy populistiseen diskurssiin, ja toinen mittaa asiantuntijapäätöksenteon kannatusta ja yhdistyy elitistiseen diskurssiin. Tämän vuoksi on tärkeä tutkia, vaikuttavatko samat tekijät kummankin ulottuvuuden kannatukseen, vai eroavatko eri ulottuvuuksien kannattajat profiililtaan toisistaan. Näin voidaan entistä tarkemmin arvioida, mitä häivedemokratiamittarin ulottuvuudet mittaavat, ja mikä saa henkilöt kannattamaan kumpaakin ulottuvuuksista. Vertailun vuoksi aluksi tutkitaan, mitkä tekijät selittävät koko häivedemokratiamittarin kannatusta. Tämän jälkeen tarkastellaan, mitkä tekijät vaikuttavat häivedemokratian epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan kuvaavan ulottuvuuden ja asiantuntijapäätöksenteon kannatusta kuvaavan ulottuvuuden kannatukseen. Lopuksi yksittäisten ulottuvuuksien kannatusta selittäviä tekijöitä verrataan sekä keskenään että koko häivedemokratian kannatusta selittäviin tekijöihin.

4.4.1. Koko häivedemokratiamittarin kannatusta selittävät tekijät

Häivedemokratian kannatukseen vaikuttavien tekijöiden tarkastelemiseksi suoritetaan binäärinen logistinen regressioanalyysi. Analyysissä häivedemokratian kannattajia eli henkilöitä, jotka kannattavat kaikkia kolmea häivedemokratiapiirrettä, verrataan henkilöihin, jotka eivät kannata häivedemokratiaa eli jotka kannattavat korkeintaan kahta häivedemokratiapiirrettä. Analyysin avulla pyritään löytämään tekijöitä, jotka selittävät vaihtelua häivedemokratian kannatuksessa säännönmukaisesti vuodesta riippumatta. Lisäksi tarkastelun kohteena on, vaikuttavatko poliittisen ja taloudellisen toimintaympäristön muutokset häivedemokratian kannatukseen, vai onko se näistä ilmiönä irrallinen.

Vuoden 2007 osalta analyysi tehdään tässä tutkielmassa samalla aineistolla, jota Bengtsson ym. (2009) ovat käyttäneet tutkimuksessaan, joten tulokset ovat lähes identtiset heidän tutkimuksensa regressioanalyysin tulosten kanssa. Analyysi suoritetaan kuitenkin vuoden 2007 aineistolla sen sijaan, että käytettäisiin Bengtssonin

ym. tutkimusta valmiina vertailukohtana, koska analyysiin lisätään mukaan muuttujia, joita ei Bengtssonin ym. tutkimuksessa ole mukana. Näin kaikkien kolmen tutkimusvuoden analyysit on suoritettu samalla tavalla ja samoilla muuttujilla, ja tulokset ovat paremmin keskenään verrattavissa.

Regressioanalyysissa rakennetaan kolme mallia henkilön häivedemokratian kannatukseen vaikuttavista tekijöistä. Ensimmäisessä mallissa ovat mukana kontrollimuuttujina henkilön sosiodemografiset taustatekijät (sukupuoli, ikäluokka ja koulutus). Toisessa mallissa mukaan otetaan lisäksi henkilön poliittisia asenteita selittävät muuttujat (kiinnostuneisuus politiikasta, sisäinen kansalaispätevyys, ulkoinen kansalaispätevyys, poliittinen tietotaso, puoluesamaistuminen, poliittinen ideologia, suoran demokratian kannatus ja tyytyväisyys demokratian toimivuuteen). Kolmannessa mallissa otetaan mukaan lisäksi muuttujia, joka tarkastelee, äänestikö henkilö tutkimusvuoden eduskuntavaaleissa perussuomalaisia sekä henkilön arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta, tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen ja tyytyväisyys omaan elämään. Selittävien muuttujien tarkempi operationalisointi, koodaus ja muuttujien jakaumat esitetään liitteissä 4–18. Lyhyesti esitettynä muuttujat on koodattu siten, että muuttujan suurimman arvon saa luokka, jonka aiempien häivedemokratiatutkimusten pohjalta odotetaan lisäävän häivedemokratian kannatusta (vrt. taulukko 1). Referenssikategoriaksi, johon muita suuremman arvon saaneita, häivedemokratian kannatusta aiemmin selittäneitä luokkia regressioanalyysissa verrataan, on valittu muuttujan pienimmän arvon saanut luokka.

Aineistojen koko ja havaintojen määrä logistisen regressioanalyysin suorittamiseen todetaan riittäväksi. Vuoden 2007 aineistossa jätetään kuitenkin tutkimatta perussuomalaisten äänestämisen vaikutus häivedemokratian kannatukseen, ja muuttuja otetaan mukaan vasta vuoden 2011 aineiston yhteydessä, jolloin perussuomalaisten kannatus eduskuntavaaleissa on noussut merkittävästi vuoteen 2007 verrattuna, ja tällöin myös aineistossa on enemmän havaintoja. Vuoden 2007 aineistoon regressioanalyysiin jäisi rajauksen jälkeen vain 15 henkilöä, jotka ovat äänestäneet perussuomalaisia ja sen sijaan 525 henkilöä, jotka eivät ole äänestäneet perussuomalaisia, joten ryhmien välinen vertailu ei tuottaisi luotettavia tuloksia.

Lisäksi regressioanalyysia varten yhdistetään ikäluokkamuuttujan 18–24- ja 25–34-vuotiaiden luokat 18–34-vuotiaiden nuorten aikuisten yhteiseksi luokaksi. Regressioanalyysissa tarkastelu rajautuu vain eduskuntavaalitutkimuksen haastatteluosuuden jälkeen lähetetyn perävaunulomakkeen palauttaneisiin henkilöihin, koska häivedemokratiakysymykset on esitetty vuoden 2015 asiantuntijapäätöksentekoa

koskevia kysymyksiä lukuun ottamatta perävaunussa. Ikäluokkamuuttuja on jo lähtökohtaisesti hieman vino (liite 5) ja vanhemmat ikäluokat ovat yliedustettuina, mutta regressioanalyysissä ikäluokka vinoutuu entisestään ja 18–24-vuotiaiden osuus aineistossa typtyy huomattavasti vanhempia ikäluokkia pienemmäksi. Koska nuorin ikäluokka on vertailuluokkana analyysissä, yhdistetään se 25–34-vuotiaiden luokkaan, jolloin nuorimmasta ikäluokasta tulee lähemmäksi saman suuruinen muiden ikäluokkien kanssa. Tällöin riski siihen vähenee, että vertailu pohjautuisi ominaisuuksiltaan tietynlaiseen pieneen ryhmään, joka vaikuttaisi lopputulokseen.

Ennen regressioanalyysien suorittamista tarkastetaan selittävien muuttujien kollineaarisuus. Pienimmän toleranssin arvo on vuonna 2007 0,808, vuonna 2011 0,802 ja vuonna 2015 0,768. Suurin VIF-arvo on vuonna 2007 1,238, vuonna 2011 1,247 ja vuonna 2015 1,302, eli malleissa ei esiinny merkittävää multikollineaarisuutta. Regressioanalyysissä rakennetaan kolme mallia kolmen eri vuoden aineistoista ja analyysin tulosten läpikäyminen aloitetaan vuoden 2007 aineistosta edeten vuoden 2011 ja lopuksi vuoden 2015 aineistoon. Tulkinta aloitetaan ensimmäisestä mallista, josta edetään toiseen ja kolmanteen malliin. Tämän jälkeen tulkitaan mallien selitysasetta, ja viimeisenä vertaillaan eri vuosien tuloksia keskenään.

Ensimmäisessä mallissa häivedemokratian kannatusta selitetään pelkillä sosiodemografisilla taustatekijöillä ja taulukosta 17 havaitaan, että vuonna 2007 naiset kannattavat häivedemokratiaa lähes 1,5 kertaa todennäköisemmin kuin miehet. Keskitasoisesti ja matalasti kouluttautuneet kannattavat häivedemokratiaa korkeasti kouluttautuneita todennäköisemmin, mutta ikä ei vaikuta tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian kannatukseen. Toisessa mallissa häivedemokratian kannatuksen selittäjiksi tuodaan sosiodemografisten taustatekijöiden lisäksi poliittisia asenteita mittaavia muuttujia, jolloin sukupuolen ja koulutustason selitysvaikutus heikkenee ja niiden tilastollinen merkitsevyys häivedemokratian kannatuksen selittäjinä katoaa.

Taulukosta 17 nähdään, että poliittisista asenteista häivedemokratian kannatusta selittää erityisesti matala ulkoinen kansalaispätevyys. Jos henkilö ei pidä instituutioita ja auktoriteetteja responsiivisina kansalaisten vaikutusyrityksille, on hänellä yli kolminkertainen todennäköisyys kannattaa häivedemokratiaa verrattuna henkilöihin, jotka pitävät instituutioita ja auktoriteetteja responsiivisina. Lisäksi häivedemokratian kannatuksen todennäköisyyttä lisää matala poliittinen tietotaso, poliittiseen oikeistoon samaistuminen ja tyytymättömyys demokratian toimivuuteen. Sen sijaan kiinnostuneisuus politiikasta, sisäinen kansalaispätevyys eli arvio omasta poliittisesta ymmärryksestä ja vaikutuskyvystä, puoluesamaistuminen ja suoran demokratian

kannatus eivät vaikuta tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian kannatukseen. Kolmannessa mallissa analyysiin tuodaan selittäviksi tekijöiksi vielä taloudellista ja yleistä tyytyväisyyttä mittaavat muuttujat, mutta ne eivät tilastollisesti merkitsevästi lisää häivedemokratian kannatusta.

Taulukko 17. Häivedemokratian kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2007. Logistinen regressio.

	Häivedemokratian kannatus		
	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Sukupuoli (ref. mies)			
Nainen	1,479*	1,370	1,306
Ikäluokka (ref. 18–34)			
35–44	1,144	1,036	,983
45–54	1,007	,847	,844
55–64	1,256	1,188	1,263
65–	,942	,973	1,064
Koulutustaso (ref. korkea)			
Keskitasoinen	1,789*	1,381	1,289
Matala	2,335***	1,529	1,442
Politiikasta kiinnostuneisuus (ref. kiinnostunut)			
Ei kiinnostunut		1,274	1,309
Sisäinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		1,261	1,260
Ulkoinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		3,082***	2,947***
Poliittinen tietotaso (ref. korkea)			
Matala		2,144**	2,032*
Puoluesamaistuminen (ref. samaistuu)			
Ei samaistu		1,395	1,414
Poliittinen ideologia (ref. vasemmisto)			
Keskusta		1,384	1,443
Oikeisto		2,860***	3,139***
Suoran demokratian kannatus (ref. ei kannata)			
Kannattaa		1,452	1,399
Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön		2,220***	2,019**
Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta (ref. parempi)			
Samanlainen			1,301
Huonompi			1,706
Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			1,247
Tyytyväisyys elämään (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			1,329
Vakio	,152***	,021***	,017***
Nagelkerke R ²	,039	,215	,225
N	623	623	623

Exp(B) -riskikerroin ilmoitettuna. Tilastollinen merkitsevyystaso * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$
Lähdeaineisto: Eduskuntavallitutkimus 2007

Mallien selitysasteita vertaillen taulukosta 17 havaitaan, että merkittävin parannus selitysasteessa tapahtuu, kun analyysiin lisätään poliittisia asenteita mittaavat muuttujat.

Pelkät sosiodemografiset tekijät sisältävän mallin selitysaste on vain 3,9 prosenttia kun taas sosiodemografiset tekijät ja poliittiset asenteet sisältävän mallin selitysaste on 21,5 prosenttia. Kaikki mallit ovat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$), mutta kolmannessa vaiheessa poliittis-taloudellista tilannetta kartoittavien muuttujien lisääminen analyysiin ei enää paranna selitysvoimaa verrattuna toiseen malliin ($p \approx 0,287$), joten toista mallia voidaan pitää sopivimpana.

Taulukosta 18 havaitaan, että vuonna 2011 häivedemokratian kannatusta ei ensimmäisessä mallissa selitä sosiodemografisista taustatekijöistä kuin matala koulutustaso, ja matalasti kouluttautuneilla on lähes kolminkertainen todennäköisyys kannattaa häivedemokratiaa korkeasti kouluttautuneisiin verrattuna. Toisin kuin vuonna 2007 sukupuoli ei selitä tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian kannatusta. Poliittisten asenteiden lisääminen analyysiin toisessa mallissa pienentää koulutustason merkitystä häivedemokratian kannatuksen selittäjänä, sillä matalasti kouluttautuneet kannattavat häivedemokratiaa enää 2,5 kertaa todennäköisemmin kuin korkeasti koulutetut, mutta koulutustaso pysyy edelleen tilastollisesti merkitsevässä selittäjänä.

Poliittisista asenteista vuonna 2011 häivedemokratian kannatuksen todennäköisyyttä kasvattaa vuoden 2007 tavoin matala ulkoinen kansalaispätevyys ja erityisesti poliittiseen oikeistoon samaistuminen. Taulukosta 18 nähdään, että oikeistoon samaistuvien todennäköisyys kannattaa häivedemokratiaa on lähes viisinkertainen ja myös poliittiseen keskustaan samaistuvien todennäköisyys kannattaa häivedemokratiaa on lähes kolminkertainen vasemmistoon samaistuviin verrattuna. Toisin kuin vuonna 2007 matala poliittinen tietotaso ja tyytymättömyys demokratian toimivuuteen eivät vaikuta tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian kannatukseen vuonna 2011.

Kolmannessa vaiheessa analyysiin lisätään perussuomalaisten äänestämisen ja taloudellisen tilanteen arvion ja yleisen tyytyväisyyden vaikutus, mutta taulukosta 18 havaitaan, että mikään muuttujista ei tilastollisesti merkitsevästi vaikuta häivedemokratian kannatukseen. Jos riskikerroin olisi tasan yksi, eroa häivedemokratian kannatuksessa ei olisi muuttujan luokkien välillä lainkaan. Riskikertoimista havaitaan, että perussuomalaisia äänestäneillä tämä riskisuhde on 1,04, eli käytännössä perussuomalaisten äänestäjät eivät kannata muiden puolueiden äänestäjiä todennäköisemmin häivedemokratiaa. Taloudellista tilannetta mittaavat muuttujat eivät myöskään vaikuta tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian kannatukseen.

Mallien selitysasteita vertaillen taulukosta 18 havaitaan, että myös vuonna 2011 poliittisten asenteiden lisääminen analyysiin parantaa merkittävimmin mallin

selityksastetta nostaen sen 6,0 prosentista 15,6 prosenttiin. Sen sijaan kolmannessa vaiheessa lisättävät muuttujat nostavat selityksastetta enää 0,5 prosenttiyksikköä. Vuoden 2007 tavoin kaikki mallit ovat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$), mutta kolmannessa vaiheessa lisätyt muuttujat eivät paranna mallin selitysvoimaa toiseen malliin verrattuna ($p \approx 0,909$), joten toista mallia voidaan jälleen pitää sopivimpana.

Taulukko 18. Häivedemokratian kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2011. Logistinen regressio.

	Häivedemokratian kannatus		
	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Sukupuoli (ref. mies)			
Nainen	1,081	,929	,946
Ikäluokka (ref. 18–34)			
35–44	1,442	1,353	1,286
45–54	,457	,368	,361
55–64	1,357	1,462	1,413
65–	1,462	1,224	1,216
Koulutustaso (ref. korkea)			
Keskitasoinen	2,032	1,771	1,783
Matala	2,896**	2,471*	2,459*
Politiikasta kiinnostuneisuus (ref. kiinnostunut)			
Ei kiinnostunut		1,401	1,394
Sisäinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		1,424	1,400
Ulkoinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		2,066*	2,075*
Poliittinen tietotaso (ref. korkea)			
Matala		1,478	1,471
Puoluesamaistuminen (ref. samaistuu)			
Ei samaistu		,712	,708
Poliittinen ideologia (ref. vasemmisto)			
Keskusta		2,898*	2,954*
Oikeisto		4,836***	4,842***
Suoran demokratian kannatus (ref. ei kannata)			
Kannattaa		1,396	1,441
Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön		1,788	1,850
Perussuomalaisten äänestäminen (ref. ei äänestänyt PS)			
Äänesti perussuomalaisia			1,060
Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta (ref. parempi)			
Samanlainen			1,040
Huonompi			,841
Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			,800
Tyytyväisyys elämään (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			1,587
Vakio	,060***	,009***	,009***
Nagelkerke R ²	,060	,156	,161
N	498	498	498

Exp(B) -riskikerroin ilmoitettuna. Tilastollinen merkitsevyystaso * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2011

Taulukosta 19 nähdään, että vuonna 2015 sosiodemografisista taustatekijöistä häivedemokratian kannatusta vähentää tilastollisesti merkitsevästi kuuluminen 45–54- ja 65-vuotiaiden ikäluokkiin sekä kannatusta lisää tilastollisesti merkitsevästi matala koulutustaso. Kuten aiempien vuosien kohdalla myös vuonna 2015 matala koulutustaso lisää todennäköisyyttä kannattaa häivedemokratiaa korkeasti kouluttautuneisiin verrattuna.

Taulukko 19. Häivedemokratian kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2015. Logistinen regressio.

	Häivedemokratian kannatus		
	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Sukupuoli (ref. mies)			
Nainen	,843	,787	,763
Ikäluokka (ref. 18–34)			
35–44	,910	,881	,946
45–54	,141*	,117**	,111**
55–64	,671	,523	,598
65–	,432*	,365*	,487
Koulutustaso (ref. korkea)			
Keskitasoinen	,990	,707	,640
Matala	2,501**	2,020*	1,611
Politiikasta kiinnostuneisuus (ref. kiinnostunut)			
Ei kiinnostunut		1,118	1,224
Sisäinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		,765	,800
Ulkoinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		1,821	1,695
Poliittinen tietotaso (ref. korkea)			
Matala		,964	,847
Puoluesamaistuminen (ref. samaistuu)			
Ei samaistu		1,112	1,101
Poliittinen ideologia (ref. vasemmisto)			
Keskusta		1,052	1,053
Oikeisto		2,076	2,167
Suoran demokratian kannatus (ref. ei kannata)			
Kannattaa		1,275	1,185
Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön		3,070***	2,772**
Perussuomalaisten äänestäminen (ref. ei äänestänyt PS)			
Äänesti perussuomalaisia			1,741
Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta (ref. parempi)			
Samanlainen			,504
Huonompi			,868
Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			2,203*
Tyytyväisyys elämään (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			,760
Vakio	,230***	,106***	,092***
Nagelkerke R ²	,088	,171	,205
N	413	413	413

Exp(B) -riskikerroin ilmoitettuna. Tilastollinen merkitsevyystaso * p ≤ 0,05, ** p ≤ 0,01, *** p ≤ 0,001
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2015

Taulukon 19 toisesta mallista havaitaan, että poliittisten asenteiden lisääminen analyysiin jopa entisestään vähentää 45–54-vuotiaiden häivedemokratian kannatusta. Poliittisten asenteiden lisääminen analyysiin ei poista myöskään yli 65-vuotiaiden ikäluokkaan kuulumisen tai matalan koulutustason merkitystä, vaan molemmat tekijät vaikuttavat edelleen tilastollisesti merkitsevästi kuten ensimmäisessä mallissa. Poliittisista asenteista häivedemokratian kannatukseen vaikuttaa tilastollisesti merkitsevästi vain tyytyväisyys demokratian toimivuuteen, ja demokratian toimivuuteen tyytymättömät kannattavat häivedemokratiaa kolme kertaa todennäköisemmin kuin demokratian toimivuuteen tyytyväiset.

Kolmannessa vaiheessa analyysiin lisätyistä muuttujista aiemmista vuosista poiketen tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen selittää tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian kannatusta, ja omaan taloudelliseen tilanteeseensa tyytymättömillä on tyytyväisiin verrattuna hieman yli kaksinkertainen todennäköisyys kannattaa häivedemokratiaa. Muut kolmannessa vaiheessa lisätyt muuttujat – perussuomalaisten äänestäminen, arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta ja tyytyväisyys omaan elämään – eivät sen sijaan tilastollisesti merkitsevästi vaikuta häivedemokratian kannatukseen.

Vertaillen mallien selitysasteita taulukon 19 perusteella havaitaan, että poliittisten asenteiden lisääminen parantaa jälleen mallin selitysvoimaa merkittävimmin, mutta aiemmista vuosista poiketen myös kolmannen vaiheen muuttujien lisääminen analyysiin nostaa selitystasetta useamman prosenttiyksikön verran 17,1 prosentista 20,5 prosenttiin. Kaikki kolme mallia ovat edellisten vuosien tavoin tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$), mutta kolmannen vaiheen muuttujien lisääminen ei tilastollisesti merkitsevästi paranna mallin selitysvoimaa toiseen vaiheeseen verrattuna ($p \approx 0,107$).

4.4.2. Mallien keskinäinen vertailu

Verratessa taulukoita 17, 18 ja 19 keskenään havaitaan, että häivedemokratian kannatusta selittää jokaisena vuonna parhaiten toinen malli, jossa ovat mukana sosiodemografiset taustatekijät ja poliittiset asenteet. Kun jokaisen vuoden toista mallia verrataan keskenään, havaitaan, ettei yksikään häivedemokratian kannatusta selittävä tekijä ole tilastollisesti merkitsevä jokaisena vuonna. Vuonna 2007 ja 2011 häivedemokratian kannatusta yhdistää toisen mallin mukaan matala ulkoinen kansalaispätevyys ja samaistuminen poliittiseen oikeistoon, vuonna 2007 ja 2015 tyytymättömyys demokratian toimivuuteen ja vuonna 2011 ja 2015 matala koulutustaso.

Kun tarkastelu laajennetaan kaikkiin malleihin yhtä aikaa, vain matala koulutustaso selittää häivedemokratian kannatusta tilastollisesti merkitsevästi jokaisena vuonna.

Ikä ei tässä tutkielmassa selkeästi noussut häivedemokratian kannatusta selittäväksi tekijäksi, joskin vuonna 2015 erityisesti 45–54-vuotiaat ja lisäksi yli 65-vuotiaat näyttävät tilastollisesti merkitsevästi kannattavan häivedemokratiaa nuorinta ikäluokkaa vähemmän. Epäilyksiä tulosten luotettavuudesta ja iän todellisesta merkitsevyydestä herättää se, että 45–54-vuotiaiden osalta kyseessä on vuonna 2015 lukumäärältään muuttujan vähiten havaintoja saanut luokka. Kyseessä lienee tilastollinen vääristymä, sillä samanlainen poikkeama iän vaikutuksessa häivedemokratian kannatukseen havaitaan taulukosta 18 vuoden 2011 aineiston osalta, jolloin 45–54-vuotiaat näyttävät myös kannattavan huomattavasti muita ikäluokkia vähemmän häivedemokratiaa. Myös tällöin kyseessä on lukumäärältään muuttujan pienin luokka, joskaan ero ei ole yhtä suuri muihin luokkiin verrattuna kuin vuonna 2015. Sen sijaan suurta poikkeamaa eri ikäluokkien välillä häivedemokratian kannatuksessa ei esiinny vuonna 2007, kun muuttujan eri luokissa on tasaisemmin havaintoja.

Yksi vaihtoehto on, että vuonna 2011 ja erityisesti vuonna 2015 on jokin syy, miksi 45–54-vuotiaat kannattavat häivedemokratiaa huomattavasti vähemmän kuin nuorin ikäluokka. Edellä esitetty teoria tilastollisesta vääristymästä vaikuttaa kuitenkin todenmukaisemmalta, sillä tarkasteltaessa iän vaikutusta vuonna 2015 lukuun ottamatta 45–54-vuotiaiden ikäluokkaa, havaitaan, että mitä vanhempi ikäluokka on kyseessä, sitä pienempi todennäköisyys heillä on kannattaa häivedemokratiaa. Todennäköisyys olla kannattamatta häivedemokratiaa näyttäisi näin pienenevän iän kasvaessa.

Häivedemokratian kannatusta selittävien mallien selitysaste näyttää taulukoiden 17, 18 ja 19 perusteella olevan verrannollinen häivedemokratian kannatuksen määrään. Vuonna 2007 häivedemokratiaa kannatetaan kolmesta mukana olevasta vuodesta eniten, ja myös malli onnistuu tällöin parhaiten selittämään häivedemokratian kannatuksen vaihtelua. Vastaavasti vuonna 2011 häivedemokratiaa kannatetaan kaikista kolmesta vuodesta vähiten ja mallin selitysaste jää muita vuosia heikommaksi. Sen sijaan vuonna 2015 häivedemokratian kannatus on lisääntynyt vuodesta 2011 ja myös malli onnistuu selittämään edellistä vuotta isomman osuuden häivedemokratian kannatuksen vaihtelusta. Vuoden 2011 mallin heikkous näyttääkin kytkeytyvän ainakin osittain häivedemokratiaa kannattavien havaintojen pieneen määrään.

Analyysin perusteella neljäs tutkimushypoteesi hyväksytään. Häivedemokratian kannattajat eroavat Suomessa muusta väestöstä sosiodemografisilta tekijöiltään ja

poliittisilta asenteiltaan, ja häivedemokratian kannatusta Suomessa selittäneet tekijät ovat yhtäläisiä muualla maailmassa häivedemokratian kannatusta selittäneiden piirteiden kanssa. Keskeisenä tarkoituksena oli lisäksi tutkia häivedemokratian kannatuksen ajallista jatkuvuutta tutkimalla keskenään vertailukelpoisia aineistoja useamman vuoden ajalta samoja tutkimuskysymyksiä ja menetelmiä käyttäen. Kuten aiemmissa kansainvälisissä vertailuissa myöskään Suomessa ei noussut esiin yksiselitteisesti pysyviä, jokaisena tutkimuksen kohteena olevana vuonna voimassa olevia piirteitä, jotka selittäisivät häivedemokratian kannatusta. Tulosten perusteella vaikuttaa, että häivedemokratian kannatus kytkeytyy kuitenkin matalaan koulutustasoon, poliittisen oikeiston kannatukseen, tyytymättömyyteen demokratian toimivuutta kohtaan ja tunteeseen, etteivät instituutiot vastaa kansalaisten vaateisiin, mutta asenteet vaihtelevat hieman vuosittain.

Ajanjakson poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutokset eivät sen sijaan tilastollisesti merkitsevästi vaikuta häivedemokratian kannatukseen. Osittain poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutoksen vähäistä vaikutusta voitiin periaatteessa ennakoida jo osion 4.1. perusteella. Tällöin havaittiin, että häivedemokratian kannatus oli romahtanut vuodesta 2007 vuoteen 2011, vaikka hypoteesina oli, että talouskriisin puhkeamisen ja perussuomalaisten kannatuksen nousun tulisi vaikuttaa positiivisesti häivedemokratian kannatukseen. Häivedemokratian kannatuksen väheneminen ajanjaksona, jolloin sitä selittäväksi ennustetut tekijät lisääntyivät merkittävästi, antoi jo olettaa, ettei häivedemokratian ja poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutosten välillä ole yhteyttä.

Pientä viitettä häivedemokratian kannatuksen ja talouskriisin yhteydestä antaa tulos, jonka mukaan omaan taloudelliseen tilanteeseensa tyytymättömät kannattaisivat häivedemokratiaa hieman tyytyväisiä enemmän vuonna 2015. Yhteys ei kuitenkaan ollut muina vuosina tilastollisesti merkitsevä, ja mikään muu talouskriisiin liittyvistä muuttujista ei ollut yhdessäkään aineistossa tilastollisesti merkitsevä. Perussuomalaisten kannatus ei myöskään vaikuttanut tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian kannatukseen, ja viides tutkimushypoteesi perussuomalaisten kannatuksen ja häivedemokratian kannatuksen välisestä yhteydestä hylätään ja hyväksytään nollahypoteesi. Myös kuudes tutkimushypoteesi, jonka mukaan talouskriisi vaikuttaa häivedemokratian kannatukseen hylätään ja hyväksytään nolla hypoteesi. Poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutoksilla ja häivedemokratian kannatuksella ei tämän tutkielman perusteella vaikuta olevan yhteyttä. Tulosten perusteella vaikuttaa, että häivedemokratian kannatus ei kytkeydy hetkellisiin muutoksiin poliittis-taloudellisessa toimintaympäristössä vaan on seurausta pitkäjänteisemmistä poliittisista asenteista.

4.4.3. Häivedemokratian ulottuvuuksien kannatukseen vaikuttavat tekijät

Seuraavaksi tarkastellaan, vaikuttavatko samat tekijät häivedemokratiamittarin epäluottamus- ja asiantuntijaulottuvuuden kannatukseen, vai kannattaako eri ulottuvuuksia profiililtaan toisistaan poikkeavat henkilöt. Analyysissa rakennetaan osion 4.4.1. tavoin kolme mallia kannatukseen vaikuttavista tekijöistä. Selittävät muuttujat on koodattu samoin kuin osion 4.4.1. analyysin yhteydessä, ja perussuomalaisen äänestämistä käsittelevä muuttuja jätetään pois vuoden 2007 analyyseista, ja ikäluokka muuttujassa 18–24-vuotiaat yhdistetään 25–34-vuotiaiden luokkaan samalla periaatteella kuin edellisessä analyysissä. Selittävien muuttujien tarkempi operationalisointi, koodaus ja jakaumat ovat esillä liitteissä 4–18.

Osiossa 4.2. epäluottamusulottuvuuden kannattaja määriteltiin henkilöksi, joka hyväksyy väitteet ”Kansanedustajat auttaisivat maatamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi” ja ”Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä”. Asiantuntijapäätöksenteon kannattaja määriteltiin henkilöksi, joka hyväksyy joko molemmat tai vähintään toisen väitteistä ”Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat” ja ”Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta”. Epäluottamus- ja asiantuntijamuuttujien operationalisointi ja koodaus esitetään tarkemmin liitteissä 1–2.

Aineistojen koko ja havaintojen määrä logistisen regressioanalyysin suorittamiseen todetaan riittäväksi, ja ennen regressioanalyysia tarkastetaan selittävien muuttujien kollineaarisuus. Pienin toleranssin arvo vuoden 2007 analyyseissa on 0,800, vuoden 2011 analyyseissa 0,791 ja vuoden 2015 analyyseissa 0,770. Suurin VIF-arvo on vuoden 2007 analyyseissa 1,250, vuoden 2011 analyyseissa 1,264 ja vuoden 2015 analyyseissa 1,299. Malleissa ei näin esiinny merkittävää multikollineaarisuutta. Luettavuuden vuoksi epäluottamusulottuvuuden ja asiantuntijapäätöksenteon kannatukseen vaikuttavia tekijöitä kartoittavat regressiomallit ovat esillä liitetaulukoissa 19–24, ja alla esitellään analyysissa esiin nousseet keskeisimmät havainnot kannatuksen eroissa.

Epäluottamusulottuvuuden kannatusta selittää voimakkaimmin matala koulutustaso ja matala ulkoinen kansalaispätevyys, sillä nämä tekijät ovat tilastollisesti merkitseviä jokaisena vuonna. Henkilöt, jotka ovat matalasti kouluttautuneita tai joilla on matala

ulkoinen kansalaispätevyys tuntevat epäluottamusta poliitikkoja ja politiikkaa kohtaan yli kaksi kertaa todennäköisemmin kuin korkeasti kouluttautuneet tai henkilöt, joilla on korkea ulkoinen kansalaispätevyys. Epäluottamusulottuvuuden kannatuksen todennäköisyyttä kasvattaa kahtena vuonna myös matala poliittinen tietotaso, suoran demokratian kannatus, poliittiseen oikeistoon samaistuminen ja tyytymättömyys demokratian toimivuuteen. Lisäksi epäluottamusulottuvuuden kannatuksen todennäköisyyttä lisää yhtenä vuonna matala sisäinen kansalaispätevyys, Suomen taloudellisen tilanteen pitäminen heikkona ja tyytymättömyys omaan taloudelliseen tilanteeseen. Epäluottamusulottuvuuden kannatusta näyttää lisäävän eniten tyytymättömyys demokratian ja poliittisen järjestelmän toimintaa kohtaan. Ulottuvuuden kannattajilla on heikko poliittinen tietotaso, politiikka näyttäytyy monimutkaisena, ja omat vaikutusmahdollisuudet mielletään heikoiksi.

Verratessa epäluottamusulottuvuuden ja asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittäviä tekijöitä toisiinsa keskeisin huomio on, että asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittävät huomattavasti harvemmat tekijät kuin epäluottamuksen tuntemista. Esimerkiksi vuonna 2011 asiantuntijapäätöksenteon kannatusta ei selitä mikään muu tekijä kuin poliittiseen oikeistoon samaistuminen. Asiantuntijapäätöksenteon kannatusta ei selitä yksikään sama tekijä kaikkina vuosina, mutta vähintään kahtena vuotena poliittisen oikeiston kannatus ja tyytymättömyys demokratian toimivuuteen kasvattaa asiantuntijapäätöksenteon kannatuksen todennäköisyyttä. Vuonna 2007 tyytymättömyys omaan taloudelliseen tilanteeseen lisää hieman todennäköisyyttä kannattaa asiantuntijapäätöksentekoa, ja vuonna 2015 asiantuntijapäätöksenteon kannatusta vähentää kuuluminen 55–64- ja yli 65-vuotiaiden ikäluokkaan. Iän osalta kyseessä lienee sama vinouma kuin häivedemokratian kannatuksen yhteydessä.

Poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutokset eivät selittäneet häivedemokratian kannatusta eivätkä kiinteästi liity epäluottamusulottuvuuden tai asiantuntijapäätöksenteon kannatukseen, vaan kummankin ulottuvuuden kannatusta selittävät ennemmin poliittiset asenteet ja epäluottamusulottuvuuden kannatusta lisäksi matala koulutustaso. Molempien ulottuvuuksien kannatukseen vaikuttaa siis liittyvän pohjimmiltaan samankaltaiset tekijät: tyytymättömyys demokratian ja yhteiskunnan toimivuuteen ja poliittiseen oikeistoon samaistuminen. Epäluottamusulottuvuuden kannattajille politiikka näyttäytyy kuitenkin huomattavasti asiantuntijapäätöksentekoa kannattavia monimutkaisempana, heillä on heikommat poliittiset tiedot ja he mieltävät itsensä asiantuntijapäätöksentekoa kannattavia kykenemättömimmiksi vaikuttamaan politiikkaan. Asiantuntijapäätöksentekoa kannattavilla ratkaisu heidän mielestään toimimattoman järjestelmän korjaamiseksi vaikuttaa olevan asiantuntijoiden tai

yrittäjäjohtajien käyttäminen päätöksentekijöinä. Epäluottamusulottuvuuden kannattajat vaikuttavat sen sijaan pitävän ratkaisuna kansanedustajien puhumisen lopettamista ja tekoihin keskittymistä sekä suoran demokratian lisäämistä.

Epäluottamusulottuvuuden ja asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittää parhaiten poliittiset asenteet ja sosiodemografiset taustatekijät sisältävä toinen malli ensimmäiseen pelkät sosiodemografiset taustatekijät sisältävään malliin verrattuna ($p < 0,05$). Poliittiset asenteet nostavat mallien selityssastetta merkittävimmin ja ne vaikuttavat näin kiinteimmin liittyvän epäluottamusulottuvuuden ja asiantuntijapäätöksenteon kannatukseen. Poliittis-taloudellista toimintaympäristöä mittaavat muuttujat eivät missään analyysissä tilastollisesti merkitsevästi paranna selitysvoimaa analyysin toiseen malliin verrattuna, joka sisältää sosiodemografiset taustatekijät ja poliittiset asenteet ($p > 0,05$). Vuonna 2015 mikään asiantuntijapäätöksenteon kannatuksen kolmesta mallista ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä ja selittänyt kannatusta pelkän vakiotermin sisältävää nollamallia paremmin. Tätä selittää asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan ulottuvuuden matala sisäinen konsistenssi, joka havaittiin taulukosta 10.

Epäluottamusulottuvuuden kannatusta selittää analyysin perusteella vuosittain useammat tekijät kuin häivedemokratian kannatusta ja asiantuntijapäätöksenteon kannatusta puolestaan harvemmat tekijät kuin häivedemokratian kannatusta. Esimerkiksi suoran demokratian kannatus ei kertaakaan selitä häivedemokratian kannatusta tilastollisesti merkitsevästi, mutta se sen sijaan selittää epäluottamusulottuvuuden kannatusta sekä vuonna 2007 että vuonna 2011. Lisäksi epäluottamusulottuvuuden kannatusta selittää jokaisena vuonna systemaattisemmin samat tekijät kuin asiantuntijapäätöksenteon tai häivedemokratian kannatusta. Epäluottamusulottuvuuden ja asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittävien mallien selityssasteissa on myös merkittäviä eroja toisiinsa verrattuina. Epäluottamusulottuvuuden kannatusta selittävien mallien selityssaste vaihtelee vuosittain korkeimmillaan 22,5 prosentista 29,4 prosenttiin, kun taas asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittävien mallien selityssaste vaihtelee 8,8 prosentista vain 15,8 prosenttiin. Asiantuntijapäätöksenteon kannatusta onnistutaan siis selittämään heikommin kuin epäluottamusulottuvuuden kannatusta.

Epäluottamusulottuvuuden ja asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittävien mallien selityssasteet poikkeavat myös häivedemokratian kannatusta selittävien mallien selityssasteista. Epäluottamusulottuvuuden selityssaste on jokaisena vuonna koko häivedemokratiamittarin selityssastetta korkeampi ja asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan ulottuvuuden selityssaste koko häivedemokratiamittarin selityssastetta

matalampi. Esimerkiksi vuonna 2007 häivedemokratian kannatusta selittävien mallien selitysaste on korkeimmillaan 22,5 prosenttia, epäluottamusulottuvuuden kannatusta selittävien mallien selitysaste 29,4 prosenttia ja asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittävien mallien selitysaste 15,8 prosenttia. Tästä voidaan päätellä, että asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan ulottuvuuden matala selitysaste laskee vuosittain koko häivedemokratiamittarin selitystasetta. Asiantuntijapäätöksentekoa koskevan ulottuvuuden matalan selitystasteen syynä lienee etenkin vuosien 2011 ja 2015 osalta taulukosta 12 havaittu ulottuvuuden matalahko sisäinen konsistenssi. Syynä voi myös olla, että analyysiin ei ole huomattu ottaa mukaan sellaisia muuttujia, jotka vaikuttaisivat merkittävästi asiantuntijapäätöksenteon kannatukseen tai että kannatukseen ei vaikuta tietyt tekijät, vaan kannatus perustuu satunnaisiin henkilöittäin vaihteleviin tekijöihin.

Regressioanalyysit, joissa selvitettiin häivedemokratian eri ulottuvuuksien kannatukseen vaikuttavia tekijöitä, vahvistavat tässä tutkielmassa aiemmin saatuja tuloksia, joiden mukaan häivedemokratiamittari tulisi jakaa kahteen osaan. Häivedemokratiamittarin eri ulottuvuudet vaikuttavat mittaavan eri tekijöitä, sillä eri ulottuvuuksien kannatusta selittävät osittain erilaiset tekijät, ja etenkin epäluottamusulottuvuuden kannatusta onnistutaan selittämään paremmin, kun se irrotetaan häivedemokratiamittariin kuuluvista asiantuntijapäätöksentekoa mittaavista väitteistä. Häivedemokratian kannatusta selittävien mallien selitystasetta vaikuttaakin laskevan se, että häivedemokratiaan kuuluu kaksi eri asenneulottuvuutta, jotka eivät liity kiinteästi toisiinsa.

4.5. Yhteenveto analyysin tuloksista

Taulukossa 20 esitetään keskeisimmät analyysissa löytyneet tulokset, joita analysoidaan tarkemmin johtopäätöksissä.

Taulukko 20. Keskeisimmät tulokset.

Kysymykset	Hypoteesit	Päätökset	Päätelmät
Missä määrin häivedemokratiaa kannatetaan Suomessa vuosina 2007, 2011 ja 2015?	H1: Häivedemokratian kannattajien osuus vaihtelee suomalaisten keskuudessa vuosina 2007, 2011 ja 2015. H0: Häivedemokratian kannattajien osuus pysyy tasaisena suomalaisten keskuudessa vuosina 2007, 2011 ja 2015.	Hyväksytään H1, hylätään H0.	Häivedemokratian kannattajien määrä väestössä ei ole stabiili vaan vaihtelee jopa 10 prosenttiyksikköä eri vuosien välillä, ja häivedemokratian kannatus ei näin ole kiinteä osa suomalaisten poliittisia asenteita.
Onko häivedemokratia johdonmukainen, sisällöllisesti yhtenäinen mittari?	H2: Häivedemokratia-mittari jakautuu useampaan osatekijään, eikä ole sisällöllisesti yhtenäinen mittari. H0: Häivedemokratia-mittari on sisällöllisesti yhtenäinen, eikä siinä ole erillisiä osatekijöitä.	Hyväksytään H2, hylätään H0.	Häivedemokratiamittari vaikuttaa jakautuvan asiantuntija-päätöksentekoon ja epäluottamukseen politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan eikä mittaavan vain yhtä ilmiötä.
Korreloiko häivedemokratiamittari populismia ja elitismia mittaavien mittareiden kanssa?	H3: Häivedemokratia-mittari korreloi populismia ja elitismia mittaavien mittareiden kanssa. H0: Häivedemokratia-mittari ei korreloi populismia ja elitismia mittaavien mittareiden kanssa.	Hyväksytään H3, hylätään H0.	Häivedemokratiamittari korreloi populismia ja elitismia mittaavien mittareiden kanssa, ja mittaa enemmän populistisia ja elitistisiä asenteita kuin yhtä häivedemokratiaksi nimettävissä olevaa ilmiötä.
Ovatko häivedemokratian kannattajat muusta väestöstä erottautuva joukko sosiodemografisilta tekijöiltään ja poliittisilta asenteiltaan?	H4: Häivedemokratian kannattajat eroavat muusta väestöstä sosiodemografisilta tekijöiltään ja poliittisilta asenteiltaan. H0: Häivedemokratian kannattajat eivät eroa muusta väestöstä sosiodemografisilta tekijöiltään ja poliittisilta asenteiltaan.	Hyväksytään H4, hylätään H0.	Häivedemokratian kannattajat eroavat muusta väestöstä etenkin poliittisilta asenteiltaan. Häivedemokratiamittari tulisi kuitenkin jakaa kahteen osaan, koska eri osat mittaavat eri ilmiöitä ja niiden kannatusta selittää osittain erilaiset tekijät
Vaikuttavatko perussuomalaisten kannatuksen nousu ja talouskriisi häivedemokratian kannatukseen?	H5: Perussuomalaisten kannatuksen nousu vaikuttaa häivedemokratian kannatukseen. H0: Perussuomalaisten kannatuksen nousu ei vaikuta häivedemokratian kannatukseen. H6: Talouskriisi vaikuttaa häivedemokratian kannatukseen. H0: Talouskriisi ei vaikuta häivedemokratian kannatukseen.	Hylätään H5, hyväksytään H0. Hylätään H6, hyväksytään H0.	Häivedemokratian kannatus ei vaikuta liittyvän muutoksiin poliittis-taloudellisessa toimintaympäristössä, vaan pitkäjänteisempiin poliittisiin asenteisiin.

5. Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin, missä määrin häivedemokratiaa kannatetaan Suomessa, ja onko häivedemokratian kannatus pysyvä osa suomalaisten poliittisia asenteita, vai vaihtelee kannatus vuosittain. Tarkastelun kohteena oli myös, onko häivedemokratia empiirisesti johdonmukainen mittari ja mielekäs käsite kuvaamaan poliittista järjestelmää koskevia näkemyksiä, ja korreloiko häivedemokratiamittari populismia ja elitismia mittaavien mittareiden kanssa. Lisäksi tutkielmassa tarkasteltiin, mitkä tekijät selittävät häivedemokratian ja sen eri osien kannatusta, ja vaikuttaako kannatukseen sosiodemografisten tekijöiden ja poliittisten asenteiden ohella myös poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutokseen liittyvät tekijät.

Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 144) Yhdysvalloissa tekemän alkuperäistutkimuksen tuloksiin verratessa Suomessa on vuodesta riippumatta hieman Yhdysvaltoja vähemmän henkilöitä, jotka kannattavat häivedemokratiaa eli joilla on kaikki kolme häivedemokratiapiirrettä ja hieman Yhdysvaltoja enemmän henkilöitä, joilla ei ole yhtään häivedemokratiapiirrettä. Kun yksittäisten häivedemokratiaväitteiden kannatusta Suomessa verrataan Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa ja Kanadassa tehtyihin tutkimuksiin, kannatetaan väitteitä Suomessa kuitenkin kokonaisuudessaan melko saman verran kuin muualla. Suomi eroaa selkeästi muista maista ainoastaan yritysjohtajia koskevan väitteen osalta, sillä Suomessa yritysjohtajia päätöksentekijöinä kannattaa enimmillään vain noin 20 prosenttia vastaajista, kun muualla osuus vaihtelee noin 30 prosentista jopa yli 40 prosenttiin. (Hibbing ym. 2002, 136, 138, Webb 2013, 7, Evans ym. 2016, 282, Atkinson ym. 2016, 60.)

Vaikka häivedemokratiaa ja häivedemokratiaväitteitä kannatetaan Suomessa jokaisena tutkimuksen kohteena olevana vuonna, tutkielmassa havaittiin ensimmäisen hypoteesin mukaisesti, että häivedemokratia ei ole ajallisesti pysyvä ilmiö, vaan häivedemokratian ja yksittäisten häivedemokratiaväitteiden kannatus vaihtelee huomattavasti vuosittain. Tutkielma osoittaa, että häivedemokratia ei vaikuta olevan systemaattinen osa suomalaisten poliittisia asenteita vaan vuosittain vaihteleva piirre. Tutkielmassa havaittiin myös, että häivedemokratiaväitteiden kannatuksen välillä on merkittäviä eroja. Asiantuntijoita ja yritysjohtajia päätöksentekijöinä koskevia väitteitä kannatetaan huomattavasti vähemmän kuin kompromisseja koskevaa väitettä ja etenkin kansanedustajien puhumista koskevaa väitettä. Yksittäisiä häivedemokratiaväitteitä kannattaa siis suuri määrä henkilöitä, jotka eivät kannata kaikkia häivedemokratiaan kuuluvia piirteitä ja koko häivedemokratiaa. Häivedemokratiaväitteet eivät näin vaikuta

hahmottuvan vastaajille kiinteästi toisiinsa liittyvänä kokonaisuutena, ja yhteen häivedemokratiaväitteeseen myöntävästi vastaaminen ei tarkoita, että vastaaja hyväksyisi muutkin häivedemokratiaväitteet.

Tämä tutkielma vahvistaa Fontin ym. (2015, 155–156) ja Atkinsonin ym. (2016, 64) havainnon häivedemokratiamittarin jakautumisesta kahteen osaan, ja osoittaa, että häivedemokratiamittari ei vaikuta olevan empiirisesti johdonmukainen mittari ja häivedemokratia mielekäs käsite kuvaamaan poliittisia asenteita. Tutkielmassa asetetun toisen hypoteesin mukaisesti häivedemokratiaväitteet eivät vaikuta kiinteästi liittyvän toisiinsa, vaan niistä muodostuu kaksi ulottuvuutta, jotka erillisinä ulottuvuuksina onnistuvat mittaamaan taustalla vallitsevaa ilmiötä tarkemmin kuin yhteen mittariin yhdistettyinä. Ulottuvuudet vaikuttavat häivedemokratiaksi tulkittavan ilmiön sijaan Fontin ym. (2015, 155–156) mukaisesti mittaavan epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan sekä asiantuntijapäätöksenteon kannatusta. Henkilöitä, jotka kannattavat vain toista häivedemokratian ulottuvuuksista on huomattavasti enemmän kuin henkilöitä, jotka kannattavat molempia ulottuvuuksia yhtä aikaa. Ulottuvuudet eivät vaikuta vastaajien mielissä yhdistyvän kiinteästi toisiinsa, ja tämän vuoksi ilmiötä olisi hyödyllisempää mitata erottamalla ulottuvuudet toisistaan.

Koko häivedemokratiamittarin sisäinen konsistenssi osoittautui analyysissa matalahkoksi. Ilmiö ei rajaudu pelkästään Suomeen, sillä myös Webb (2013, 754) on havainnut häivedemokratiamittarin sisäisen konsistenssin olevan Isossa-Britanniassa matala. Häivedemokratiamittarin jakaminen kahtia nostaa yksittäisten ulottuvuuksien sisäistä konsistenssia koko häivedemokratiamittarin sisäistä konsistenssia korkeammaksi, mikä vahvistaa, ettei häivedemokratiaväitteillä ole ainakaan Suomessa sisällöllisesti yhtä paljon yhteistä kuin Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002) tutkimus antaa olettaa.

Tuloksia tulkitessa on kuitenkin otettava huomioon mahdollisuus, ettei ihmisillä välttämättä ole olemassa selkeitä asenteita poliittisia prosesseja kohtaan, mikä voi aiheuttaa epäjatkuvuutta ja epäjohdonmukaisuutta häivedemokratian kannatukseen. Esimerkiksi Converse (2006, 47) on tutkimuksessaan havainnut, että ihmisten poliittiset asenteet ovat epävarmoja ja muuttuvat ajan myötä. Vastaajien asenteiden epäjatkuvuus ja johdonmukaisuuden puute kyselytutkimuksissa voi muun muassa johtua kiinnostuksen puutteesta käsiteltävää asiaa kohtaan tai aiheita koskevan ymmärryksen ja tiedon puutteesta. Jos kyselytutkimuksissa esiintyy monimutkaisia aiheita, joita ei tavallisesti pohdita, kuten poliittiset päätöksentekoprosessit, on todennäköistä, että tämä johtaa kyselytutkimuksissa puuttuviin havaintoihin ja ”en osaa sanoa”-vastauksiin, mutta

lisäksi myös selittämättömiin, sattumanvaraisiin vastauksiin. (Bengtsson 2012, 50.) Mieliä kysymyksiin muotoutuu tällöin vasta vastaushetkellä, eikä se ole pitkäjänteinen ja välttämättä rationaalinen suhteessa muihin tutkimukseen annettuihin vastauksiin. Tällöin kyseenalaista on myös se, kuinka merkittävinä ja yleistettävänä tällaisiin mielipiteisiin perustuvia tutkimustuloksia voidaan pitää, jos mielipiteitä ei tavallisessa elämässä ole olemassa, vaan ne muotoutuvat vain hetkellisesti tutkimuksen yhteydessä.

Nämä syyt voivat osaltaan selittää, miksi häivedemokratiaväitteiden, häivedemokratian eri ulottuvuuksien ja koko häivedemokratiamittarin kannatus vaihtelee vuosittain. Bengtsson (2012, 61) on kuitenkin tutkinut vastaajien mielipiteiden johdonmukaisuutta vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimusaineistossa ja havainnut, että aineistosta löytyy ihmisryhmiä, joilla on eri mielipiteitä poliittisia päätöksentekomenettelyitä kohtaan. Tämä vahvistaa, että vastaukset eivät perustu puhtaasti sattumanvaraisuuteen ja niistä johdetut tulokset voivat olla tulkinnallisesti mielekkäitä. Aineistosta ei kuitenkaan löydetty ihmisryhmää, jonka voitaisiin kuvata kannattavan asiantuntijapäätöksentekoa vahvasti, vaan sen sijaan löydettiin ihmisryhmä, joka oli hyvin skeptinen kansalaisten roolin lisäämistä kohtaan päätöksenteossa (Bengtsson 2012, 61). Löydös pätee osittain tämän tutkielman tuloksiin, sillä asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittäviä tekijöitä löytyi regressioanalyysissä hyvin niukasti, ja regressiomallin selitysaste jäi matalaksi. Lisäksi häivedemokratiaväitteiden kannatusta analysoitaessa havaittiin, että yritysjohtaja- ja asiantuntijapäätöksentekoa koskeviin väitteisiin vastattiin muita väitteitä useammin ”en osaa sanoa”. Conversen (2006, 47) ja Bengtssonin (2012, 50, 61) tutkimustuloksiin verrattuna vaikuttaa, ettei ihmisillä ole näihin väitteisiin pysyviä mielipiteitä.

VanderMolen on yrittänyt Yhdysvalloissa parantaa häivedemokratiamittaria jättämällä epäluottamusta mittaavat kysymykset pois ja ottamalla mukaan muita asiantuntijapäätöksentekoon liittyviä kysymyksiä. Uudistettu mittari selitti kuitenkin asiantuntijapäätöksenteon kannatusta vielä alkuperäistä häivedemokratiamittaria heikommin aivan kuten tässä tutkielmassa, ja selitysaste jäi matalaksi. VanderMolen arveleekin, että asiantuntijapäätöksentekoon liittyvät prosessit ovat tavallisille ihmisille niin vieraita, ettei niihin ole olemassa mielipiteitä. (VanderMolen 2017, 694–696.) Asiantuntijapäätöksentekoon liittyvät epäjohdonmukaiset mielipiteet vaikuttavat siis olevan yleismaailmallinen ilmiö, eivätkä ne rajoitu pelkästään Suomeen.

Toisaalta regressioanalyysiin liittyy myös menetelmänä rajoitteita. Jos regressiomalliin ei ole huomattu ottaa mukaan sellaista tekijää, joka vaikuttaa merkittävästi tutkittavaan kohteeseen, mallin selitysaste jää matalaksi. Bengtssonin (2012, 61) ja VanderMolenin (2017, 694–696) tutkimustulokset huomioiden niin asiantuntijapäätöksentekoa

mittaavan ulottuvuuden kuin koko häivedemokratiamittarin matalaan selitystasasteeseen vaikuttaa kuitenkin todennäköisesti eniten se, ettei selkeästi asiantuntijapäätöksentekoa kannattavaa ryhmää yksinkertaisesti noussut tutkimuksessa esiin, eikä asiantuntijapäätöksentekoa kohtaan ole johdonmukaisia mielipiteitä. Edellä esitettyjen aiempien tutkimustulosten ja tässä tutkielmassa tehdyn analyysin perusteella häivedemokratiamittarin heikkous näyttää pohjautuvan siihen, ettei se mittaa vain yhtä ilmiötä, vaan liittyy yhteen kaksi erillistä asennejoukkoa, joista toista kohtaan vastaajilla ei kaiken lisäksi ole selkeitä mielipiteitä.

Tutkielman alussa Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002) tulkintaan häivedemokratiasta havaittiin liittyvän kirjallisuuden perusteella populismin piirteitä. Lisäksi Hawkins ym. (2012, 14–15) esittivät, että häivedemokratiamittarissa yhdistyy populismiin ja elitismiin kuuluvia piirteitä. Tämä tutkielma vahvistaa nämä havainnot, sillä häivedemokratian epäluottamusulottuvuuteen liittyvät väitteet korreloivat pääkomponenttianalyysissa populismia mittaavien väitteiden kanssa, ja vastaavasti asiantuntijapäätöksentekoa mittaavan ulottuvuuden väitteet korreloivat elitismia mittaavan väitteen kanssa. Häivedemokratian tai sen kummankaan ulottuvuuden kannatus ei kuitenkaan suoraan liity esimerkiksi populististen puolueiden tukemiseen, sillä häivedemokratian tai sen ulottuvuuksien kannatuksen ja perussuomalaisten äänestämisen välillä ei havaittu olevan yhteyttä.

Akkerman ym. (2013, 1328) esittävät, että populismi ja elitismi eivät ole toisiaan poissulkevia ideologioita, sillä populismia ja elitismia yhdistää niiden tapa jakaa yhteiskunta kahtia kansaan ja eliittiin. Häivedemokratian molempiin ulottuvuuksiin näyttääkin liittyvän vastakkainasettelu kansan ja päätöksentekijöiden välillä, mutta asiantuntijapäätöksentekoa mittaava ulottuvuus näyttää kuitenkin liittyvän vain eliitin asemaan. Epäluottamusulottuvuuteen näyttää sen sijaan kuuluvan muitakin piirteitä, kuin vain eliittipäätöksentekoon liittyviä teemoja.

Pääkomponenttianalyysiin lisätyt populismia mittaavat väitteet ja populistisiin väitteisiin yhdistyvät häivedemokratian epäluottamusulottuvuuden väitteet heijastavat muodostamassaan populismia mittaavassa pääkomponentissa sisältönsä puolesta jakoa etäisten poliittisten päättäjien ja päättäjiin tyytymättömän kansan välillä, kansan tunnetta siitä, ettei heitä kuunnella päätöksenteossa ja kansan halua muuttaa päätöksentekomenetelmiä siten, että kansan osallistumismahdollisuuksia lisätään. Pääkomponentissa näkyy populismin piirteistä esimerkiksi Müllerin (2016, 31) populismiin yhdistämä keskustelujen tarpeettomana pitäminen, joka näkyy suoraan häivedemokratiaväitteessä, jonka mukaan kansanedustajien tulisi lopettaa puhuminen

ja keskittyä toimimaan. Lisäksi muodostuneessa pääkomponentissa näkyy vuosina 2007 ja 2011 Laclau (2005, 37–39) populismiin yhdistämä yhteiskunnan kahtiajakautuminen vallanpitäjiin ja tyytymättömään kansaan sekä kansalaisten turhautuminen instituutioiden kykyyn vastata niille esitettyihin vaatimuksiin ja Canovanin (2002, 33), Stanley (2008, 104) ja Taggartin (2002, 72) populismiin yhdistämä suoran demokratian kannatus.

Hibbing ja Theiss-Morse (2002, 138) ovat perustelleet, että häivedemokratia ei ole populistinen prosessi, sillä ihmiset eivät tällöin kannattaisi asiantuntijoita ja yritysjohtajia päätöksentekijöinä, vaan haluaisivat osallistua itse. Hibbingin ja Theiss-Morsen häivedemokratiaa mittaavaan mittariin liittyy kuitenkin pääkomponenttianalyysin perusteella molempia asenteita, sillä häivedemokratian asiantuntijapäätöksentekoa mittaavaan ulottuvuuteen liittyy halu korvata poliitikot asiantuntijoilla, kun taas epäluottamusulottuvuuteen liittyy tyytymättömyys päätöksentekojärjestelmään ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksiin, ja korjaukseksi halutaan lisää kansaa osallistavia vaihtoehtoja. Tämän tutkielman perusteella Hibbingin ja Theiss-Morsen häivedemokratiaan liittämät asenneväittämät liittyvätkin vain löyhästi toisiinsa ja yhdistyvän vahvemmin muihin asennejoukkoihin.

Tutkielman pääkomponenttianalyysissä saadut tulokset osoittavat, että häivedemokratiaan liittyy ilmiönä muita piirteitä, kuin Hibbing ja Theiss-Morse (2002) siihen alun perin yhdistävät. Sen sijaan että häivedemokratiamittari mittaisi häivedemokratiaksi kutsuttavaa ilmiötä, se vaikuttaa mittaavan osittain populismia ja elitismia. Hibbingin ja Theiss-Morsen tapa mitata häivedemokratiaa osoittautuu näin ollen puutteelliseksi, sillä häivedemokratiamittari ei mittaa ilmiötä, jota sen on esitetty mittaavan, vaan kahta asennejoukkoa, populismia ja elitismia, jotka eivät analyysin perusteella liity toisiinsa. Mittari ei analyysin perusteella onnistu myöskään mittamaan kumpaakaan näistä asennejoukoista kokonaan, vaan mittarissa jää huomioimatta joukko muita populismiin ja elitismiin liittyviä asenteita. Jatkotutkimuksissa häivedemokratiamittari vaikuttaisi olevan järkevää jakaa kahteen osaan, sillä taustalta ei löydy vain yhtä häivedemokratiaksi nimettävää ilmiötä. Mittarin eri osiin tulisi mahdollisesti lisätä myös muita saman suuntaisia ilmiöitä mittaavia väitteitä, sillä taustalla vaikuttaa vallitsevan laajempi asennejoukko, kuin mikä pelkillä häivedemokratiaan liitettyillä väitteillä tavoitetaan.

Tutkielmassa havaittiin, että yksikään sama tekijä ei selittänyt häivedemokratian kannatusta kaikissa aineistossa, mutta kannatusta selittivät kuitenkin aina kaikista voimakkaimmin poliittiset asenteet. Häivedemokratian kannatusta lisänneet tekijät

vastaavat aiempien tutkimusten löydöksiä, sillä myös niissä matala ulkoinen kansalaispätevyys (Bengtsson ym. 2009, 1042, Coffé ym. 2014, 7), poliittiseen oikeistoon samaistuminen (Bengtsson ym. 2009, 1042, Atkinson ym. 2016, 63, Hibbing ym. 2002, 146, VanderMolen 2017, 694) ja matala koulutustaso (Webb 2013, 759, Atkinson ym. 2016, 63, Bengtsson ym. 2009, 1042, Coffé ym. 2014, 7) ovat usein selittäneet häivedemokratian kannatusta.

Matala poliittinen tietotaso on selittänyt aiemmin häivedemokratian kannatusta vain Bengtssonin ym. (2009, 1042) tutkimuksessa. Tulos häivedemokratian ja matalan poliittisen tietotason yhteydestä saatiin tässä tutkielmassa käyttäen samaa aineistoa kuin Bengtsson ym., joten yhteys ei saa aiempaa suurempaa vahvistusta tämän tutkielman perusteella. Myös tyytymättömyys demokratian toimivuuteen on vaikuttanut vain kerran aiemmin tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian kannatukseen (Coffé ym. 2014, 7), ja sitä on käytetty selittävänä tekijänä vain kahdessa eri tutkimuksessa. Tässä tutkielmassa tyytymättömyys demokratian toimivuuteen selittää häivedemokratian kannatusta kuitenkin kahtena eri vuonna, mikä viittaa ajallisesti pysyvään yhteyteen häivedemokratian kannatuksen kanssa, ja se kannattaisi huomioida jatkotutkimuksissa. Poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutokset eivät sen sijaan vaikuttaneet merkittävästi häivedemokratian kannatukseen, ja häivedemokratian kannatus vaikuttaakin liittyvän henkilökohtaisiin ja pidempikestoisiin poliittisiin asenteisiin, eikä nopeasti vaihtuviin ympäristötekijöihin.

Aiemmissa häivedemokratiatutkimuksissa ei ole tarkasteltu erikseen, vaikuttaako häivedemokratiamittarin kahden eri ulottuvuuden kannatukseen eri tekijät. Tässä tutkielmassa havaittiin, että häivedemokratiamittarin epäluottamusulottuvuuden kannatukseen yhdistyy jokaisena vuonna matala koulutustaso ja matala ulkoinen kansalaispätevyys ja vähintään kahtena vuonna matala poliittinen tietotaso, suoran demokratian kannatus, poliittiseen oikeistoon samaistuminen ja tyytymättömyys demokratian toimivuuteen. Asiantuntijapäätöksenteon kannatusta ei sen sijaan selitä yksikään sama tekijä jokaisena vuonna, mutta vähintään kahtena vuotena kannatusta selittää poliittiseen oikeistoon samaistuminen ja tyytymättömyys demokratian toimivuuteen. Poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutokset eivät vaikuta selittävän systemaattisesti yksittäisten ulottuvuuksienkaan kannatusta.

Epäluottamusulottuvuutta ja asiantuntijaulottuvuutta yhdistää poliittiseen oikeistoon samaistuminen ja tyytymättömyys demokratiaan, mutta ulottuvuudet vaikuttavat pohjimmiltaan erilaisilta, sillä epäluottamusulottuvuuteen liittyy useita muita selittäviä tekijöitä. Tyytymättömyys poliittisen järjestelmän toimintaan näkyy huomattavasti

voimakkaammin epäluottamusulottuvuudella, sillä sen kannattajat mieltävät itsensä kykenemättömämmiksi vaikuttamaan politiikkaan ja heillä on kaiken kaikkiaan matala koulutustaso ja matala poliittinen tietotaso. Kuten jo aiemmin eri ulottuvuuksia pääkomponenttianalyysin avulla tarkastellessa havaittiin, epäluottamusulottuvuuteen liittyy suoran demokratian kannatus, ja päätöksentekovaltaa vaikutetaan haluavan siirtää kansalle, kun taas asiantuntijapäätöksenteon kannatukseen tällaista asennetta ei kuulu.

Bengtsson ym. (2009, 1045) ovat yhdistäneet häivedemokratian kannatuksen aiemmin tyytymättömyyteen, ja matalasti kouluttautuneiden, politiikasta vähän tietävien ja poliittisen järjestelmän responsiivisuuteen tyytymättömien henkilöiden on havaittu kannattavan häivedemokratiaa muita enemmän. Sama löydös pätee tässä tutkielmassa erityisesti häivedemokratian epäluottamusulottuvuuden osalta. Yksi vahvimmin epäluottamusulottuvuuden kannatusta selittäneistä tekijöistä on matala koulutus, ja vaikka analyysiin lisätään selittäviksi tekijöiksi poliittiset asenteet, koulutustason vaikutus pysyy silti tilastollisesti merkitsevä. Coffé ym. (2014, 10) ovat Alankomaissa koko häivedemokratiamittarin kannatusta tutkiessaan havainneet, että matalasti kouluttautuneiden taipumus kannattaa häivedemokratiaa edustuksellisen demokratian sijaan johtuu osittain heidän matalammasta poliittisesta luottamuksesta, matalammasta vaikutuskyvyn tunteesta ja matalammasta tyytyväisyydestä demokratian ja poliittisten instituutioiden toimivuuteen. Samankaltaiset asenteet – tyytymättömyys demokratian toimivuuteen ja matala ulkoinen kansalaispätevyys – lisäävät häivedemokratian epäluottamusulottuvuuden kannatusta koulutuksen ohella myös Suomessa.

Verba ym. (1995, 349–350) ovat tutkimuksessaan vahvistaneet koulutustason vaikuttavan poliittiseen kiinnittymiseen, sillä korkeasti kouluttautuneilla on korkeampi sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys, he ovat kiinnostuneempia politiikasta ja myös tietävät politiikasta enemmän kuin matalasti kouluttautuneet. Myös Suomessa on havaittu, että korkea koulutustaso kasvattaa sisäistä ja ulkoista kansalaispätevyyttä ja poliittista tietotasoa (Rapeli ym. 2016, 364). Epäluottamusta poliitikkoja ja politiikkaa kohtaan näyttää siis Suomessa lisäävän pikemminkin matala koulutustaso ja siitä johtuva heikko poliittinen kiinnittyminen kuin Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002) esittämä taustalla vallitseva häivedemokratiaksi nimitettävä ilmiö. Norris (2011, 159) on myös havainnut, että korkeasti kouluttautuneet ymmärtävät paremmin, mitkä piirteet kuuluvat liberaaleihin demokratioihin. Tämä voinee osaltaan selittää, miksi matalasti kouluttautuneet kannattavat epäluottamusulottuvuutta eli ovat hyväksyneet väitteet, joiden mukaan kansanedustajat olisivat enemmän hyödyksi, jos he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan ja että kompromissit ovat omien periaatteiden

myymistä. Koulutus vaikuttaa lisäävän ymmärrystä, että kyseessä ovat olennaisesti demokratian toimintaan liittyvät piirteet ja vähentävän väitteiden hyväksymistä.

Atkinson ym. (2016, 66) ovat puolestaan havainneet Kanadassa, että ideologiset piirteet selittävät osittain häivedemokratiaan kuuluvien väitteiden kannatusta, ja esimerkiksi vasemmistoon samaistuvat kannattavat keskustaan samaistuvia vähemmän todennäköisesti yritysjohtajia päätöksentekijöinä. Vastauksilla ei siis välttämättä ole mitään tekemistä häivedemokratian kanssa, vaan ne johtuvat täysin ideologisista syistä. Suomessa yritysjohtajia ja asiantuntijoita päätöksentekijöinä kannattaa todennäköisemmin poliittiseen oikeistoon samaistuvat, joten on mahdollista, että tämänkin taustalla on puhtaasti ideologiset syyt laajemman taustalla vallitsevan ilmiön sijaan. Toisaalta kannatusta lisää myös tyytymättömyys demokratian toimivuuteen, joten kyseessä voi olla halu saada aikaan jonkinlainen muutos päätöksentekojärjestelmään.

Bengtsson ym. (2009, 1045–1046) ovat yhdistäneet aiemmin ihmisten samanaikaisen häivedemokratian kannatuksen ja suoran demokratian kannatuksen haluun saada aikaan vain jonkinlainen muutos päätöksentekojärjestelmään, sillä suora demokratia ja häivedemokratia ovat prosesseina toisistaan poikkeavia. Webb (2013, 766–768) on kuitenkin havainnut, etteivät häivedemokratiaa kannattaneet ja samanaikaisesti kansanäänestyksistä kiinnostuneet henkilöt osallistu kansanäänestyksiin enemmän kuin muut henkilöt, ja vaatimus osallistumismahdollisuuksien lisäämisestä voi johtua aidon osallistumishalun sijaan vain turhautumisesta politiikkaan sekä siitä, ettei poliittisten prosessien toimintaa ymmärretä.

Pääkomponenttianalyysi ja regressioanalyysi osoittivat kuitenkin tässä tutkielmassa, ettei halu lisätä kansanäänestysten käyttöä liity läheisesti asiantuntijapäätöksenteon kannatukseen, vaan se yhdistyy vain häivedemokratian epäluottamuslottuvuuteen, johon puolestaan ei kuulu asiantuntijapäätöksenteon kannatus. Eri häivedemokratian ulottuvuuksien kannattajia yhdistää siis tyytymättömyys demokratian toimivuuteen, mutta ratkaisut sen korjaamiseksi ovat erilaiset. Bengtssonin ym. (2009) ja Webbin (2013) tutkimustulokset viittaavat kuitenkin siihen, ettei ihmisillä välttämättä ole aitoa kiinnostusta uusia osallistumismahdollisuuksia tai asiantuntijapäätöksentekoaikaan kohtaan, vaan ainoana toiveena on saada aikaiseksi jonkinlainen muutos päätöksentekojärjestelmään, jonka toimintaan on petytty ja turhaututtu.

Tämän tutkielman tarkoituksena oli myös selvittää, selittävätkö poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutosta mittaavat muuttujat häivedemokratian kannatusta, koska häivedemokratian kannatusta oli aiemmin pyritty selittämään vain sosiodemografisilla

tekijöillä ja poliittisilla asenteilla, ja mallien selitysasteet olivat tällöin jääneet mataliksi. Hypoteesina oli, että vastaajan henkilökohtaisista ominaisuuksista riippumattomat ulkoiset tekijät selittäisivät taipumusta kannattaa häivedemokratiaa. Poliittis-taloudellisen toimintaympäristön muutosta mitanneet muuttujat, jotka koskivat perussuomalaisten äänestämistä ja taloudellista tilannetta, eivät kuitenkaan vaikuttaneet tilastollisesti merkitsevästi häivedemokratian tai sen eri ulottuvuuksien kannatukseen. Häivedemokratian kannatusta selittäneiden mallien matalien selitysasteiden syyksi osoittautui sen sijaan pääkomponenttianalyysien ja regressioanalyysien perusteella häivedemokratiamittarin sisäinen epäjohtonmukaisuus. Kun häivedemokratia jaetaan kahteen osaan epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavaan ulottuvuuteen sekä asiantuntijapäätöksenteon kannatusta mittaavaan ulottuvuuteen, epäluottamusulottuvuuden kannatusta selittävien mallien selitysasteet nousevat huomattavasti häivedemokratian kannatusta selittäneiden mallien selitysasteita korkeammiksi.

Häivedemokratia tulisiikin tutkielman löydösten perusteella jakaa kahteen osaan, jotka mittaavat asiantuntijapäätöksenteon kannatusta ja epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan. Löydöstä tukee pääkomponenttianalyysin tulos häivedemokratiamittarin jakautumisesta näihin osiin ja reliabiliteettianalyysin tulos, jonka mukaan häivedemokratian yksittäisten ulottuvuuksien sisäinen konsistenssi on koko häivedemokratiamittarin sisäistä konsistenssia korkeampi. Löydöstä tukee myös havainto, jonka mukaan häivedemokratian eri ulottuvuudet liittyvät läheisemmin muihin asenneväitteisiin kuin toisiinsa ja häivedemokratian eri ulottuvuuksien sisäisen konsistenssin nousu, kun ne yhdistetään populismia ja elitismiä mittaaviin asenneväittämiin. Lisäksi häivedemokratian jakamista kahteen osaan puoltaa regressioanalyysissa saatu tulos, jonka mukaan häivedemokratian eri ulottuvuuksien kannatusta selittää eri tekijät, ja ulottuvuuksien kannatusta pystytään selittämään paremmin, kun ne erotetaan toisistaan.

6. Lopuksi

Hibbing ja Theiss-Morse määrittivät häivedemokratian alun perin kansalaisten arkielämässä näkymättömäksi prosessiksi, jonka tavoitteena on tehdä päätökset objektiivisesti, tehokkaasti ja ilman erimielisyyksiä. Häivedemokratiaa kannattavat Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan henkilöt, jotka eivät pidä poliittisesta argumentoinnista, jotka uskovat kaikkien ihmisten olevan samaa mieltä poliittisesta agendasta ja jotka eivät ole kiinnostuneita politiikasta ja eivät siksi halua osallistua. (Hibbing ym. 2002, 2, 13, 130–131, 143–144.) Tutkielman alussa häivedemokratiaa määritellessä tukeuduttiin myös minimidemokratian mukaiseen tulkintaan, ja keskeisenä huomiona korostui, että ihmiset eivät halua osallistua jatkuvasti politiikkaan, vaan päätöksenteko halutaan siirtää muiden henkilöiden tehtäväksi

Tämän tutkielman analyysien perusteella esiin ei kuitenkaan noussut Hibbingin ja Theiss-Morsen kuvaamaa tai minimidemokratiamallin mukaista häivedemokratiaa. Poliitikasta kiinnostuneisuus ei vaikuttanut häivedemokratian tai sen osa-alueiden kannatukseen. Etenkin häivedemokratian epäluottamusulottuvuuden kannatukseen vaikutti sen sijaan eniten koulutustaso ja siihen liittyvä heikko poliittinen kiinnittyminen, jota Hibbing ja Theiss-Morse eivät tutkimuksessaan huomioineet. Haluttomuus osallistua politiikkaan ei myöskään ollut syy kannattaa häivedemokratiaa tai sen eri ulottuvuuksia, vaan pikemminkin kaikista tyytymättömimmät nimenomaan halusivat lisää osallistumismahdollisuuksia.

Hibbing ja Theiss-Morse (2002, 2) esittivät häivedemokratian pohjautuvan käsitteenä häivelentokoneisiin, ja ajatuksena oli, että poliittiset prosessit sulautuvat muuhun yhteiskuntaan samoin kuin häivelentokoneet taustaansa, eivätkä kansalaiset pysty näkemään tai kuulemaan prosesseja arkielämässään. Tämän tutkielman perusteella myöntävät vastaukset häivedemokratiaväitteisiin eivät kuitenkaan johdu halusta häivyttää politiikka pois arkielämästä. Häivedemokratia kielikuvana ja käsitteenä ei näin ollen vastaa ainakaan Suomessa esiintyviä asenteita. Vastaukset liittyivät enemmän matalaan koulutustasoon ja siitä johtuvaan heikkoon poliittiseen kiinnittymiseen, yleiseen tyytymättömyyteen demokratian toimintaa kohtaan ja poliittiseen oikeistoon samaistumiseen. Sen sijaan, että politiikan haluttaisiin häipyvän näkymättömiin, häivedemokratian eri ulottuvuuksien kannatukseen vaikuttaa pikemminkin liittyvän tyytymättömyys siihen, etteivät poliitikot ole responsiivisia kansalaisten vaatimuksille.

Johdannossa esitettiin, että johtopäätösosiossa arvioidaan ja määritellään häivedemokratiaa käsitteenä tarkemmin analyysin pohjalta. Tämän tutkielman perusteella Suomessa ei vaikuta kuitenkaan esiintyvän ilmiötä, joka voitaisiin nimetä häivedemokratiaksi ja määritellä siihen sisältyvien piirteiden mukaan. Häivedemokratiamittari yhdistää sen sijaan sekä asiantuntijapäätöksenteon kannatukseen että politiikkaan kohdistuvaan epäluottamukseen liittyviä piirteitä, mutta se ei onnistu mittaamaan kumpaakaan kattavasti. Tutkielman perusteella vaikuttaa, että häivedemokratiamittari tulisi Suomessa jakaa kahtia asiantuntijapäätöksenteon kannatukseen ja epäluottamukseen poliitikkoja ja politiikkaa kohtaan.

Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002) häivedemokratiamittarin puutteellinen kyky mitata kansalaisten asenteita käy tutkielmassa ilmi etenkin, kun häivedemokratiamittarin muodostavien väitteiden havaittiin korreloivan populistiseen ja elitistiseen diskurssiin liittyvien muuttujien kanssa. Häivedemokratiaan kuuluviin asenteisiin vaikuttaa liittyvän myös muita piirteitä kuin Hibbing ja Theiss-Morse esittävät, ja tämä vahvistaa, ettei häivedemokratiamittari sellaisenaan mittaa asenteita riittävän tarkasti ja kuvaa vain yhtä ilmiötä. Asiantuntijapäätöksentekoon liittyvään ulottuvuuteen tulisikin lisätä elitismiin liittyviä väitteitä ja epäluottamusulottuvuuteen populismia mittaavia väitteitä, jotta ulottuvuudet mittaisivat niiden taustalla vallitsevia ilmiöitä tarkemmin.

Häivedemokratiasta erottautuva asiantuntijapäätöksenteko määrittyy tämän tutkielman perusteella haluksi saada aikaan jonkinlainen muutos päätöksentekojärjestelmään, sillä ulottuvuus kytkeytyy etenkin tyytymättömyyteen demokratian toimivuutta kohtaan. Ilmiö liittyyne osittain myös puhtaasti ideologisiin syihin, sillä yritysjohtajia ja asiantuntijoita päätöksentekijöiksi kannattaa etenkin oikeistoon samaistuvat. Häivedemokratian epäluottamusulottuvuus määrittyy myös haluksi saada aikaan jonkinlainen muutos päätöksentekojärjestelmään, mutta asiantuntijavallan kannatuksen sijaan ulottuvuuteen kuuluu halu lisätä kansan valtaa kansanäänestysten avulla. Epäluottamusulottuvuus kytkeytyy myös vahvemmin tyytymättömyyteen ja poliittisen voimattomuuden tunteeseen ja heikkoon poliittiseen kiinnittymiseen. Poliitiikkaa ja poliitikkoja kohtaan epäluottavaisesti suhtautuvat henkilöt tuntevat, etteivät he pysty vaikuttamaan politiikkaan ja etteivät instituutiot vastaa heidän vaatimuksiinsa. Lisäksi näiden henkilöiden poliittinen tietotaso ja koulutustaso ovat matalat.

Etenkin epäluottamusulottuvuuden kannatus liittyy Suomessa laajemmin käytävään keskusteluun poliittisen osallistumisen eriytymisestä. Rapeli ym. (2016, 375) ovat havainneet heikon poliittisen motivaation ja tietotason olevan yhteydessä heikkoon yhteiskunnalliseen asemaan ja Wass ym. (2016, 193) ovat havainneet äänestämisen ja

muun poliittisen osallistumisen kasautuvan, ja tähän vaikuttavan jo lapsuudenkodin lähtökohtien ja nuorena hankitun koulutuksen. Koulutustaso vaikuttaa myös epäluottamukseen poliitikkoja ja politiikkaa kohtaan, sillä epäluottamuslottuvuuden kannatusta selitti eniten heikko koulutustaso ja heikko poliittinen kiinnittyminen. Suomessa häivedemokratian epäluottamuslottuvuutta kannatti vuosina 2007–2015 enimmillään lähes 49 prosenttia tutkimukseen vastanneista, ja väestöön yleistettynä kyseessä on merkittävä osa suomalaista. Tämä vahvistaa tarvetta tutkia poliittisen osallistumisen eriytymiseen vaikuttavia tekijöitä lisää ja etsiä keinoja eriytymisen ehkäisemiseksi.

Häivedemokratiaa olisi jatkossa kiinnostava tutkia erillisinä ulottuvuuksina eri maissa, ja selvittää, liittyvätkö häivedemokratiaväitteet muuallakin läheisesti muihin asenneulottuvuuksiin, kuten populismiin ja elitismiin. Häivedemokratiaa ja siihen kuuluvia väitteitä on lisäksi toistaiseksi tutkittu vain läntisissä demokratioissa, ja jatkossa olisi kiinnostavaa selvittää, vaikuttaako regiimityyppi häivedemokratiaväitteiden hyväksymiseen. Tässä tutkielmassa ei saatavilla olevan aineiston rajoitteiden vuoksi pystytty tutkimaan häivedemokratian kannatusta kuin kolmena eri vuonna. Jatkotutkimuksessa selvitettäväksi jää, liittyvätkö häivedemokratian eri ulottuvuudet kiinteämmin toisiinsa jonakin toisena vuotena kuin tässä tutkielmassa havaittiin ja jatkuuko häivedemokratian eri ulottuvuuksien vaihteleva kannatus, vai tasaantuuko vaihtelu pitkällä aikavälillä.

Lähteet

Aineistot

Borg, Sami & Grönlund, Kimmo: Eduskuntavaalitutkimus 2011 (sähköinen tietoaaineisto). FSD2653, versio 2.1 (2013-01-22). Taloustutkimus (aineiston keruu), Helsinki, 2011. Vaalitutkimuskonsortio (tuottajat), 2011. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (jakaja), Tampere, 2013.

Eduskuntavaalitutkimus 2007 (koodikirja). Tampere, Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (tuottaja ja jakaja), 2017.

Eduskuntavaalitutkimus 2011 (koodikirja). Tampere, Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (tuottaja ja julkaisija), 2017.

Eduskuntavaalitutkimus 2015 (koodikirja). Tampere, Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (tuottaja ja jakaja), 2017.

Grönlund, Kimmo & Kestilä-Kekkonen, Elina: Eduskuntavaalitutkimus 2015 (sähköinen tietoaaineisto). Versio 1.0 (2016-06-13). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (jakaja).

Paloheimo, Heikki: Eduskuntavaalitutkimus 2007 (sähköinen tietoaaineisto). Versio 1.1(2012-01-05). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (jakaja).

Tutkimuskirjallisuus

Akkerman, Agnes, Mudde, Cas & Zaslove Andrej (2013): How Populist Are the People? Measuring Populist Attitudes in Voters. *Comparative Political Studies*, Vol. 47, No. 9, 1324–1353.

Arnesen, Sveinung (2017): Legitimacy from Decision-Making Influence and Outcome Favourability: Results from General Population Survey Experiments. *Political Studies*, Vol. 65, No. 1, 146–161.

Atkinson, Michael M., White, Stephen, Berdahl, Loleen & McGrane, David (2016): Are Canadians Stealth Democrats? An American Idea Comes North. *American Review of Canadian Studies*, Vol. 46, No. 1, 55–73.

Balch, George I. (1974): Multiple Indicators in Survey Research: The Concept "Sense of Political Efficacy". *Political Methodology*, Vol. 1, No. 2, 1–43.

Bengtsson, Åsa & Mattila, Mikko (2009): Direct Democracy and its Critics: Support for Direct Democracy and 'Stealth' Democracy in Finland. *West European Politics*, Vol. 32, No. 5, 1031–1048.

Bengtsson, Åsa (2012): Citizens' Perceptions of Political Processes. A Critical Evaluation of Preference Consistency and Survey Items. *Revista Internacional de Sociologia*, Vol. 70, No. Extra 2, 45–64.

Bengtsson, Åsa & Christensen, Henrik (2016): Ideals and Actions: Do Citizens' Patterns of Political Participation Correspond to their Conceptions of Democracy? *Government and Opposition*, Vol. 51, No. 2, 234–260.

Borg, Sami (2012): Johdanto. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki, Oikeusministeriö. 17–25.

Bowler, Shaun, Donovan, Todd & Karp, Jeffrey A. (2007): Enraged or Engaged? Preferences for Direct Citizen Participation in Affluent Democracies. *Political Research Quarterly*, Vol. 60, No. 3, 351–362.

Bowler, Shaun, Denemark, David, Donovan, Todd & McDonnell Duncan (2017): Right-wing populist party supporters: Dissatisfied but not direct democrats. *European Journal of Political Research*, Vol 56, No. 1, 70–91.

Canovan, Margaret (2002): Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy. Teoksessa Mény, Yves & Surel, Yves (toim.) *Democracies and the Populist Challenge*. Hampshire, Palgrave. 25–44.

Coffé, Hilde & Ank, Michels (2014): Education and support for representative, direct and stealth democracy. *Electoral studies*, Vol. 35, 1–11.

Converse, Philip E. (1972): Change in the American Electorate. Teoksessa Campbell, Agnus & Converse, Philip E. (toim.) *The Human Meaning of Social Change*. New York, Russel Sage Foundation. 263–337.

Converse, Philip E. (2006): The Nature of Belief Systems in Mass Publics (1964). *Critical Review*, Vol. 18, No. 1–3, 1–74.

Dryzek, John S. (2005): Handle with Care: The Deadly Hermeneutics of Deliberative Instrumentation. *Acta Politica*, Vol. 40, No. 2, 197–211.

Evans, Mark, Stoker, Gerry & Nasir, Jamal (2013): *How Do Australians Imagine Their Democracy? Australian Survey of Political Engagement Findings 2013*. Canberra, AnzsoG Institute for Governance at the University of Canberra.

Evans, Mark & Stoker, Gerry (2016): Political participation in Australia: contingency in the behaviour and attitudes of citizens. *Australian Journal of Political Science*, Vol. 51, No. 2, 272–287.

Font, Joan, Wojcieszak, Magdalena & Navarro, Clemente J. (2015): Participation, Representation and Expertise: Citizen Preferences for Political Decision-Making Processes. *Political Studies*, Vol. 53, No. S1, 153–172.

Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki, Sundberg, Jan, Sänkiaho, Risto & Wass, Hanna (2005): Kiinnittyminen politiikkaan. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.) *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki, WSOY. 88–118.

Hawkins, Kirk, Riding, Scott & Mudde, Cas (2012): Measuring populist attitudes. Political Concepts Committee on Concepts and Methods Working Paper Series 55, 1–35.

Held, David (2006): *Models of Democracy*. Cambridge, Polity Press.

Hibbing, John R. & Theiss-Morse, Elizabeth (2002): *Stealth Democracy: Americans' Beliefs About How Government Should Work*. Cambridge, Cambridge University Press.

Iyengar, Shanto & Kinder, Donald R. (1987): *News That Matters: Television and American Opinion*. Chicago, The University of Chicago Press.

Iyengar, Shanto, Kinder, Donald R., Peters, Mark D. & Krosnick Jon A. (1984): The Evening News and Presidential Evaluations. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 46, No. 4, 778–787.

Kestilä-Kekkonen, Elina (2015): Suomalaisten poliittinen kiinnittyminen. Teoksessa Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina & Westinen, Jussi (2015) *Demokratiaindikaattorit 2015*. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 56/2015. 52–63.

Klemola, Olli & Lehto, Arto (1998): *Tutkatekniikka*. Helsinki, Otatieto Oy.

Kosola, Jyri & Jokinen, Janne (2004): *Elektroninen sodankäynti osa 1 – taistelun viides dimensio*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Tekniikan laitos, Julkaisusarja 5, No. 2. Helsinki, Edita Prima Oy.

Krosnick, Jon A. & Kinder, Donald R. (1990): Altering the Foundations of Support for the President Through Priming. *The American Political Science Review*, Vol. 84, No. 2, 497–512.

Laclau, Ernesto (2005): Populism: What's in a Name? Teoksessa Francisco Panizza (toim.) *Populism and the Mirror of Democracy*. Lontoo, Verso. 32–49.

Mudde, Cas (2004): The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, Vol. 39, No. 4, 541–563.

Muhlberger, Peter (2006): Should E-Government Design for Citizen Participation? Stealth Democracy and Deliberation. Teoksessa *The Proceedings of the 7th Annual International Conference on Digital Government Research*. San Diego, California, U.S.A, May 21–24, 2006. Digital Government Research Center. 53–61.

Müller, Jan-Werner (2016): *What Is Populism?* Philadelphia, University of Pennsylvania Press.

Neblo, Michael A., Esterling, Kevin M., Kennedy, Ryan P., Lazer, David M.J. & Sokhey, Anand E. (2010): Who Wants To Deliberate – And Why? *The American Political Science Review*, Vol. 104, No. 3, 566–583.

Norris, Pippa (2000): *A Virtuous Circle. Political Communications in Postindustrial Societies*. Cambridge, Cambridge University Press.

Norris, Pippa (2011): *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited*. Cambridge, Cambridge University Press.

Putnam, Robert D. (2000): *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, Simon & Schuster.

Rapeli, Lauri & Borg, Sami (2016): Kiinnostavaa mutta monimutkaista: tiedot, osallistuminen ja suhtautuminen vaikuttamiseen. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki, Oikeusministeriö. 358–378.

Ruostetsaari, Ilkka (2014): *Vallan sisäpiirissä*. Tampere, Vastapaino.

Ruostetsaari, Ilkka (2017): Stealth democracy, elitism and citizenship in Finnish energy policy. *Energy Research & Social Science*, Vol. 34, 93–103.

Schedler, Andreas (1996): Anti-Political-Establishment Parties. *Party Politics*, Vol. 2, No. 3, 291–312.

Schumpeter, Joseph A. (1962): *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York, Harper & Row.

Setälä, Maija (2003): *Demokratian arvo: teorian, käytännöt ja mahdollisuudet*. Helsinki, Gaudeamus.

Stanley, Ben (2008): The Thin Ideology of Populism. *Journal of Political Ideologies*, Vol 13, No. 1, 95–110.

Taggart, Paul (2000): *Populism*. Buckingham, Open University Press.

Taggart, Paul (2002): Populism and the Pathology of Representative Politics. Teoksessa Mény, Yves & Surel, Yves (toim.) *Democracies and the Populist Challenge*. Hampshire, Palgrave. 62–80.

VanderMolen, Kathryn (2017): Stealth Democracy Revisited: Reconsidering Preferences for Less Visible Government. *Political Research Quarterly*, Vol. 70, No. 3, 687–698.

Verba, Sidney, Lehman Schlozman, Kay & Brady, Henry E. (1995): *Voice and Equality. Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, Harvard University Press.

Wass, Hanna & Borg, Sami (2012): Äänestysaktiivisuus. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki, Oikeusministeriö. 97–115.

Wass, Hanna & Borg, Sami (2016): Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki, Oikeusministeriö. 177–199.

Webb, Paul (2013): Who is willing to participate? Dissatisfied democrats, stealth democrats and populists in the United Kingdom. *European Journal of Political Research*, Vol. 52, No. 6, 747–772.

Westinen, Jussi (2013): Valta kansalle! Vai asiantuntijoille? Äänestäjäkunnan näkemykset päätöksenteon järjestämisestä. *Aikuiskasvatus*, Vol. 33, No. 1, 16–27.

Westinen, Jussi (2015): Cleavages – Dead and Gone? An Analysis of Cleavage Structure and Party Choice in Contemporary Finland. *Scandinavian Political Studies*, Vol. 38, No. 3, 277–300.

Westinen, Jussi (2016): Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki, Oikeusministeriö. 249–272.

Wiberg, Matti (2017): Paljonko osallistumista tarvitaan? Teoksessa Kestilä-Kekkonen, Elina & Korvela, Paul-Erik (toim.) *Poliittinen osallistuminen: vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*. Jyväskylä, SoPhi. 161–189.

Internet-lähteet

Hansard Society (2012): *Audit of Political Engagement 9. The 2012 Report: Part Two. The media and politics*. Online. Luettu 9.3.2017. URL: <http://www.auditofpoliticalengagement.org/assets/media/reports/Audit-of-Political-Engagement-9-Part-Two-2012.pdf>

Hibbing, John R. & Theiss-Morse, Elizabeth (2016): A surprising number of Americans dislike how messy democracy is. They like Trump. *The Washington Post* 2.5.2016. Online. Luettu 1.11.2017. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey->

cage/wp/2016/05/02/a-surprising-number-of-americans-dislike-how-messy-democracy-is-they-like-trump/?utm_term=.c90dfb994745

Iltaalehti (2017): Pääministeri Sipilä IL:n erikoishaastattelussa: Tunteella reagoiti vuoden pahin virhe. *Iltaalehti* 2.1.2017. Online. Luettu 2.3.2018. URL: http://www.iltalehti.fi/uutiset/201701012200047371_uu.shtml

Tilastokeskus (2007): Vahvistettu tulos. Kokoomus nousi vaalien voittajaksi, Suomen Keskusta säilytti suurimman puolueen asemansa eduskuntavaaleissa 2007. Online. Luettu 1.2.2018. URL: http://www.stat.fi/til/evaa/2007/evaa_2007_2007-03-22_tie_002.html

Tilastokeskus (2008): Suomen väestö 2007. Online. Luettu 19.3.2018. URL: https://www.stat.fi/til/vaerak/2007/vaerak_2007_2008-03-28_tie_001_fi.html

Tilastokeskus (2011): Perussuomalaiset vaalien suurvoittaja, Kokoomus nousi suurimmaksi puolueeksi eduskuntavaaleissa 2011. Online. Luettu 5.2.2018. URL: https://tilastokeskus.fi/til/evaa/2011/evaa_2011_2011-04-29_tie_001_fi.html

Tilastokeskus (2015): Suomen Keskusta vaalien voittaja eduskuntavaaleissa 2015. Online. Luettu 1.2.2018. URL: https://www.stat.fi/til/evaa/2015/evaa_2015_2015-04-30_tie_001_fi.html

Tilastokeskus (2016): Kansantalous. Bruttokansantuote markkinahintaan. Online. Luettu 2.11.2017. URL: https://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_kansantalous.html

Menetelmäkirjallisuus

Field, Andy (2013): *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. Lontoo, Sage Publications Ltd.

Heikkilä, Tarja (2014): *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki, Edita.

Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007): *Määrällisiä tarinoita: monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Helsinki, WSOY.

Metsämuuronen, Jari (2008): *Monimuuttujamenetelmien perusteet*. Helsinki, International Methelp Ky.

Nummenmaa, Lauri (2009): *Tilastolliset menetelmät*. Helsinki, Tammi.

Liitteet

Liite 1. Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaava ulottuvuus

Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaava ulottuvuus lasketaan häivedemokratiamittarin väitteistä ”Kansanedustajat auttaisivat maatamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi” ja ”Kompromissien tekeminen politiikassa on todellisuudessa vain omien periaatteiden myymistä”. Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 143) mukaan henkilö kannattaa häivedemokratiaa, jos hän vastaa myöntävästi kumpaankin edellä esitetyistä väitteistä sekä yhteen eliittipäätöksentekoa koskevaan väitteeseen. Jotta epäluottamusta kuvaava ulottuvuus on sisällöltään samanlainen kuin se on häivedemokratiamittariin sisällytettynä, ulottuvuuden kannatusta indikoi, jos henkilö vastaa myöntävästi kumpaankin edellä esitetyistä väitteistä.

Kumpikin muuttuja koodataan ensin kaksiluokkaisiksi yhdistämällä niiden vastausvaihtoehdoista luokat täysin samaa mieltä ja jokseenkin samaa mieltä luokaksi 1, kannattaa, ja luokat jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä luokaksi 0, ei kannata. Vastausvaihtoehto en osaa sanoa poistetaan analyysistä, koska se ei ole tutkimuskysymyksen kannalta olennainen. Lopuksi uudet kaksiluokkaiset muuttujat lasketaan yhteen summamuuttujaksi, joka saa arvoja välillä 0–2. 0 tarkoittaa, ettei vastaaja hyväksy kumpaakaan väitettä ja kaksi tarkoittaa, että vastaaja hyväksyy kummankin väitteen. Muuttuja koodataan vielä uudelleen siten, että luokat 0–1 saavat arvon 0, ei kannata häivedemokratian epäluottamusulottuvuutta, ja luokka 2 saa arvon 1, kannattaa häivedemokratian epäluottamusulottuvuutta.

Liitetaulukko 1. Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan mittaavan ulottuvuuden kannatus.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Ei kannata	51,3	472	61,9	446	56,1	332
Kannattaa	48,7	448	38,1	275	43,9	260
Yhteensä	100	920 ¹	100	721 ²	100	592 ³

¹ Lisäksi 502 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 577 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 995 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 2. Asiantuntijapäätöksentekoa mittaava ulottuvuus

Asiantuntijapäätöksentekoa kuvaava ulottuvuus mitataan häivedemokratiaindikaattoriin kuuluvilla muuttujilla ”Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät

menestyksekkäät yritysjohtajat” ja ”Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta”. Vastaajan tulee häivedemokratiaa kannattaakseen hyväksyä kaksi väitettä, jotka käsittelevät kansanedustajien tekemisen paremmuutta puhumisen sijaan ja kompromisseja omien periaatteiden myymisenä ja lisäksi jompikumpi edellä esitetyistä kahdesta asiantuntijapäätöksentekoa mittaavasta väitteestä (Hibbing ym. 2002, 143). Saman periaatteen mukaisesti asiantuntijapäätöksentekoulottuvuuden kannattamiseksi lasketaan, jos vastaaja vastaa myöntävästi joko yritysjohtajia tai asiantuntijoita koskevaan väitteeseen.

Muuttujat koodataan aluksi kaksiluokkaisiksi yhdistämällä vastausvaihtoehdot täysin samaa mieltä ja jokseenkin samaa mieltä luokaksi 1, kannattaa, ja vastausvaihtoehdot jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä luokaksi 0, ei kannata. Vastausvaihtoehdot en osaa sanoa poistetaan analyysistä, koska se ei ole tutkimuskysymyksen kannalta olennainen. Lopuksi uudet kaksiluokkaiset muuttujat lasketaan yhteen summamuuttujaksi, joka saa arvoja välillä 0–2, joista 0 tarkoittaa, ettei vastaaja hyväksy kumpaakaan väitettä ja 2 tarkoittaa, että vastaaja hyväksyy kummatkin väitteet. Koska Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 143) mukaan vain toisen väitteen hyväksyminen riittää kannatukseen, koodataan muuttuja lopuksi kaksiluokkaiseksi siten, että luokka 0 saa edelleen arvoksi 0, ei kannata häivedemokratian asiantuntijapäätöksentekoa kuvaavaa ulottuvuutta, ja luokat 1–2 saavat arvon 1, kannattaa häivedemokratian asiantuntijapäätöksentekoulottuvuutta.

Liitetaulukko 2. Asiantuntijapäätöksentekoulottuvuuden kannatus.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Ei kannata	58,8	510	68,2	469	58,5	819
Kannattaa	41,2	358	31,8	219	41,5	580
Yhteensä	100	868 ¹	100	688 ²	100	1399

¹ Lisäksi 554 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 610 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 188 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 3. Häivedemokratian kannatus

Häivedemokratian kannatus -muuttuja muodostettiin tämän tutkielman osiossa 4.1., ja regressioanalyysia varten se koodataan kaksiluokkaiseksi. Hibbingin ja Theiss-Morsen (2002, 143) määritelmän mukaisesti henkilöt, jotka kannattavat kaikkia kolmea häivedemokratiapiirrettä, koodataan luokkaan 1, kannattaa häivedemokratiaa, ja henkilöt, jotka eivät kannata yhtään, tai kannattavat korkeintaan yhtä tai kahta häivedemokratiapiirrettä, koodataan luokkaan 0, ei kannata häivedemokratiaa.

Liitetaulukko 3. Häivedemokratian kannatus.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Ei kannata häivedemokratiaa	73,5	600	83,7	549	81,0	442
Kannattaa häivedemokratiaa	26,5	216	16,3	107	19,0	104
Yhteensä	100	816 ¹	100	656 ²	100	546 ³

¹ Lisäksi 606 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 642 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 1041 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 4. Sukupuoli

Eduskuntavaalitutkimuksessa on vuosina 2007, 2011 ja 2015 kysytty vastaajan sukupuolta, joihin vuosina 2007 ja 2011 vastausvaihtoehdot ovat olleet mies ja nainen ja näiden vastausvaihtoehtojen lisäksi vuonna 2015 tarjolla on ollut vaihtoehto muu, joka ei ole saanut vastauksia. Sukupuolimuuttujan luokat on koodattu siten, että mies saa arvon 1 ja nainen arvon 2.

Liitetaulukko 4. Sukupuolimuuttujan jakaumat.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Mies	49,4	702	49,8	646	50,0	794
Nainen	50,6	720	50,2	652	50,0	793
Yhteensä	100	1422	100	1298	100	1587

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 5. Ikäluokka

Vuosien 2007, 2011 ja 2015 eduskuntavaalitutkimuksissa on kysytty vastaajan syntymävuosi. Syntymävuodesta on laskettu ensin vastaajan ikä vähentämällä tutkimusvuodesta (2007, 2011 tai 2015) vastaajan syntymävuosi, ja sen jälkeen ikämuuttuja on luokiteltu ikäluokkamuuttujaksi kuuteen eri luokkaan: 18–24-, 25–34-, 35–44-, 45–54-, 55–64- ja yli 65-vuotiaisiin. Ikäluokkaryhmät saavat arvot välillä 1–6 siten, että 18–24-vuotiaiden ryhmä saa arvon 1 ja yli 65-vuotiaiden ryhmä arvon 6. Muuttuja ei vastaa jakaumaltaan täydellisesti Suomen väestöä, vaan se on vino ja vanhimpia vastaajia on suhteessa enemmän kuin nuoria. Esimerkiksi vuonna 2007 Suomen väestöstä 65-vuotiaita on ollut 16,5 prosenttia (Tilastokeskus 2008), mutta eduskuntavaalitutkimukseen vuonna 2007 osallistuneista 25,5 prosenttia on yli 65-vuotiaita, ja vanhemmat vastaajat ovat tutkimuksessa yliedustettuina nuorimpiin nähden.

Liitetaulukko 5. Ikäluokkamuuttujan jakaumat.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
18–24	9,8	139	8,3	108	11,3	179
25–34	15,3	217	16,1	209	15,7	249
35–44	13,6	193	14,2	184	14,1	223
45–54	15,9	226	15,0	195	10,3	164
55–64	20,0	285	17,7	230	17,0	269
65–	25,5	362	28,7	372	31,7	503
Yhteensä	100	1422	100	1298	100	1587

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 6. Koulutustaso

Koulutustaso on kolmiluokkainen muuttuja, joka on vuosien 2007 ja 2011 eduskuntavaalitutkimuksista muodostettu kysymyksestä ”Mikä on ammatillinen koulutuksenne?”. Vastausvaihtoehdot vielä koulussa (ammattikoulu, -kurssi), lyhyt ammatillinen koulutus (ammattikoulu, -kurssi) ja ei muodollista ammatillista koulutusta yhdistetään luokaksi matala koulutustaso. Vastausvaihtoehdot opistoasteen ammatillinen tutkinto ja jonkin verran ammattikorkeakoulu- tai yliopisto-opintoja yhdistetään luokaksi keskitasoinen koulutus, ja vaihtoehdot ammattikorkeakoulututkinto ja yliopistotutkinto yhdistetään luokaksi korkea koulutustaso.

Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksesta koulutustasomuuttuja on muodostettu kysymyksestä ”Mikä on korkein suorittamasi kouluaste tai tutkinto?”. Vastausvaihtoehdot peruskoululuokat 1–6, kansakoulu, peruskoululuokat 7–9, 10, keskikoulu, lyhyt ammatillinen koulutus (ammattikoulu, -kurssi), ylioppilastutkinto ja ei koulutusta yhdistetään luokaksi matala koulutus. Vastausvaihtoehdot opistotason ammatillinen tutkinto koodataan luokaksi keskitasoinen koulutus ja vastausvaihtoehdot ammattikorkeakoulututkinto tai vastaava, yliopistotutkinto ja tieteellinen jatkotutkinto yhdistetään luokaksi korkea koulutustaso. Vastaajan spontaanisti ilmoittamat vastaukset en osaa sanoa tai en halua sanoa poistetaan analyysistä, koska ne eivät tuo lisäinformaatiota. Koulutusluokat koodataan siten, että korkea koulutustaso saa arvon 1, keskitasoinen koulutus arvon 2 ja matala koulutus arvon 3.

Liitetaulukko 6. Koulutustasomuuttujan jakaumat.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Korkea	21,0	298	25,4	330	29,7	470
Keskitasoinen	28,1	400	29,8	387	19,2	305
Matala	50,9	724	44,8	581	51,1	810
Yhteensä	100	1422	100	1298	100	1585 ¹

¹ Lisäksi 2 puuttuvaa havaintoa

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 7. Poliitikasta kiinnostuneisuus

Kiinnostusta politiikasta mitataan kysymyksellä ”Kuinka kiinnostunut olette politiikasta?”. Vastausvaihtoehdot ovat hyvin kiinnostunut, jonkin verran kiinnostunut, vain vähän kiinnostunut ja en lainkaan kiinnostunut. Muuttuja on koodattu kaksiluokkaiseksi yhdistämällä kiinnostuneisuutta ilmaisevat vaihtoehdot luokaksi 1, kiinnostunut, ja kiinnostumattomuutta ilmaisevat vaihtoehdot luokaksi 2, ei kiinnostunut.

Liitetaulukko 7. Poliitikasta kiinnostuneisuus.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Kiinnostunut	61,5	874	74,0	961	67,8	1076
Ei kiinnostunut	38,5	548	26,0	337	32,2	511
Yhteensä	100	1422	100	1298	100	1587

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 8. Sisäinen kansalaispätevyys

Sisäinen kansalaispätevyys mitataan väitteellä ”Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, etten oikein ymmärrä, mitä on tekeillä”, johon on neljä vastausvaihtoehtoa: täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä. Muuttuja on koodattu kaksiluokkaiseksi yhdistämällä kaksi ensimmäistä myöntävää vaihtoehtoa luokkaan 2, matala sisäinen kansalaispätevyys, ja kaksi jälkimmäistä kieltävää vaihtoehtoa luokkaan 1, korkea sisäinen kansalaispätevyys. Mahdolliset spontaanisti ilmoitetut en osaa sanoa -vastaukset poistetaan analyysistä, sillä ne eivät ole tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia.

Liitetaulukko 8. Sisäinen kansalaispätevyys.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Korkea sisäinen kansalaispätevyys	27,4	388	30,8	397	30,1	468
Matala sisäinen kansalaispätevyys	72,6	1028	69,2	891	69,9	1085
Yhteensä	100	1416 ¹	100	1288 ²	100	1553 ³

¹ Lisäksi 6 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 10 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 34 puuttuvaa havaintoa

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 9. Ulkoinen kansalaispätevyys

Ulkoinen kansalaispätevyys lasketaan Bengtssonin ym. (2009, 1037–1038, 1046) mallin mukaan väitteistä ”Kansanedustajamme etääntyvät nopeasti tavallisten ihmisten

ongelmista”, ”Poliitikot eivät välitä tavallisten ihmisten mielipiteistä”, ”Puolueet ovat kiinnostuneet pelkästään ihmisten äänistä, eivät heidän mielipiteistään” ja ”On yhdentekevää, mitkä puolueet ovat hallituksessa, harjoitettava politiikka ei siitä muutu”. Vastausvaihtoehdot ovat täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä. Väitteiden sisällöllinen yhtenäisyys tarkastetaan Cronbachin alfalla, jonka arvo on vuonna 2007 0,743, vuonna 2011 0,724 ja vuonna 2015 0,735, joten luotavan summamuuttujan sisäinen konsistenssi on riittävä.

Jokainen muuttuja on ensin koodattu erikseen kaksiluokkaiseksi yhdistämällä kaksi ensimmäistä myöntävää vastausta luokaksi matala ulkoinen kansalaispätevyys, joka saa arvon 1, ja jälkimmäiset kieltävät vastaukset luokaksi korkea ulkoinen kansalaispätevyys, joka saa arvon 0. Vastaajien spontaanisti esittämä vastaus en osaa sanoa poistetaan analyysistä, koska se ei ole tutkimuskysymyksen kannalta olennainen. Seuraavaksi neljä kaksiluokkaista muuttujaa lasketaan yhteen summamuuttujaksi, joka saa arvoja 0:n ja 4:n välillä nollan indikoidessa korkeaa ulkoista kansalaispätevyyttä ja neljän matalaa ulkoista kansalaispätevyyttä. Lopuksi ulkoinen kansalaispätevyys on koodattu kaksiluokkaiseksi muuttujaksi, ja luokat 0–2 saavat arvon 1, korkea ulkoinen kansalaispätevyys, ja luokat 3–4 arvon 2, matala ulkoinen kansalaispätevyys.

Liitetaulukko 9. Ulkoinen kansalaispätevyys.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Korkea	31,5	435	31,3	387	33,9	491
Matala	68,5	944	68,7	850	66,1	956
Yhteensä	100	1379 ¹	100	1237 ²	100	1447 ³

¹ Lisäksi 43 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 61 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 140 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 10. Poliittinen tietotaso

Poliittinen tietotaso on Bengtssonin ym. (2009, 1032, 1046) mallin mukaan viidestä vastaajan objektiivista poliittista tietotasoa mittaavasta kysymyksestä muodostettu summamuuttuja. Kysymyksiin on neljä vastausvaihtoehtoa, joista yksi on oikea ja kolme väärä. Aluksi jokainen muuttuja on koodattu kaksiluokkaiseksi koodaamalla oikea vastaus luokaksi 0, tietää oikean vastauksen, ja kolme väärää vastausvaihtoehtoa on koodattu luokaksi 1, ei tiedä oikeaa vastausta. Vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimuksessa väärät vastausvaihtoehdot on valmiiksi yhdistetty omaksi luokakseen. Kaikissa aineistoissa luokkaan ei tiedä oikeaa vastausta yhdistetään vastaajan spontaanisti ilmoittama vastaus en osaa sanoa, sillä myös tämä indikoi, ettei vastaaja osaa vastata kysymykseen. Vastaus ei halua sanoa poistetaan analyysistä, sillä

siitä ei voida päätellä, tietääkö vastaaja vastausta vai eikö hän halua muista syistä vastata. Kaksiluokkaiset muuttujat lasketaan yhteen summamuuttujaksi, jonka arvot vaihtelevat välillä 0–5. 5 tarkoittaa, ettei henkilö ole osannut vastata oikein yhteenkään kysymykseen ja 0 tarkoittaa, että henkilö on vastannut kaikkiin kysymyksiin oikein. Lopuksi muuttuja koodataan kaksiluokkaiseksi yhdistämällä luokat 0–2 korkean poliittisen tietotason luokaksi, joka saa arvon 1, ja luokat 3–5 matalaa poliittista tietotasoa indikoivaksi luokaksi, joka saa arvon 2.

Liitetaulukko 10. Poliittinen tietotaso.

	2007 ¹		2011 ²		2015 ³	
	%	n	%	n	%	n
Korkea poliittinen tietotaso	76,8	1069	76,1	971	63,0	978
Matala poliittinen tietotaso	23,2	323	23,9	305	37,0	575
Yhteensä	100%	1392 ⁴	100	1276 ⁵	100	1553 ⁶

¹ Muodostettu Eduskuntavaalitutkimus 2007 kysymyksistä Q20a–e. a) Kuka seuraavista oli vuonna 2006 Suomen hallituksen ulkoministeri? (Erkki Tuomioja), b) Mikä seuraavista on paikkamäärältään juuri valitun eduskunnan toiseksi suurin puolue? (Kokoomus), c) Mikä maista on Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston pysyväisjäsen? (Venäjä), d) Ketkä seuraavista saavat äänestää Suomen eduskuntavaaleissa? (Kaikki täysi-ikäiset Suomen kansalaiset), e) Mitä mielestänne tarkoitetaan parlamentaarisella hallitusmuodolla? (Sitä että hallitus nauttii eduskunnan luottamusta)

² Muodostettu Eduskuntavaalitutkimus 2011 kysymyksistä Q24a–d ja Q24g. Maahanmuuttoa koskevat kysymykset Q24e ja Q24f on jätetty huomioimatta, jotta sisällöllinen yhtenäisyys vuosien 2007 ja 2015 eduskuntavaalitutkimuksista muodostettujen muuttujien kanssa säilyy. a) Kuka seuraavista oli vuonna 2010 Suomen hallituksen ulkoministeri? (Alexander Stubb), b) Mikä seuraavista on paikkamäärältään juuri valitun eduskunnan neljänneksi suurin puolue? (Suomen Keskusta), c) Ketkä saavat äänestää Suomen eduskuntavaaleissa? (Kaikki 18 vuotta täyttäneet Suomen kansalaiset asuinmaasta riippumatta), d) Mitä mielestänne tarkoitetaan parlamentaarisella hallitusmuodolla? (Sitä että hallitus nauttii eduskunnan luottamusta), g) Millä nimellä tunnetaan Euroopan unionin (EU) vuoden 2009 lopussa voimaan astunut perussopimus? (Lissabonin sopimus)

³ Muodostettu Eduskuntavaalitutkimus 2015 kysymyksistä Q20a–e. a) Kuka seuraavista oli Suomen hallituksen valtiovarainministeri ennen juuri käytyjä eduskuntavaaleja? (Antti Rinne), b) Mikä oli Suomen työttömyysprosentti helmikuussa 2015? (10,1 %), c) Mikä seuraavista on paikkamäärältään juuri valitun eduskunnan toiseksi suurin puolue? (Perussuomalaiset), d) Kuka on YK:n nykyinen pääsihteeri? (Ban Ki-moon), e) Mitä mielestäsi tarkoitetaan parlamentaarisella hallitusmuodolla? (Sitä että hallitus nauttii eduskunnan luottamusta)

⁴ Lisäksi 30 puuttuvaa havaintoa, ⁵ Lisäksi 22 puuttuvaa havaintoa, ⁶ Lisäksi 34 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 11. Puoluesamaistuminen

Vastaajan puoluesamaistuminen on selvitetty kysymyksellä ”Katsotteko yleensä olevanne lähellä jotakin poliittista puoluetta?” Vastausvaihtoehto kyllä on koodattu luokkaan 1, samaistuu puolueisiin, ja ei luokkaan 2, ei samaistu puolueisiin. Vastaajan spontaanisti ilmoittamat vastaukset en osaa sanoa tai en halua sanoa on poistettu analyysistä, koska ne eivät ole tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia.

Liitetaulukko 11. Puolueisiin samaistuminen.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Samaistuu	55,7	767	55,1	698	49,0	773
Ei samaistu	44,3	610	44,9	569	51,0	805
Yhteensä	100	1377 ¹	100	1267 ²	100	1578 ³

¹ Lisäksi 45 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 31 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 9 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 12. Poliittinen ideologia

Vastaajan poliittinen ideologia on muodostettu kysymyksestä ”Politiikassa puhutaan joskus vasemmistosta ja oikeistosta. Käytämme asteikkoa, jossa nolla tarkoittaa eniten vasemmalla ja kymmenen eniten oikealla. Käyttäen samaa asteikkoa, mihin sijoittaisitte itsenne?”. Alkuperäinen muuttuja saa arvoja välillä 0–10 ja se koodataan kolmeen luokkaan, joista 0–3 saa arvon 1, vasemmisto, 4–6 arvon 2, keskusta ja 7–10 arvon 3, oikeisto. Vastaajan spontaanisti ilmoittamat en ole kuullut vasemmisto–oikeisto -asettelusta, en halua sanoa ja en osaa sanoa, mihin sijoittuisin, poistetaan analyysistä, koska ne eivät tuo lisäinformaatiota.

Liitetaulukko 12. Poliittinen ideologia.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Vasemmisto	15,5	206	22,2	267	16,1	223
Keskusta	45,3	600	44,1	532	46,5	645
Oikeisto	39,2	519	33,7	406	37,5	520
Yhteensä	100	1325 ¹	100	1205 ²	100	1388 ³

¹ Lisäksi 97 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 93 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 199 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 13. Suoran demokratian kannatus

Suoran demokratian kannatusta mitataan väitteellä ”Tärkeät yhteiskunnalliset kysymykset pitäisi entistä useammin päättää kansanäänestyksellä”. Vastausvaihtoehdot väitteeseen ovat täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä. Vaihtoehto en osaa sanoa poistetaan analyysistä, koska se ei tuo lisäinformaatiota. Muuttuja koodataan kaksiluokkaiseksi yhdistämällä myöntävät vastausvaihtoehdot luokaksi 2, kannattaa suoraa demokratiaa, ja kieltävät vastaukset luokaksi 1, ei kannata suoraa demokratiaa.

Liitetaulukko 13. Suoran demokratian kannatus.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Ei kannata	30,8	434	33,8	432	33,4	517
Kannattaa	69,2	974	66,3	848	66,6	1029
Yhteensä	100	1408 ¹	100	1280 ²	100	1546 ³

¹ Lisäksi 14 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 18 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 41 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 14. Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen

Vastaajan tyytyväisyyttä demokratian toimivuuteen mitataan kysymyksellä "Oletteko yleensä ottaen erittäin tyytyväinen, melko tyytyväinen, ette kovinkaan tyytyväinen vai ette lainkaan tyytyväinen demokratian toimivuuteen Suomessa?". Neljästä vaihtoehdosta kaksi ensimmäistä myöntävää on koodattu luokaksi 1, tyytyväinen, ja kaksi jälkimmäistä kieltävää luokaksi 2, tyytymätön. Vastaajan spontaanisti ilmoittamat vastaukset en osaa sanoa tai en halua sanoa poistetaan analyysistä, sillä ne eivät tuo lisäinformaatiota.

Liitetaulukko 14. Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Tyytyväinen	78,2	1097	76,1	973	75,5	1184
Tyytymätön	21,8	306	23,9	305	24,5	384
Yhteensä	100	1403 ¹	100	1278 ²	100	1568 ³

¹ Lisäksi 19 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 20 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 19 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 15. Perussuomalaisten äänestäminen

Perussuomalaisten äänestämistä koskeva muuttuja muodostetaan kysymyksestä "Minkä puolueen (tai poliittisen ryhmittymän) ehdokasta äänestitte nyt käydyissä eduskuntavaaleissa?". Perussuomalaisia äänestäneet koodataan luokkaan 2 ja kaikkia muita puolueita tai poliittisia ryhmittymiä äänestäneet luokkaan 1. Vaihtoehto äänesti tyhjää ja vastaajan spontaanisti ilmoittamat vastaukset en halua sanoa ja en osaa sanoa poistetaan analyysistä, koska ne eivät ole tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia. Perussuomalaisten todellinen kannatus eduskuntavaaleissa vuonna 2007 on 4,1 %, vuonna 2011 19,1 % ja vuonna 2015 17,7 % (Tilastokeskus 2007, Tilastokeskus 2011, Tilastokeskus 2015), joten eduskuntavaalitutkimuksen mukaiset kannatuslukemat vastaavat melko hyvin todellisuutta, ja poikkeamaa on vain noin yksi prosenttiyksikkö.

Liitetaulukko 15. Perussuomalaisten äänestäminen eduskuntavaaleissa 2007, 2011 ja 2015.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Ei äänestänyt perussuomalaisia	97,1	1067	82,0	837	83,3	990
Äänesti perussuomalaisia	2,9	32	18,0	184	16,7	198
Yhteensä	100	1099 ¹	100	1021 ²	100	1188 ³

¹ Lisäksi 323 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 277 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 399 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 16. Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta

Vastaajan arviota Suomen taloudellisesta tilanteesta mitataan kysymyksellä ”Jos ajattelette taaksepäin kahta viimeksi kulunutta vuotta, ovatko seuraavat asiat tällä hetkellä mielestänne paremmin, huonommin vai samanlaiset kuin aiemmin? Suomen taloudellinen tilanne”. Vastausvaihtoehto paremmin saa arvon 1, samanlainen arvon 2 ja huonompi arvon 3. Vaihtoehto en osaa sanoa poistetaan analyysistä, koska se ei ole tutkimuskysymyksen kannalta oleellinen. Havaintojen alhaisen määrän syynä on kysymyksen sisällyttäminen eduskuntavaalitutkimuksen haastatteluosion jälkeen lähetettyyn perävaunulomakkeeseen, johon vastaaminen on ollut vapaaehtoista ja lomakkeen palauttaneiden määrä on matalampi kuin haastatteluun osallistuneiden.

Liitetaulukko 16. Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Parempi	56,1	483	22,8	172	18,0	118
Samanlainen	31,5	271	25,0	189	3,8	25
Huonompi	12,4	107	52,2	394	78,2	514
Yhteensä	100	861 ¹	100	755 ²	100	657 ³

¹ Lisäksi 561 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 543 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 930 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 17. Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen

Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen koodataan kaksiluokkaiseksi muuttujaksi kysymyksestä ”Kuinka tyytyväinen tai tyytymätön olet omaan taloudelliseen tilanteeseesi?”. Vastausvaihtoehdot erittäin tyytyväinen ja melko tyytyväinen yhdistetään luokaksi 1, tyytyväinen, ja vaihtoehdot melko tyytymätön ja erittäin tyytymätön luokaksi 2, tyytymätön. Vastausvaihtoehto en osaa sanoa poistetaan, sillä se ei tuo lisäinformaatiota. Havaintojen matala määrä selittyy sillä, että kysymys on sisällytetty eduskuntavaalitutkimuksen haastatteluosion jälkeen lähetettyyn, vapaaehtoisesti täytettävään perävaunulomakkeeseen.

Liitetaulukko 17. Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Tyytyväinen	69,9	640	69,7	544	72,3	484
Tyytymätön	30,1	276	30,3	237	27,7	185
Yhteensä	100	916 ¹	100	781 ²	100	669 ³

¹ Lisäksi 506 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 517 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 918 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 18. Tyytyväisyys elämään

Tyytyväisyys elämään koodataan kaksiluokkaiseksi muuttujaksi kysymyksestä ”Entä kuinka tyytyväinen tai tyytymätön olette elämäänne yleensä?”. Kysymykseen tarjotuista vastausvaihtoehdoista vaihtoehdot erittäin tyytyväinen ja melko tyytyväinen yhdistetään luokaksi 1, tyytyväinen, ja vaihtoehdot melko tyytymätön ja erittäin tyytymätön luokaksi 2, tyytymätön. Vastausvaihtoehto en osaa sanoa poistetaan, sillä se ei tuo analyysiin lisäinformaatiota. Havaintojen alhainen määrä selittyy sillä, että kysymys on sisällytetty eduskuntavaalitutkimuksen haastatteluosion jälkeen lähetettyyn vapaaehtoisesti täytettävään perävaunulomakkeeseen.

Liitetaulukko 18. Tyytyväisyys elämään.

	2007		2011		2015	
	%	n	%	n	%	n
Tyytyväinen	91,7	838	90,7	709	92,2	617
Tyytymätön	8,3	76	9,3	73	7,8	52
Yhteensä	100	914 ¹	100	782 ²	100	669 ³

¹ Lisäksi 508 puuttuvaa havaintoa, ² Lisäksi 516 puuttuvaa havaintoa, ³ Lisäksi 918 puuttuvaa havaintoa
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007, Eduskuntavaalitutkimus 2011, Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liite 19. Häivedemokratiamittarin ulottuvuuksien regressioanalyysi

Liitetaulukko 19. Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan selittäviä tekijöitä vuonna 2007. Logistinen regressio.

	Epäluottamus politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan		
	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Sukupuoli (ref. mies)			
Nainen	1,385*	1,173	1,121
Ikäluokka (ref. 18–34)			
35–44	,723	,641	,643
45–54	1,042	,915	,942
55–64	,972	,956	1,010
65–	1,031	1,094	1,110
Koulutustaso (ref. korkea)			
Keskitasoinen	1,875**	1,404	1,378
Matala	3,677***	2,110**	2,158**
Politiikasta kiinnostuneisuus (ref. kiinnostunut)			
Ei kiinnostunut		1,314	1,289
Sisäinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		1,840**	1,898**
Ulkoinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		2,660***	2,612***
Poliittinen tietotaso (ref. korkea)			
Matala		1,900*	1,818*
Puoluesamaistuminen (ref. samaistuu)			
Ei samaistu		1,324	1,342
Poliittinen ideologia (ref. vasemmisto)			
Keskusta		,855	,870
Oikeisto		1,382	1,412
Suoran demokratian kannatus (ref. ei kannata)			
Kannattaa		1,809**	1,772**
Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön		2,176***	2,034**
Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta (ref. parempi)			
Samanlainen			1,009
Huonompi			1,949*
Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			1,063
Tyytyväisyys elämään (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			,726
Vakio	,368***	,078***	,074***
Nagelkerke R ²	,092	,285	,294
N	683	683	683

Exp(B) -riskikerroin ilmoitettuna. Tilastollinen merkitsevyystaso * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$
Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007

Liitetaulukko 20. Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan selittäviä tekijöitä vuonna 2011. Logistinen regressio.

	Epäluottamus politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan		
	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Sukupuoli (ref. mies)			
Nainen	,965	,786	,812
Ikäluokka (ref. 18–34)			
35–44	,960	,792	,776
45–54	,933	,750	,775
55–64	,822	,909	,914
65–	1,114	1,031	1,058
Koulutustaso (ref. korkea)			
Keskitasoinen	1,738*	1,190	1,142
Matala	4,156***	2,698***	2,548***
Politiikasta kiinnostuneisuus (ref. kiinnostunut)			
Ei kiinnostunut		1,457	1,508
Sisäinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		1,516	1,472
Ulkoinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		2,359***	2,277***
Poliittinen tietotaso (ref. korkea)			
Matala		1,293	1,304
Puoluesamaistuminen (ref. samaistuu)			
Ei samaistuu		,855	,845
Poliittinen ideologia (ref. vasemmisto)			
Keskusta		2,057**	1,918*
Oikeisto		1,932*	1,912*
Suoran demokratian kannatus (ref. ei kannata)			
Kannattaa		1,907**	1,803*
Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön		1,286	1,193
Perussuomalaisten äänestäminen (ref. ei äänestänyt PS)			
Äänesti perussuomalaisia			1,527
Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta (ref. parempi)			
Samanlainen			1,166
Huonompi			1,197
Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			,962
Tyytyväisyys elämään (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			,942
Vakio	,248***	,059***	,055***
Nagelkerke R ²	,105	,218	,225
N	536	536	536

Exp(B) -riskikerroin ilmoitettuna. Tilastollinen merkitsevyystaso * p ≤ 0,05, ** p ≤ 0,01, *** p ≤ 0,001

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2011

Liitetaulukko 21. Epäluottamusta politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan selittäviä tekijöitä vuonna 2015. Logistinen regressio.

	Epäluottamus politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan		
	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Sukupuoli (ref. mies)			
Nainen	,975	,792	,798
Ikäluokka (ref. 18–34)			
35–44	,656	,607	,624
45–54	,465	,438	,432
55–64	1,230	1,040	1,095
65–	,736	,710	,843
Koulutustaso (ref. korkea)			
Keskitasoinen	2,071**	1,600	1,442
Matala	3,432***	2,623***	2,260**
Politiikasta kiinnostuneisuus (ref. kiinnostunut)			
Ei kiinnostunut		,827	,838
Sisäinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		1,176	1,214
Ulkoinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		2,542***	2,440***
Poliittinen tietotaso (ref. korkea)			
Matala		2,495***	2,417**
Puoluesamaistuminen (ref. samaistuu)			
Ei samaistu		1,131	1,107
Poliittinen ideologia (ref. vasemmisto)			
Keskusta		1,446	1,506
Oikeisto		1,893	2,060*
Suoran demokratian kannatus (ref. ei kannata)			
Kannattaa		1,154	1,108
Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön		1,968*	1,780*
Perussuomalaisten äänestäminen (ref. ei äänestänyt PS)			
Äänesti perussuomalaisia			1,432
Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta (ref. parempi)			
Samanlainen			1,011
Huonompi			1,171
Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			1,958*
Tyytyväisyys elämään (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			1,192
Vakio	,414**	,120***	,083***
Nagelkerke R ²	,112	,233	,257
N	435	435	435

Exp(B) -riskikerroin ilmoitettuna. Tilastollinen merkitsevyystaso * p ≤ 0,05, ** p ≤ 0,01, *** p ≤ 0,001

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2015

Liitetaulukko 22. Asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2007. Logistinen regressio.

	Asiantuntijapäätöksenteon kannatus		
	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Sukupuoli (ref. mies)			
Nainen	1,075	1,069	1,012
Ikäluokka (ref. 18–34)			
35–44	1,647	1,532	1,610
45–54	,899	,775	,835
55–64	1,188	1,059	1,173
65–	1,007	,980	1,079
Koulutustaso (ref. korkea)			
Keskitasoinen	1,446	1,205	1,149
Matala	1,449	1,123	1,088
Politiikasta kiinnostuneisuus (ref. kiinnostunut)			
Ei kiinnostunut		1,325	1,287
Sisäinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		1,018	1,035
Ulkoinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		2,336***	2,262***
Poliittinen tietotaso (ref. korkea)			
Matala		1,606	1,552
Puoluesamaistuminen (ref. samaistuu)			
Ei samaistu		1,393	1,428
Poliittinen ideologia (ref. vasemmisto)			
Keskusta		1,222	1,207
Oikeisto		2,638***	2,744***
Suoran demokratian kannatus (ref. ei kannata)			
Kannattaa		1,086	1,032
Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön		1,619*	1,487
Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta (ref. parempi)			
Samanlainen			1,296
Huonompi			1,422
Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			1,576*
Tyytyväisyys elämään (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			,686
Vakio	,428***	,122***	,101***
Nagelkerke R ²	,019	,143	,158
N	659	659	659

Exp(B) -riskikerroin ilmoitettuna. Tilastollinen merkitsevyystaso * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2007

Liitetaulukko 23. Asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2011. Logistinen regressio.

	Asiantuntijapäätöksenteon kannatus		
	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Sukupuoli (ref. mies)			
Nainen	1,295	1,380	1,377
Ikäluokka (ref. 18–34)			
35–44	1,317	1,340	1,356
45–54	,729	,706	,682
55–64	1,173	1,134	1,087
65–	1,611	1,510	1,480
Koulutustaso (ref. korkea)			
Keskitasoinen	1,147	1,190	1,193
Matala	,964	1,006	1,012
Politiikasta kiinnostuneisuus (ref. kiinnostunut)			
Ei kiinnostunut		1,147	1,133
Sisäinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		,867	,857
Ulkoinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		1,429	1,475
Poliittinen tietotaso (ref. korkea)			
Matala		1,330	1,302
Puoluesamaistuminen (ref. samaistuu)			
Ei samaistu		1,398	1,385
Poliittinen ideologia (ref. vasemmisto)			
Keskusta		1,025	1,091
Oikeisto		2,266**	2,365**
Suoran demokratian kannatus (ref. ei kannata)			
Kannattaa		1,080	1,116
Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön		1,239	1,304
Perussuomalaisten äänestäminen (ref. ei äänestänyt PS)			
Äänesti perussuomalaisia			,754
Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta (ref. parempi)			
Samanlainen			1,188
Huonompi			1,075
Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			,837
Tyytyväisyys elämään (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			1,735
Vakio	,291***	,136***	,123***
Nagelkerke R ²	,025	,079	,088
N	513	513	513

Exp(B) -riskikerroin ilmoitettuna. Tilastollinen merkitsevyystaso * p ≤ 0,05, ** p ≤ 0,01, *** p ≤ 0,001

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2011

Liitetaulukko 24. Asiantuntijapäätöksenteon kannatusta selittäviä tekijöitä vuonna 2015. Logistinen regressio.

	Asiantuntijapäätöksenteon kannatus		
	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Sukupuoli (ref. mies)			
Nainen	1,095	1,055	1,051
Ikäluokka (ref. 18–34)			
35–44	1,093	1,025	1,098
45–54	,565	,526	,548
55–64	,510*	,420*	,463*
65–	,598	,511*	,616
Koulutustaso (ref. korkea)			
Keskitasoinen	1,315	1,208	1,141
Matala	1,127	1,066	,930
Politiikasta kiinnostuneisuus (ref. kiinnostunut)			
Ei kiinnostunut		,998	1,009
Sisäinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		1,084	1,118
Ulkoinen kansalaispätevyys (ref. korkea)			
Matala		1,153	1,143
Poliittinen tietotaso (ref. korkea)			
Matala		1,155	1,089
Puoluesamaistuminen (ref. samaistuu)			
Ei samaistu		1,072	1,044
Poliittinen ideologia (ref. vasemmisto)			
Keskusta		1,205	1,216
Oikeisto		1,826	1,907
Suoran demokratian kannatus (ref. ei kannata)			
Kannattaa		,897	,890
Tyytyväisyys demokratian toimivuuteen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön		2,183**	2,050**
Perussuomalaisten äänestäminen (ref. ei äänestänyt PS)			
Äänesti perussuomalaisia			1,363
Arvio Suomen taloudellisesta tilanteesta (ref. parempi)			
Samanlainen			1,012
Huonompi			,802
Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			1,584
Tyytyväisyys elämään (ref. tyytyväinen)			
Tyytymätön			,817
Vakio	,631	,400*	,388*
Nagelkerke R ²	,027	,072	,088
N	455	455	455

Exp(B) -riskikerroin ilmoitettuna. Tilastollinen merkitsevyystaso * p ≤ 0,05, ** p ≤ 0,01, *** p ≤ 0,001

Lähdeaineisto: Eduskuntavaalitutkimus 2015